

บทที่ 2

ข้อพิพาทของสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติความหมายของสัญญาประกันภัยไว้ในมาตรา 861 “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้นคือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตตงได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงิน ซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย”

จากบทบัญญัติดังกล่าว มีบุคคล 2 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัยโดยตรงคือ

1. บุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น เรียกว่าผู้รับประกันภัย และ
2. บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงิน ซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย ผู้เอาประกัน

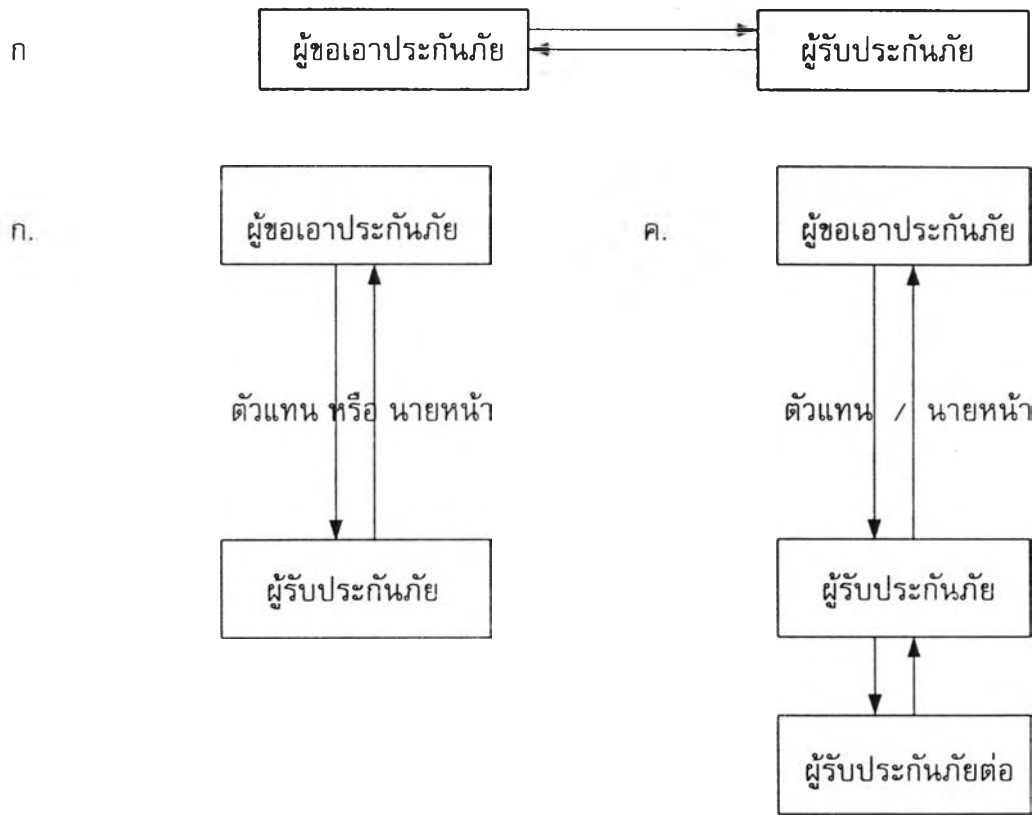
แม้ว่าตามบทบัญญัติคำวิเคราะห์ศัพท์ของกฎหมาย จะมีลักษณะของนิติกรรมที่มีคู่กรณี 2 ฝ่าย แต่ในความเป็นจริงธุรกิจประกันภัยเป็นกรณีที่มีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่าย เนื่องจากสัญญาประกันภัยมีลักษณะพิเศษ คือ

1. เป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก
2. เป็นสัญญาประกันภัยค่าจุน
3. เป็นสัญญาที่มีแนวความคิดของการประกันสังคม

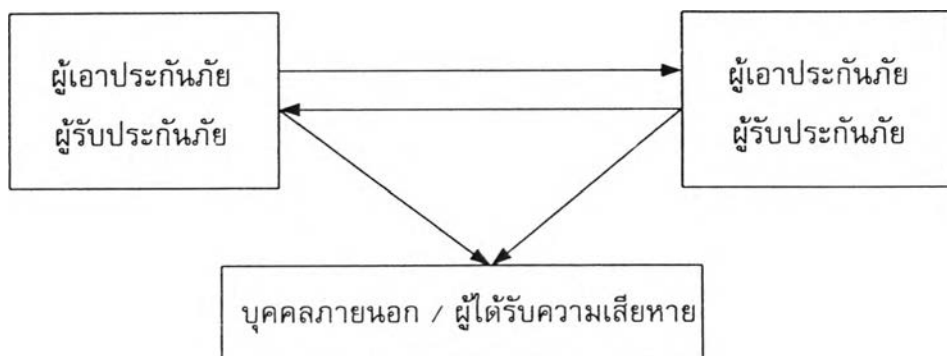
โดยทั้งนี้ คู่กรณีหลายฝ่ายแต่ละฝ่ายก็อาจประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องมากกว่า 1 ราย ทั้งอาจในรูปแบบของนิติบุคคล หรือบุคคลธรรมดา กล่าวคือ

* เช่น พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ.2535

1. ก่อนเกิดสัญญาประกันภัย

2. ภายหลังเกิดสัญญาประกันภัย

ส่วนที่ 1 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาท

เนื่องจากการที่สัญญาประกันภัยมีบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องประกอบกับสัญญาประกันภัยมีลักษณะของการประกัยค้ำจุน และเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก ข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นในสัญญาประกันภัย จึงมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นคู่กรณีได้ด้วยกันหลายฝ่าย กล่าวโดยสังเขปได้ดังนี้

ผู้เอาประกันภัย

ผู้เอาประกันภัย ตามบทวิเคราะห์สัญญา มาตรา 861 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมายถึง บุคคลซึ่งตกลงจะส่งเงิน ซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

ลักษณะสำคัญของผู้เอาประกันภัย

1. มีส่วนได้เสีย

ความหมาย คำว่า “ส่วนได้เสีย” มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามหาคำจำกัดความหรือความหมายของคำว่า ส่วนได้เสีย ว่าควรมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด เพราะการมีส่วนได้เสียในวัตถุหรือสิ่งซึ่งเอาประกันภัยเป็นการทำให้ประกันภัยมิใช่การพนันชั้นต่อหรือการเสี่ยงโชค

ปัญหาขอบเขตของการมีส่วนได้เสียเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาหนึ่งในหลาย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสัญญาประกันภัย เช่น ผู้มีส่วนได้เสียต้องเป็นเจ้าของวัตถุเอาประกันภัยเท่านั้นหรือไม่ ผู้ครอบครองและใช้ประโยชน์ในวัตถุที่เอาประกันภัยมีสิทธิเอาประกันภัยวัตถุนั้นได้มากน้อยเพียงใด ส่วนได้เสียในอนาคตหรือส่วนได้เสียที่มีเงื่อนไขบังคับก่อน สามารถเอาประกันภัยได้หรือไม่ ดังนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาความหมายและขอบเขตของส่วนได้เสียให้ชัดเจน

เนื่องจากมาตรา 863 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้ความหมายของส่วนได้เสียไว้ จึงได้มีนักกฎหมาย หรือนักวิชาการได้พยายามให้คำจำกัดความไว้ต่าง ๆ กัน ได้แก่

1. ส่วนได้เสีย หมายถึง ส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันภัยได้ (insurance interest) หมายถึง ส่วนได้เสียทุกชนิดในทรัพย์สินหรือความสัมพันธ์ใด ๆ ที่มีอยู่กับทรัพย์สิน

หรือความรับผิดชอบใดๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ซึ่งอยู่ในลักษณะที่ถ้าหากว่ามีภัยอันตรายเกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินนั้น ก็อาจจะกระทบกระเทือนถึงผู้เอาประกันภัยโดยตรง

2. ส่วนได้เสีย หมายความว่า ถ้าเหตุการณ์เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ ถ้าเหตุการณ์นั้นไม่ได้เกิดขึ้น คู่กรณีฝ่ายนั้นจะได้รับความเสียหาย

3. ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินอันอาจเอาประกันภัยได้คือ ผู้ที่จะได้ประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินนั้นคงสภาพเดิมอยู่ หรือจะได้รับความเสียหายจาก

1) California Insurance code Section 281 ประมวลกฎหมายว่าด้วยประกันภัยของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา

2) ความหมายของ Cord Black burn ผู้พิพากษาชาวอังกฤษ, จาก Preston & Conlinvaux, Insurance (1950), p 41.

3) 29 American Jurisprudence, p. 293, 44. การที่ทรัพย์สินนั้นทำลายไป

4. ท่านอาจารย์จิติ ดิงศภัทย์ ได้สรุปความหมายของส่วนได้เสียไว้ว่ามีลักษณะที่จะต้องวิเคราะห์อยู่ 2 ประการ

1) หมายถึงสิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้ กล่าวคือ ทรัพย์สินที่จะนำมาเอาประกันภัยได้โดยปกติย่อมสามารถประมาณราคาเป็นเงินได้ ความเสียหายที่อันอาจเกิดขึ้นกับทรัพย์สินนั้นย่อมต้องสามารถพึงประมาณเป็นเงินได้เช่นกัน สำหรับกรณีการประกันชีวิต ชีวิตและร่างกายมนุษย์ไม่อาจประมาณเป็นเงินได้ก็จริง เนื่องจากมนุษย์มีค่าสูงเกินกว่าดีราคาเป็นเงิน แต่ความเสียหายอย่างอื่นที่เป็นผลสืบเนื่องมาความเสียหายจากชีวิตและร่างกายมนุษย์ย่อมสามารถประมาณราคาเป็นเงินได้

2) ส่วนได้เสีย ต้องถึงขนาดเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายหรือไม่ สิ่งซึ่งเป็นความหวัง หรือคาดหมายล่วงหน้าย่อมไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยได้

กรณีส่วนได้เสียที่เป็นทรัพย์สิน สิทธิ และบุคคลสิทธิในมูลหนี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาหลายเรื่องที่ได้ยอมรับไว้หลายเรื่องและผู้เอาประกันภัยซึ่งมิใช่เจ้าของกรรมสิทธิในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยย่อมมีส่วนได้เสียขอเอาประกันภัยได้

¹Maegillivray ได้วิเคราะห์ศัพท์คำว่า “ส่วนได้เสียอันอาจประกันภัยได้” ไว้ว่าเมื่อใดสิทธิตามกฎหมายของผู้เอาประกันภัยอยู่ในฐานะที่อาจสูญหายหรือลดน้อยลง

¹Maegillivray on Insurance Law. 5th ed. London: Smeeth & Maxwell, 1961

หรือมีความรับผิดชอบตามกฎหมายเกิดขึ้นกับผู้เอาประกันภัย เป็นผลโดยตรงจากเหตุการณ์อันหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ทำให้ต้องจ่ายเงินค่าทดแทนตามสัญญาประกันภัยเมื่อئั้นพึงถือได้ว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในเหตุการณ์อันนั้นเพียงเท่าที่เขาอาจเสียหายหรือต้องรับผิดชอบ”

ในความเห็นของผู้เขียน ส่วนได้เสียเป็นคำที่มีความหมายกว้าง แต่ในลักษณะของการประกันภัยส่วนได้เสีย น่าจะมีความหมายว่า 1) จะเป็นผู้ต้องเสียประโยชน์จากความเสียหายที่เกิดกับมูลประกันภัยอย่างแท้จริงหากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนในอนาคตอันเป็นผลให้เกิดความสูญหายหรือเสียหายต่อมูลประกันภัยนั้น และ 2) จะได้ประโยชน์ในมูลประกันภัยอย่างแท้จริง หากเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนในอนาคตอันเป็นผลทำให้มูลประกันภัยนั้นถูกทำให้สูญหายหรือเสียหายมิได้เกิดขึ้น

2. มีส่วนได้เสียในขณะเอาประกันภัย และในขณะเกิดภัย

การมีส่วนได้เสียต้องมีส่วนได้เสียในขณะเอาประกันภัย ซึ่งหมายความว่า ต้องมีในขณะเกิดสัญญาประกันภัย โดยเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อได้มีการตกลงทำสัญญากันตาม ป.พ.พ. มาตรา 356, 361²

สัญญาประกันวินาศภัย ต้องมีส่วนได้เสียตั้งแต่ทำสัญญา กล่าวคือมีการแสดงเจตนาเสนอและสนองระหว่างคู่สัญญา หากเป็นคำเสนอเฉพาะหน้า ไม่บ่งระยะเวลาให้ทำ คำสนองย่อมจะสนองรับได้ ณ ที่นั้นเวลานั้นให้ใช้ได้ตลอดถึงการทำคำเสนอทางโทรศัพท์ด้วย ดังนั้น การแสดงเจตนาขอทำประกันภัยมีข้อมูลรายละเอียดที่ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ที่จะเอาประกันภัย จำนวนเงินเอาประกันภัย, จำนวนค่าเบี้ยประกันภัย โดยทางโทรศัพท์หรือโดยทางโทรสาร หากมีการสนองรับประกันภัยจากผู้รับประกันภัยยอมถือว่าเกิดสัญญาประกันภัยขึ้นแล้ว ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในวัตถุประสงค์เอาประกันภัยตั้งแต่ได้แจ้งขอเอาประกันภัย ในทางปฏิบัติทางการค้า การรับประกันภัยก็ย่อมใช้วิธีการติดต่อกันเช่นนี้ ซึ่งจะมีการแจ้งรหัสหมายเลขการรับประกันภัยเป็นข้อมูลยืนยันแก่ผู้เอาประกันภัยขณะนั้นและมีการส่งมอบกรมธรรม์ ซึ่งเป็นสายลักษณะอักษรกันต่อมาภายหลัง

²จิตติ ดิงศภัทย์ คำอธิบายกฎหมายประกันภัย พิมพ์ครั้งที่ 10 p.30

เวลาของการมีส่วนได้เสียที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียอยู่ ณ ขณะเวลาเกิดภัยด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ประกันวินาศภัย” ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าหากผู้เอาประกันภัยหมดส่วนได้เสียลงในระหว่างเวลาเอาประกันภัย สัญญาประกันภัยจะส่งผลไปด้วยหรือไม่นั้นท่านอาจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ เห็นว่า ส่วนได้เสียต่างกับการเสี่ยงภัย อาจมีส่วนได้เสียแล้วแต่ยังไม่มีทางเสี่ยงภัยก็ได้ ถ้าไม่มีส่วนได้เสียก็จะมี การเสี่ยงภัยไม่ได้เลย แต่เมื่อมีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาแล้ว สัญญาก็สมบูรณ์ หากส่วนได้เสียหมดไปภายหลังในระหว่างสัญญา การรับเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัยหาสิ้นสุดไปด้วยไม่ ฉะนั้นจะปรับด้วยมาตรา 864 เรื่องการเสี่ยงภัยสิ้นสุดไปก็ไม่ได้ จึงต้องถือว่าเมื่อได้ทำสัญญาประกันภัยสมบูรณ์ เพราะมีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาถูกต้องแล้วการที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุของสัญญาไม่ มีผลกระทบต่อกระเทือนถึงความสมบูรณ์ของสัญญาแต่อย่างใด³ แต่คงมีผลบางประการคือ

1. ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิรับค่าสินไหมทดแทน เพราะไม่มีส่วนได้เสีย ก็ไม่มีความเสียหายที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเป็นการตอบแทนให้ตาม มาตรา 877(1)⁴

2. เมื่อสัญญาประกันภัยมีผลสมบูรณ์ ผู้รับประกันภัยมีสิทธิจะได้รับการชำระเบี้ยประกันภัยเป็นการตอบแทน แม้ส่วนได้เสียจะสิ้นไประหว่างอายุสัญญา ก็ไม่ทำให้ผู้เอาประกันภัยปฏิเสธการชำระเบี้ยประกันภัยหรือเรียกเบี้ยประกันภัยคืนได้

นอกจากนี้การที่มูลค่าประกันภัยลดลงไปหนักไปจนถึงหมดสิ้นไปนั้น น่าจะนำ มาตรา 873 ให้สิทธิผู้เอาประกันภัยขอลดเบี้ยประกันภัยลง เมื่อไม่มีมูลค่าประกันภัยต่อไปเท่ากับไม่มีส่วนได้เสีย กล่าวคือ ไม่มีความเสียหายอีกต่อไป ทำให้ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนใด ๆ ได้อีกแล้วจึงน่าจะบอกเลิกสัญญาได้ แม้ความเสี่ยงภัยจะยังคงมีอยู่ ซึ่งมีใช่ เรื่องการขอลดเบี้ยประกันภัยโดยตรง แต่ผลที่เกิดขึ้นน่าจะนำมาใช้กับกรณีมาตรา 873 อันเนื่อง จากมูลค่าประกันภัยลดลงจะสิ้นไปทั้งหมดได้ทำนองเดียวกัน⁵

³จิตติ ดิงศภัทย์ คำบรรยายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย พิมพ์ครั้งที่ 10 หน้า 32

⁴ การประกันภัยในส่วนได้เสียของผู้อื่น ซึ่งเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก คู่สัญญาเปลี่ยนแปลงสิทธิของบุคคลภายนอกที่มีอยู่ไม่ได้

⁴Maegillivray, E.J. Maegillivreny on Insurance Law, p.201

⁵คำสอนเรื่องประกันภัย ของหลวงธรรมานุวุฒินิกร (พ.ศ.2480-2481) หน้า 43

ผู้รับประกันภัย

คู่สัญญาของผู้เอาประกันภัยตามสัญญาประกันภัย คือ ผู้รับประกันภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 ซึ่งเป็นคู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น

ลักษณะสำคัญของผู้รับประกันภัย

1. เป็นนิติบุคคลที่จัดตั้งในรูปแบบบริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือบริษัทมหาชนจำกัด ตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด เนื่องจาก พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 7 และพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 มาตรา 6 บัญญัติไว้ว่า การประกอบธุรกิจประกันชีวิต (ธุรกิจประกันวินาศภัย) จะกระทำได้เมื่อได้จัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด

การทำนิติกรรมสัญญาโดยหลักทั่วไปแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 2 คู่สัญญาจะต้องมีฐานะเป็นบุคคลและมีความสามารถตามกฎหมาย คือ บุคคลธรรมดาที่ดี หรือนิติบุคคลที่ดีเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของการมีสิทธิและหน้าที่ให้มีผลผูกพันกันตามกฎหมายได้ ประกอบกับประกันภัย เป็นการก่อนิติกรรมสัญญาต่อบุคคลที่เป็นคู่สัญญาหลายฝ่ายมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก เป็นการประกอบธุรกรรมที่มีผลต่อความมั่นคงของเศรษฐกิจ และการเงิน จึงได้มีกฎหมายที่บัญญัติควบคุมการประกอบการและดำเนินการไว้โดยเฉพาะซึ่งได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าผู้ที่จะดำเนินกิจการในฐานะผู้รับประกันภัยจะต้องมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแพ่งต่างหากจากผู้บริหารซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา ได้แก่

- บริษัท จำกัด เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมวด 4 มาตรา 1096-1273
- บริษัทมหาชน จำกัด เป็นไปตามพระราชบัญญัติการจัดตั้งบริษัทมหาชนจำกัด
- บริษัทมหาชนจำกัด เป็นไปตามพ.ร.บ.การจัดตั้งบริษัทมหาชน จำกัด

ขั้นตอนการก่อตั้งบริษัทประกันภัย

ผู้เริ่มก่อการ ไม่น้อยกว่า 7 คน	ชายหุ้น (หมด)	เรียกชำระ 25% ของค่าหุ้น	ประชุม ผู้ถือหุ้น ตั้งบริษัท	จดทะเบียน ภายใน 3 เดือน	ได้รับใบ อนุญาต จาก รมต.

2. ดำเนินกิจการและปฏิบัติตามพระราชบัญญัติค่าประกันชีวิต พ.ศ.2535 (กรณีประกันชีวิต) หรือตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 (กรณีประกันวินาศภัย)

ประเทศไทยประกันภัยเป็นธุรกิจเฉพาะ กฎหมายแบ่งแยกการควบคุมการประกันชีวิต และการประกันวินาศภัยออกจากกันโดยกฎหมายคนละฉบับ โดยมีเนื้อหาส่วนใหญ่ใกล้เคียงสอดคล้องกัน อันเป็นผลเนื่องมาจากพัฒนาการของประกันภัยและกฎหมายที่มีมาแต่เดิม ดังนั้นการประกอบธุรกิจของบริษัทประกันชีวิต จึงต้องแยกออกจากการประกอบธุรกิจของบริษัทประกันวินาศภัยตามนัยแห่งกฎหมาย 2 ฉบับนี้ซึ่งแต่ละฉบับได้กำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติและรายละเอียดไว้

สิทธิของผู้รับประกันภัย ได้แก่

1. สิทธิได้รับเบี้ยประกันภัย (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 861 และมาตรา 882 วรรคสอง)
2. สิทธิขอลดจำนวนค่าสินไหมทดแทน (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 874)
3. สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 881)
4. สิทธิปฏิเสธความรับผิดชอบตามสัญญา (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 879)
5. สิทธิเลิกสัญญา (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 876)

หน้าที่ของผู้รับประกันภัย ได้แก่

1. หน้าที่ใช้ความระมัดระวัง (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 866)
2. หน้าที่ส่งมอบกรมธรรม์ (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 867 วรรคสอง)
3. หน้าที่คืนเบี้ยประกันภัย (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 872, มาตรา 873, มาตรา 874 และมาตรา 876)
4. หน้าที่สำรวจความเสียหาย (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 878)
5. หน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (ตาม ป.พ.พ. มาตรา 877)

การขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจและการจัดตั้งบริษัทประกันภัย

การประกอบธุรกิจประกันชีวิตหรือธุรกิจประกันวินาศภัย จะต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี ซึ่งในการให้ใบอนุญาต

ประกอบธุรกิจประกันภัยมีทั้งให้บริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทยและบริษัทต่างประเทศ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. บริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทย หมายถึง บริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย การจะประกอบธุรกิจประกันชีวิต หรือประกอบธุรกิจประกันวินาศภัยต้องปฏิบัติตามมาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ.ประกันชีวิต พ.ศ. 2535 หรือมาตรา 6 แห่ง พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

การประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัยจะกระทำได้เมื่อได้จัดตั้งขึ้นในรูปบริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือบริษัทมหาชนจำกัด ตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด และโดยได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันวินาศภัยจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี

การจัดตั้งบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด ตามวรรคหนึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี ในการนี้จะกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติก่อนให้ความเห็นชอบก็ได้

เมื่อได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด และได้วางหลักทรัพย์ประกันตามมาตรา 20 (มาตรา 19 แห่ง พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย) กับทั้งได้ดำรงไว้ซึ่งเงินกองทุนตามมาตรา 27 แล้วจึงให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัย ต่อรัฐมนตรีภายในระยะเวลาที่รัฐมนตรีกำหนด แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินหกเดือนนับแต่วันที่ได้จดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัดแล้ว

การขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัย และการออกใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงและในการอนุญาตรัฐมนตรีจะกำหนดเงื่อนไขไว้ด้วยก็ได้

2. บริษัทต่างประเทศ หมายถึง บริษัทประกันภัยที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายของประเทศอื่น ๆ และประสงค์จะตั้งขึ้นตามกฎหมายของประเทศอื่น ๆ และประสงค์จะขอตั้งสาขาของบริษัทในประเทศไทยเพื่อประกอบธุรกิจประกันชีวิต หรือประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย ต้องปฏิบัติตามมาตรา 8 แห่ง พ.ร.บ.ประกันชีวิต พ.ศ. 2535 หรือมาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

บริษัทประกันชีวิต บริษัทประกันวินาศภัย ต่างประเทศจะตั้งสาขาของบริษัทเพื่อประกอบธุรกิจประกันชีวิต (บริษัทประกันวินาศภัย) ตามพระราชบัญญัตินี้ได้ต่อเมื่อ

ได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีในการนี้รัฐมนตรีจะอนุญาตโดยมีเงื่อนไขก็ได้

การขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัยและการออกใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัยโดยตั้งเป็นสาขาของบริษัทประกันชีวิต (บริษัทประกันวินาศภัย) ต่างประเทศตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

สาขาของบริษัทประกันชีวิต บริษัทประกันวินาศภัยต่างประเทศที่ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ธุรกิจประกันวินาศภัยต้องดำรงทรัพย์สินไว้ในประเทศไทยตามจำนวนชนิดวิธีการและเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดจำนวนทรัพย์สินที่รัฐมนตรีกำหนด ต้องไม่ต่ำกว่าจำนวนเงินกองทุนที่บริษัทต้องดำรงตามมาตรา 27

รัฐมนตรีจะออกใบอนุญาตตามความในวรรคหนึ่งก็ต่อเมื่อบริษัทได้วางหลักทรัพย์ประกันตามมาตรา 20 (มาตรา 19 แห่ง พ.ร.บ. ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535) และดำรงไว้ซึ่งทรัพย์สินในประเทศไทยตามวรรคสามแล้ว

บริษัทที่เป็นสาขาของบริษัทประกันชีวิต (วินาศภัย) ต่างประเทศจะเปิดสาขา ณ ที่ใด ๆ มิได้

สาขาให้หมายความรวมถึงสำนักงานที่แยกออกจากสำนักงานใหญ่ของบริษัทไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร และได้รับเงินค่าใช้จ่ายจากบริษัทไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงสถานที่ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนให้ใช้เป็นที่ตั้งหน่วยปฏิบัติการข้อมูล สถานที่เก็บเอกสารและสถานที่ฝึกอบรมที่เกี่ยวกับกิจการของบริษัท

จากข้อกำหนดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการให้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตหรือธุรกิจประกันวินาศภัยจะต้องได้รับอนุมัติคณะรัฐมนตรีและจะกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติก่อนก็ได้ จึงต้องมีการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น เงินทุนจดทะเบียนต้องมีการกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น เงินทุนจดทะเบียนต้องสูงพอที่จะให้มั่นใจว่าบริษัทมีความมั่นคงในฐานะการเงิน อีกทั้งยังมีเงื่อนไขคุณสมบัติของกรรมการ แผนการดำเนินงาน และผู้บริหารพร้อมบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อให้มั่นใจว่าจะสามารถประกอบธุรกิจอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการสามารถชดใช้เงินเอาประกันชีวิต ค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เอาประกันภัย

บุคคลภายนอก

1. ผู้รับประโยชน์

หมายถึง บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือรับจำนวนเงินใช้ให้ โดยผู้เอาประกันภัยเป็นผู้แสดงเจรจาให้เป็นผู้รับประโยชน์ระบุไว้ในสัญญาประกันภัยหรือในกรมธรรม์ประกันภัย

มาตรา 862 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วรรคสุดท้ายบัญญัติว่าผู้เอาประกันภัย และผู้รับประโยชน์นั้นจะเป็นบุคคลคนหนึ่งคนเดียวก็ได้ หมายความว่าผู้เอาประกันภัยอาจจะระบุให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์หรือบุคคลอื่นก็ได้ หากให้บุคคลอื่นเป็นผู้รับประโยชน์ ผู้รับประกันภัยต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้ผู้รับประโยชน์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอก และมีใช้คู่สัญญา แต่มีเกี่ยวข้องในฐานะผู้รับเงินเท่านั้น สัญญาประกันภัยที่มีผู้รับประโยชน์ มิใช่ผู้เอาประกันภัยจึงเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก ตามความหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 374-376 ลักษณะหนึ่ง แม้กฎหมายจะมีได้บังคับไว้ว่า ผู้รับประโยชน์ต้องมีความเกี่ยวข้องต่อผู้เอาประกันภัย หรือวัตถุที่เอาประกันภัย ซึ่งโดยหลักทั่วไปย่อมถือว่าผู้เอาประกันภัยจะให้ใครเป็นผู้รับประโยชน์ ก็ได้เป็นสิทธิของผู้เอาประกันภัยโดยแท้

สิทธิของผู้รับประโยชน์ ได้แก่

1. ได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือจำนวนเงินใช้ให้ตามสัญญาประกันภัย (ตาม ป.พ.พ.มาตรา 862)

สิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันวินาศภัย ในการประกอบธุรกิจประกันวินาศภัยส่วนใหญ่ ผู้รับประโยชน์จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัตถุที่เอาประกันภัยหรือมีส่วนได้เสียระดับหนึ่ง ซึ่งอาจต้องเสียหายหากเกิดความสูญหายหรือเสียหายต่อวัตถุที่เอาประกันภัยนั้น เช่น

การประกันภัยรถยนต์ ผู้รับประโยชน์จะได้แก่ เจ้าของรถยนต์, ผู้ให้เช่าซื้อรถยนต์, ผู้เป็นเจ้าของหรือมีสิทธิใช้ประกันภัยจากรถ เป็นต้น

กรณีประกันการขนส่งทางทะเล (Cargo marine Insurance) ผู้รับประโยชน์จะได้แก่เจ้าของสินค้า, ผู้ซื้อหรือผู้รับตราส่ง, ผู้รับจ้างหรือจ่านำสินค้า เป็นต้น

กรณีประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคลผู้รับประโยชน์จะได้แก่ ตัวผู้เอาประกันภัย, ทายาทของผู้เอาประกันภัย หรือญาติใกล้ชิด เป็นต้น

กรณีประกันชีวิต จะได้แก่ ทายาทของผู้เอาประกันชีวิต หรือนายจ้างหรือเจ้านี่ เป็นต้น

สิทธิในการได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือจำนวนเงินที่ใช้ให้นี้เป็นสิทธิที่ผู้รับประกันสามารถใช้อธิบายเรียกร้องได้โดยตรงกับบริษัท แม้ว่าจะมีใช้คู่สัญญา ตาม ป.พ.พ. มาตรา 374 “...ท่านว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้โดยตรงได้”

การเรียกให้ชำระหนี้ตามสัญญาประกันวินาศภัย เป็นการเรียกร้องเพื่อชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหายที่แท้จริง แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินจำนวนเงินที่ได้ตกลงเอาประกันภัยไว้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 877

ส่วนการเรียกให้ชำระหนี้ตามสัญญาประกันชีวิต เป็นการเรียกร้องเพื่อจำนวนเงินอันพึงใช้เป็นการแน่นอนตามที่กำหนดไว้ในสัญญา โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสียหายเพราะไม่สามารถจะตีราคาความเสียหายได้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 861

1) การทำสัญญาประกันชีวิตโดยกำหนดให้เจ้าหนี้คนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับประกันซึ่งต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 1742 ด้วย ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

- (1) ผู้เอาประกันชีวิตกับผู้รับประกันเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้กัน
- (2) ผู้เอาประกันทำสัญญาประกันชีวิตของตนเอง
- (3) ผู้เอาประกันชีวิตมีเจ้าหนี้หลายคน
- (4) ผู้เอาประกันชีวิตเสียชีวิตลงตามเงื่อนไขของสัญญา เจ้าหนี้ผู้รับประกันจะต้องส่งเบี้ยประกันที่ผู้ตายชำระไปแล้วเข้ากองมรดกของผู้เอาประกันชีวิต หรือเจ้าหนี้อื่นพิสูจน์ได้ครบเงื่อนไขของมาตรา 1742⁶

2) สิทธิในการที่จะไม่ถูกเปลี่ยนตัว เมื่อเกิดสิทธิตามกฎหมายแล้ว สิทธิดังกล่าวเป็นไปตาม ป.พ.พ. มาตรา 374-375 และมาตรา

891

โดยผลบังคับของมาตรา 374 สิทธิของผู้รับประกันซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจะเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่แสดงเจตนาต่อผู้รับประกันภัยว่าจะถือเอาประกันจากสัญญานั้นเนื่องจาก มาตรา 374 ไม่ได้กำหนดบังคับไว้ว่าผู้รับประกันต้องแสดงเจตนาเมื่อใด

⁶ สรพล สุขทรศนีย์ คำอธิบายกฎหมายวิชาประกันภัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดังนั้นผู้รับประกันภัยมีสิทธิเลือกแสดงเจตนา ก่อนหรือหลังเกิดวินาศภัยแล้วก็ได้ และมีสิทธิเรียกร้องเอาจากผู้รับประกันภัยโดยตรงในนามตนเอง⁷

โดยผลบังคับ มาตรา 375 เมื่อสิทธิของผู้รับประกันภัยได้เกิดขึ้นตามมาตรา 374 แล้ว คู่สัญญาอาจจะเปลี่ยนแปลงหรือรวบสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่

หน้าที่ของผู้รับประกันภัย

1. หน้าที่ระมัดระวังมิให้วินาศภัยเกิดขึ้น เนื่องจากความทุจริต หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ซึ่งเป็นผลให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบ ตามมาตรา 879

หน้าที่ระมัดระวังมิให้เกิดวินาศภัยเป็นหน้าที่โดยตรงของทั้งผู้เอาประกันและผู้รับประกันภัย เนื่องจากการประกันภัยเป็นสัญญาที่อาศัยหลักแห่งความสุจริตใจด้วยกันอย่างยิ่ง และเป็นกรรภัยประกันความเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่แน่นอนในอนาคต โดยมีใช้เจตนาของผู้เอาประกัน/ผู้รับประกัน การดูแลปกป้องรักษาทรัพย์สินต้องใช้ความระมัดระวังของผู้รับประกันภัยเป็นเช่นเดียวกันกับหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย

สำหรับประกันชีวิต มาตรา 895(2) ให้บริษัทรับประกันชีวิตไม่ต้องใช้เงินเมื่อการเสียชีวิตของผู้เอาประกันชีวิตนั้นถูกผู้รับประกันภัยฆ่าตายโดยเจตนา เป็นการสนับสนุนหน้าที่ของผู้รับประกันภัยซึ่งใช้สิทธิโดยทุจริตย่อมไม่มีสิทธิได้รับการชำระหนี้ตอบแทนตามสัญญาประกันภัยข้อนี้

2. หน้าที่บอกกล่าวเมื่อเกิดวินาศภัยที่ผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ฝ่ายผู้เอาประกันภัย (รวมถึงผู้รับประกันภัย) จะทราบถึงความเป็นไปของวัตถุที่เอาประกันภัยได้มากกว่าฝ่ายผู้รับประกันภัย หากฝ่ายผู้เอาประกันภัยได้ทราบถึงการเกิดวินาศภัยต้องแจ้งผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า เพื่อให้ผู้รับประกันภัยมีโอกาสเข้าไปบำบัดป้องกันการเสียหายที่เกิดขึ้น แก่ไขหรือบรรเทาความเสียหายให้ลดลง รวมทั้งให้ผู้รับประกันภัยสามารถเข้าไปประเมินความเสียหาย ติราคาความเสียหาย ตลอดจนตรวจหาพยานหลักฐานอันเป็นเหตุแห่งการเกิดวินาศภัยนั้นได้ในเวลาอันสมควร ซึ่งหากผู้รับประกันภัยได้ทราบจากผู้เอาประกันภัยหรือจากบุคคลอื่นย่อมต้องมีหน้าที่แจ้งผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า กล่าวคือ ในเวลาอันสมควรที่จะพึงกระทำได้ โดยทั้งนี้หากผู้รับประกันภัย

⁷ จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย พิมพ์ครั้งที่ 10 หน้า

เพิกเฉยไม่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเป็นผลให้ผู้รับประกันภัยเสียหาย ผู้รับประกันภัยมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายดังกล่าวได้ ตามมาตรา 881 วรรค 2

2. ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้เอาประกันภัย (The Injured person)

- ผู้เสียหายตามกฎหมายลักษณะละเมิดและผู้เสียหายตามสัญญาประกันภัย

ละเมิด เป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย กฎหมายบัญญัติว่าหนึ่งเกิดขึ้นเพราะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ผู้กระทำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทน หากยังไม่มี การกระทำอันเป็นการละเมิดขึ้น หนึ่งย่อมยังไม่เกิดขึ้น ความรับผิดทางละเมิด (responsa bilite delictuelle) จึงเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดจากการละเมิด ซึ่งเกิดจากการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ)

ผู้เสียหาย อันเนื่องมาจากการทำละเมิด ย่อมเป็นผู้เสียหายตามสัญญาประกันภัยได้ หากความเสียหายเช่นนั้นเป็นความเสียหายอันเกิดมาจาก “ภัย” ที่ผู้รับประกันภัยได้รับประกันความเสี่ยงไว้ ผู้เสียหายตามความหมายนี้เป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่มีได้เกี่ยวข้องกับ การเป็นคู่สัญญาประกันภัย ดังนั้น ผู้เอาประกันภัยที่ได้เอาประกันภัยไว้แล้วอันเป็นมูลประกันภัยไว้ และเกิดความเสียหายอันเกิดจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของบุคคลอื่น ก็สามารถเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายลักษณะละเมิดได้แต่มีฐานะบุคคลภายนอก

สำหรับผู้เสียหายตามสัญญาประกันภัย เป็นผู้เสียหายในความหมายของบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองตามสัญญาประกันภัยในฐานะของผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายจาก “ภัย” ที่รับประกันภัยไว้ “ผู้เสียหายตามสัญญาประกันภัย” นี้มิได้ถูกผู้เอาประกันภัยกระทำละเมิด แต่อาจเป็นการกระทำละเมิดโดยบุคคลอื่นซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายตามเงื่อนไขที่สัญญาได้ให้ความคุ้มครองไว้

- บุคคลที่ต้องรับผิดตามละเมิด และสัญญาประกันภัย

ความรับผิดตามละเมิดนั้น ผู้ที่ต้องเป็นผู้ต้องรับผิดต่อผู้เสียหายคือ ผู้กระทำละเมิด ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้เสียหายจะเกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัยได้ เมื่อผู้กระทำละเมิดเป็นผู้เอาประกันภัย หรือบุคคลที่ผู้เอาประกันภัยมอบหมายให้ทำได้แก่ การใช้ให้ว่าน

(ตัวการตัวแทน) การกระทำในทางการที่จ้าง (นายจ้างลูกจ้าง) ความรับผิดเช่นนี้ถือว่าเป็นการรับผิดของบุคคลหนึ่งเพื่อการกระทำที่บุคคลอื่นก่อขึ้น (Vicarious Liability) เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ป.พ.พ. มาตรา 425, 427, 429 และ 430 โดยบุคคลที่ต้องรับผิดแทนบุคคลอื่นนี้มีฐานะเป็น “ผู้เอาประกัน” ตามสัญญาประกันภัย

ความรับผิดตามสัญญาประกันภัยเพื่อผู้เสียหายเป็นบุคคลภายนอก คือ “การประกันภัยค่าจุน” ตามความหมาย ป.พ.พ. มาตรา 887-888 หมายถึง การที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนในนามของผู้เอาประกันภัย เพื่อความเสียหายอันผู้เอาประกันภัยอาจได้รับจากการที่ต้องรับผิดตามกฎหมาย ความรับผิดดังกล่าวเป็นความรับผิดที่มีต่อบุคคลภายนอกผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากมูลของสัญญาลาภมิควรได้ จัดการงานนอกสั่ง ละเมิด หรือความรับผิดโดยกฎหมายบัญญัติให้รับผิด “การประกันภัยค่าจุน” จึงเป็นการประกันวินาศภัยอย่างหนึ่ง ซึ่งมีได้มีวัตถุประสงค์ในการเอาประกันภัยเป็นทรัพย์สินเหมือนประกันวินาศภัยธรรมดา แต่เป็นการเอาประกันภัย “ความรับผิด” (Liability Insurance) ซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องชำระหนี้แก่ผู้อื่นเป็นความเสียหายที่ประมาณเป็นเงินได้ ดังนั้นผู้รับประกันภัยจึงเป็นบุคคลต้องรับผิดตามสัญญาประกันภัยแก่บุคคลภายนอกซึ่งได้รับความเสียหายในนามของผู้เอาประกันภัยที่ต้องรับผิดตามกฎหมาย

- สิทธิเรียกร้องของผู้ได้รับความเสียหายต่อผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย

สิทธิของผู้เสียหายที่สามารถเรียกร้องจากผู้เอาประกันภัยในการกระทำอันเป็นละเมิด ได้แก่ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยความเสียหายที่ได้รับตามจำนวนความเสียหายที่แท้จริงซึ่งเป็นไปตามหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง (Indemnity) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ ฐานานุกรม(ฐานะ) อาชีพ รายได้ต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างกันเป็นราย ๆ ไป ในกรณีการเสียชีวิต สามารถเรียกค่าปลงศพ และค่าใช้จ่ายอันจำเป็น, ค่าขาดใช้อุปการะและค่าขาดแรงงาน สำหรับความเสียหายเกิดแก่ร่างกาย อนามัย ก็ สามารถเรียกค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายอันจำเป็น ในกรณีสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ได้รับความเสียหายอย่างอื่นอีกก็สามารถเรียกร้องได้ ได้แก่ ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้, ค่าเสียหายจากความสามารถประกอบกิจการในอนาคต, ค่าแรงงานในครัวเรือน หรือความเสียหายอย่างอื่นที่มีใช้ตัวเงิน

^๕จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 129

สิทธิของผู้เสียหายในการเรียกร้องจากผู้รับประกันภัย เนื่องจากผู้รับประกันภัยกับผู้เสียหายมิใช่คู่สัญญากันโดยตรง โดยปกติย่อมไม่อาจจะใช้สิทธิเรียกร้องต่อผู้รับประกันภัยโดยตรงได้โดยไม่เรียกร้องกับผู้เอาประกันภัยให้รับผิดชอบก่อน แต่โดยผลของสัญญาประกันภัยคำจนเป็นสัญญาที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายในนามของผู้เอาประกันภัยซึ่งมีความรับผิดชอบตามกฎหมาย เข้าลักษณะของ “สัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอกตาม ป.พ.พ. มาตรา 374 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอก ท่านว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกชำระหนี้จากลูกหนี้ (ผู้รับประกันภัย) โดยตรงก็ได้ ทำให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวเอากับผู้รับประกันภัยโดยตรงได้อีกทางหนึ่งต่างหากจากผู้เอาประกันภัยซึ่งกระทำละเมิด

- **ข้อจำกัดสิทธิเรียกร้องของผู้ที่ได้รับความเสียหายต่อผู้รับประกันภัย**

1. สิทธิเรียกร้องตามความเสียหายที่แท้จริง และไม่เกินวงเงินเอาประกันภัยที่กำหนดไว้ในสัญญา

นอกจากผู้ที่ได้รับความเสียหายจะสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเอาจากผู้เอาประกันภัยฝ่ายหนึ่งหรือผู้รับประกันภัยโดยตรงฝ่ายหนึ่งตามความเสียหายที่ตนได้รับจริงอันได้กล่าวไปแล้วนั้น แต่มิใช่ผู้รับประกันภัยจะมีความรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นไปตามที่ผู้เสียหายเรียกร้องทุกกรณีไม่ เนื่องจากสัญญาประกันภัยจะระบุจำนวนเงินความคุ้มครองสูงสุดไว้ในสัญญา ในลักษณะของ “วงเงินเอาประกันภัย” หรือบางกรณีจะแบ่งวงเงินความคุ้มครองออกเป็นประเภทของความคุ้มครองแต่ละชนิด ซึ่งวงเงินคุ้มครองอาจจำกัดความรับผิดไว้ไม่เท่ากัน ซึ่งวงเงินความคุ้มครองนี้จะสอดคล้องกับเบี้ยประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยได้ชำระเป็นการต่างตอบแทน หากเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น ความคุ้มครองจะมีวงเงินจำกัดความรับผิดที่สูงกว่าเบี้ยประกันภัยต่ำในกรณีความคุ้มครองความเสี่ยงภัยชนิดเดียวกัน

สำหรับบางกรณี ผู้รับประกันภัยอาจไม่กำหนดจำนวนเงินชั้นสูงสุดไว้หรือไม่กำหนดจำนวนความรับผิด หมายความว่า ผู้รับประกันภัยจะจ่ายเงินชดเชยค่าเสียหายในวงเงินไม่จำกัด ในกรณีที่ผู้รับประกันภัยเห็นว่า สามารถให้ความคุ้มครองเช่นนั้นได้เป็นไปตามเงื่อนไขของแต่ละสัญญา

2. ข้อพิพาทเรื่องอายุความ

การใช้สิทธิในเรื่องอายุความตามสัญญาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ มาตรา 882 บัญญัติว่า “ในการเรียกให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดสองปีนับแต่วันวินาศภัย

ในการเรียกให้ใช้หรือให้คืนเบี้ยประกันภัย ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาสองปีนับแต่แต่วันเกิดสิทธิจะเรียกร้องให้ใช้หรือคืนเบี้ยประกันถึงกำหนด”

กรณีดังกล่าวต้องเป็นการที่ผู้เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัย และผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ได้รับความเสียหายฟ้องเรียกตามสัญญาประกันภัยเท่านั้น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ สืบเนื่องจากการประกันค่าจุน หรือการประกันภัยความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก (Third Party Liability) เช่น การประกันภัยรถยนต์ เป็นต้น การฟ้องคดีไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับอายุความสัญญาประกันภัยเท่านั้น แต่ข้อจำกัดที่เป็นหลักใหญ่ในเรื่องดังกล่าว กลับไปใช้อายุความในมูลละเมิดตามมาตรา 448 วรรคแรก กล่าวคือ “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดเท่านั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่ง นับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด” ดังนั้น หากฟ้องโดยอาศัยมูลหนี้จากสัญญาประกันภัยต้องใช้อายุความ 2 ปี แต่ถ้าฟ้องโดยอาศัยมูลละเมิดแล้วใช้อายุความ 1 ปี ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 2425 /2538 ผู้ฟ้องจึงต้องคำนึงเสมอว่าจะต้องอยู่ภายใต้อายุความที่กำหนดไว้ในแต่ละเรื่อง หากผู้ทำลายมักสามารถยกเรื่องการขาดอายุความ

โจทก์ซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยรับช่วงสิทธิจากผู้เอาประกันฟ้องให้จำเลยทั้งสามร่วมกันชำระค่าเสียหายแก่โจทก์ที่ 1 รับผิดชอบในฐานะการกระทำละเมิดในทางการจ้างของจำเลยที่ 2 และ จำเลยที่ 3 ในฐานะผู้รับประกันภัยรถยนต์ของจำเลยที่ 2 จึงต้องฟ้องจำเลยที่ 1 และที่ 2 ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เอาประกันภัยรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนตาม ป.พ.พ. มาตรา 448 วรรคแรก มิฉะนั้นคดีขาดอายุความ ส่วนความรับผิดของจำเลยที่ 3 นั้นเกิดขึ้นตามสัญญาประกันภัย จึงต้องนำอายุความ 2 ปี นับแต่วันเกิดวินาศภัยตาม ป.พ.พ. มาตรา 882 วรรคที่หนึ่ง มาปรับแก้คดีเมื่อโจทก์ฟ้องยังไม่พ้นกำหนด 2 ปี นับแต่วันเกิดวินาศภัย คดีเกี่ยวกับจำเลยที่ 3 จึงไม่ขาดอายุความ

ขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นความรับผิดว่าฟ้องของผู้เสียหายขาดอายุความแล้ว บริษัทผู้รับประกันภัยภายในอายุความ 2 ปี ก็ตาม คำพิพากษาฎีกาที่ 1795 / 2523⁹

อย่างไรก็ดี เป็นเรื่องของคู่กรณีฝ่ายที่จะได้ประโยชน์ต้องยกขึ้นต่อสู้หากไม่ยกขึ้นต่อสู้ ศาลอ้างอายุความมาเป็นข้อมูลยกฟ้องไม่ได้ เพราะไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน⁹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/29 คำพิพากษาฎีกาที่ 284/ 2525¹⁰

สำหรับอายุความตามสัญญาประกันภัย ในมาตรา 882 นั้นอาจแบ่งออกเป็น

ก. เมื่อจำเลยที่ 3 ผู้เอาประกันภัยที่จะเรียกให้ผู้รับประกันภัยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดวินาศภัย เริ่มนับอายุความตั้งแต่วันเกิดวินาศภัย

ข. อายุความของผู้รับประกันภัยที่จะเรียกให้ผู้เอาประกันภัยส่งเบี้ยประกันภัยเริ่มนับตั้งแต่วันที่เบี้ยประกันภัยงวดนั้น ๆ ถึงกำหนดชำระ

ค. อายุความของผู้เอาประกันที่จะเรียกถึงเบี้ยประกันภัย ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดๆ เช่น สัญญา ฯลฯ เริ่มนับตั้งแต่วันที่เกิดสิทธิเรียกคืน¹⁰

ดังนั้นหากมีเงื่อนไขระยะเวลาต่างๆ ในสัญญาประกันภัย เช่น ให้ผู้เอาประกันภัยยื่นคำเรียกร้องเป็นลายลักษณ์อักษรภายในกำหนด 15 วันนับจากวันเกิดวินาศภัย เป็นต้น เงื่อนไขเช่นนี้บังคับได้ มิใช่เรื่องอายุความ

เมื่อจำเลยที่ 3 ผู้เอาประกันภัยรถยนต์คันเกิดเหตุไม่ต้องรับผิดในผลแห่งละเมิดเนื่องจากฟ้องโจทก์ขาดอายุความเรียกร้องจากจำเลยที่ 3 แล้ว จำเลยร่วมซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้โจทก์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887

⁹สรพล สุขทรศนีย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะประกันภัย, หน้า 87

¹⁰โจทก์ฟ้องให้จำเลย (บริษัทประกันภัย) รับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัย จำเลยไม่ได้ยกอายุความเรื่องการเรียกใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัยขึ้นต่อสู้ แต่ยกอายุความเรื่องละเมิดขึ้นต่อสู้ ดังนี้ ศาลจะอ้างอายุความเรื่องการเรียกใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งไม่เป็นประเด็นห้วงคดีมาเป็นเหตุยกฟ้องโจทก์ไม่ได้

¹⁰ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, หน้า 274

สำหรับในเรื่องอายุความตามที่ศึกษามานั้น สิ่งที่เป็นปัญหาและรอการแก้ไขก็คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของอายุความในแต่ละเรื่องที่ไม่เท่ากัน ผลดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหาย โดยบางครั้งบริษัทผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเพียงเพราะการฟ้องผู้เอาประกันภัยที่ล่าช้าเกิน 1 ปี นับแต่วันเกิดเหตุ เป็นต้น ปัญหาเรื่องอายุความจึงเป็นปัญหาหนึ่งที่มีส่วนทำให้ผู้ได้รับความเสียหายไม่ได้รับการเยียวยา ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

ส่วนที่ 2 ข้อพิพาทของสัญญาประกันภัย

ลักษณะของข้อพิพาทสัญญาประกันภัย

ประกันภัยเป็นนิติกรรมทางแพ่ง แต่ข้อพิพาทประกันภัยแยกต่างจากข้อพิพาทในเรื่องอื่น อันเป็นผลให้ข้อพิพาทประกันภัยเป็นเรื่องที่จะใช้แต่เฉพาะกฎหมายประมวลแพ่งและพาณิชย์เท่านั้นไม่ได้ แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับกฎหมายเฉพาะของประกันภัยด้วย จากการที่ประกันภัยเป็นอุตสาหกรรมที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับธุรกิจทางการค้ามากมาย เพราะเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ให้การรับประกันความเสียหายแก่ธุรกิจอย่างอื่นหากเกิดภัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้ประกันภัยมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามลักษณะของวัตถุที่เอาประกันภัยแต่ละประเภทอย่างไรก็ตามลักษณะของข้อพิพาทแตกต่างจากข้อพิพาทสัญญาการค้าและพาณิชย์อื่นดังนี้

1. มีสัญญาทางการค้าประเภทอื่นเป็นสัญญาประธานและประกันภัยเป็นสัญญารองเช่น
 - การขนส่งสินค้าทางทะเล, ทางบก, ทางอากาศ สัญญาประกันภัยจะสมบูรณ์เมื่อมีสัญญารับจ้างขนส่งสินค้าที่เป็นสัญญาประธานแล้วจึงจะเอาประกันภัยความเสียหายของสินค้าได้
 - การรับจ้างทำของ - รับเหมาก่อสร้าง ต้องมีสัญญาจ้างทำของที่สมบูรณ์จึงจะเอาประกันภัยความเสียหายทรัพย์สินที่ก่อสร้างได้

ดังนั้น เมื่อเกิดความเสียหายอันเป็นผลต่อการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัย จึงต้องนำเรื่องความสมบูรณ์ของสัญญาประธาน ส่วนได้เสียที่ผู้เอาประกันภัยจะพึงได้รับความเสียหายตามสัญญาประธาน และข้อตกลงที่คู่สัญญาสัญญาประธานผูกพันต่อกันล้วนส่งผลต่อการปฏิบัติตามสัญญาประกันภัยได้ทั้งสิ้น

2. เป็นสัญญาที่สามารถเกิดคู่กรณีพิพาทได้ทั้งเฉพาะเจาะจงและไม่เฉพาะเจาะจง กล่าวคือ หากสัญญาประธานเป็นสัญญาทางการค้า คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งของ

สัญญาประธาน ก็คือคู่สัญญากับบริษัทรับประกันภัย จึงสามารถรู้ตัวคู่กรณีและคู่พิพาทได้ในขณะที่ สัญญาประกันภัยบางประเภท ไม่สามารถเจาะจงคู่พิพาทล่วงหน้า เนื่องจากภัยที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลที่มีใช้คู่สัญญา และไม่สามารถกำหนดจำนวนคู่พิพาทที่แน่นอนได้ เช่น สัญญาประกันภัยรถยนต์, ประกันภัยอัคคีภัย, ประกันภัยการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ

3. ข้อพิพาทสามารถเกิดจากความรับผิดชอบจากนิติกรรม และจากนิติเหตุ กล่าวคือ ความ

รับผิดชอบของประกันภัยอาจเกิดขึ้นหากมีความเสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งเป็นการรับผิดชอบจากนิติกรรม สิทธิหน้าที่ของคู่พิพาทเป็นไปตามกฎหมายนิติกรรมสัญญา และความรับผิดชอบของประกันภัยยังเกิดขึ้นได้จากนิติเหตุ โดยเกิดจากการกระทำของมนุษย์และมีใช้มนุษย์ เช่น ภัยธรรมชาติ เหตุสุดวิสัย กฎหมายความรับผิดชอบเรื่องละเมิดจึงเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องการประกันภัยค้ำจุน

4. เป็นสัญญาที่มีประเพณีปฏิบัติทางการค้าอันเป็นสากลที่ทั่วโลกยอมรับกันมานานโดย

เฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ซึ่งสัญญาประกันภัยการขนส่งสินค้าทางทะเลที่คู่สัญญาต่างสัญชาติจะมีข้อตกลงดังกล่าวในสัญญาเป็นรูปแบบที่ชัดเจน

5. ข้อพิพาทประกันภัยมีความแตกต่างกันเรื่องทุนทรัพย์มากในแต่ละเรื่องขึ้นอยู่กับมูลค่าวัตถุที่เอาประกันภัย, ความเสียหายที่เกิดขึ้นรุนแรงเพียงใด ดังนั้นในการนำวิธีการระงับข้อพิพาทมาใช้จึงจำเป็นต้องแตกต่างกันตามความเหมาะสม

1. ข้อพิพาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข้อพิพาทของสัญญาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอในศาล ทั้งประกันวินาศภัยและประกันชีวิต ได้แก่

1. ข้อพิพาทเรื่องส่วนได้เสีย
2. ข้อพิพาทเรื่องความสุจริตอย่างยิ่ง
3. ข้อพิพาทเรื่องการไม่ปฏิบัติต่างตอบแทนให้เป็นไปตามสัญญา
4. ข้อพิพาทเรื่องอายุความ

ข้อพิพาทเรื่องส่วนได้เสีย

ส่วนได้เสียเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการทำสัญญาประกันภัย ซึ่งมีผลถึงขนาดทำให้สัญญาไม่มีผลบังคับ หรือตกเป็นโมฆะ และเป็นคุณสมบัติสำคัญ ทำให้การประกันภัยไม่ใช่การพนันชั้นต่อ หลักของการพนันชั้นต่อมีว่า คู่กรณีต้องมีทั้งทางได้และทางเสียในเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้น หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีส่วนได้เสียในเหตุที่ได้ทำสัญญานั้น คู่กรณีฝ่ายนั้นก็อาจมีแต่ทางได้ทางเดียว หรือทางเสียทางเดียว ไม่ใช่หลักของการพนันชั้นต่อ

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ในประเด็นส่วนได้เสีย พอสรุปได้ดังนี้

1. ใครบ้างที่ถือว่ามีส่วนได้เสีย

กรณีวินาศภัย

ผู้ครอบครองทรัพย์สิน เช่น ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ ผู้ยืม ผู้รับฝาก ฯลฯ ส่วนผู้ทรงสิทธิต่าง ๆ เช่น ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ เจ้าหนี้บุริมสิทธิ ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยว ย่อมอยู่ในฐานะมีส่วนได้เสีย โดยการครอบครอง การใช้ประโยชน์ การเข้าถือครอบครองในทรัพย์สิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2705/2516 ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะยึดถือและใช้ประโยชน์ตลอดจนต้องรับผิดชอบในความสูญหายหรือบุบสลายอย่างใดอันเกิดขึ้นแก่รถที่เช่าซื้อมา และเมื่อใดใช้เงินให้ครบถ้วนตามสัญญาเช่าซื้อแล้ว รถนั้นย่อมตกเป็นกรรมสิทธิแก่ผู้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจึงมีสิทธิเอาประกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นแก่รถ ที่เช่าซื้อมากับบริษัทประกันภัยได้

ประเด็นข้อพิพาท 1 กรณีการเช่าซื้อแม้บุคคลอื่นเป็นผู้ชำระค่าเช่าซื้อให้ หรือผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยรถดินที่เช่าซื้อในนามผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นบุคคลอื่นก็ได้

คำพิพากษาฎีกา 1788/2520 สามี่ของผู้เช่าซื้อมีส่วนได้เสียเอาประกันภัยรถยนต์ที่ภริยาเป็นผู้ครอบครองผูกพันตามสัญญาเช่าซื้อได้

คำพิพากษาฎีกา 656/2521 ผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยโดยใช้ชื่อห้างผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้เอาประกันภัย ตามระเบียบของผู้ให้เช่าซื้อ และบริษัทผู้รับประกันภัยได้จ่ายค่าคอมมิสชั่นแก่ห้างผู้ให้เช่าซื้อ ดังนั้น แม้กรมธรรมจะระบุนามผู้เอาประกันภัยว่าห้างผู้ให้เช่าซื้อ และวงเล็บชื่อผู้เช่าซื้อต่อท้ายไว้พร้อมที่อยู่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสะดวกต่อการเก็บเงินและการได้รับเงินคอมมิสชั่น โดยผู้เช่าซื้อเป็นผู้ชำระเบี้ยประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยทราบดี แม้ภายหลังได้จ่ายเงินค่าเช่าซื้อครบถ้วน ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีส่วนได้เสียอีกต่อไป ผู้เช่าซื้อย่อมมีส่วนได้เสียผูกพันตามสัญญาประกันภัย

ประเด็นข้อพิพาท 2 แต่ผู้ครอบครองในฐานะผู้อาศัย ไม่มีส่วนได้เสียในการเอาประกันภัยทรัพย์สินที่ครอบครองสามารถเอาประกันภัยได้แต่เครื่องตกแต่งหรือเฟอร์นิเจอร์ของตน

คำพิพากษาฎีกา 1742/2520 ผู้ครอบครองตึกในฐานะผู้อาศัย ไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยตึกนั้นได้ ไม่มีอำนาจเรียกค่าสินไหมทดแทนจากไฟไหม้ตึก มีแต่สิทธิเรียกร้องกรณีเครื่องตกแต่งต่างของตนที่ประกันภัยไว้

หมายเหตุ แต่ถ้าสิทธิอาศัยนั้นมีการจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ย่อมถือเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่แก่ผู้ทรงสิทธิหลายประการ ผู้ทรงสิทธิอาศัยในลักษณะเช่นนี้จะถือได้ว่ามีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ตนทรงสิทธิอันอาจเอาประโยชน์ได้ (จุมพล สุขทรศณี, กม.ลักษณะประกันภัย P.22)

ประเด็นข้อพิพาท 3 การใช้ชื่อผู้อื่นจดทะเบียนเป็นเจ้าของโดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งแม้ผู้มีชื่อในทะเบียนจะไม่ใช่เจ้าของรถและได้เข้าเป็นคู่สัญญาในฐานะผู้เอาประกันภัย สัญญาประกันภัยอาจมีผลผูกพันเจ้าของรถในฐานะคู่สัญญาได้ โดยหากพฤติการณ์ฟังได้ว่าเป็นการตั้งตัวแทนทำการแทนตนซึ่งเป็นตัวการ

คำพิพากษาฎีกา 1968/2523 ผู้เช่าซื้อรถยนต์เอาประกันภัยใส่ชื่อผู้อื่นเป็นเจ้าของในทะเบียนและให้เอาประกันภัยคำจูนกับบริษัทแทนตน ถือได้ว่าเป็นตัวการเขตผู้มีชื่อเป็นตัวแทนทำสัญญาประกันภัยตามมาตรา 821 และถือเท่ากับว่าผู้เช่าซื้อทำสัญญากับบริษัทโดยตัวเอง สัญญาประกันภัยผูกพันเช่าซื้อและบริษัท

คำพิพากษาฎีกา 465/2525 ผู้ชาย ขายรถยนต์ให้ผู้ซื้อแล้ว หลังจากนั้นผู้ชายเอาประกันภัยรถคันดังกล่าวกับบริษัท โดยผู้ซื้อเป็นผู้ชำระเบี้ยประกันภัย ต่อมาเมื่อมีรถชนเสียหาย บริษัทประกันภัยได้จ่ายค่าเสียหายให้แก่ผู้ซื้อไป แสดงว่าบริษัทได้ทราบแล้วว่าการขายรถคันดังกล่าวให้ผู้ซื้อแล้วและยังยินยอมทำสัญญาประกันภัยกับผู้ชาย ถือได้ว่าผู้ซื้อเป็นคู่สัญญากับบริษัทประกันภัย โดยมีผู้ชายเป็นตัวแทน ผู้ซื้อสามารถแสดงตนเป็นตัวแทนให้ปรากฏรับเอาสัญญาประกันภัย

ส่วนได้เสียกรณีประกันชีวิต

การประกันชีวิต เป็นการใช้จ่ายเงินซึ่งยอมเอาอัศวามทรงชีพ หรือมรณะของบุคคล มูลแห่งประกันภัยของสัญญาประกันชีวิต จึงเป็นเรื่องของการมีชีวิตหรือเสียชีวิต ของบุคคลซึ่งไม่อาจประเมินราคาเป็นเงินอันจะชดใช้กันตามความเป็นจริงเช่นวินาศภัยได้ การใช้จ่ายเงินจึงเป็นการจ่ายเงินทดแทนที่มีจำนวนที่แน่นอนโดยกำหนดกันไว้ตั้งแต่ทำสัญญาประกันภัย

ส่วนได้เสียของการทรงชีพหรือเสียชีวิตของบุคคลย่อมเป็นของเจ้าของชีวิตหรือร่างกายนั้น แต่ทั้งนี้ส่วนได้เสียดังกล่าว ยังหมายรวมไปถึงบุคคลซึ่งพึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายหรือตามสัญญาต่อกันในการมีชีวิตของอีกบุคคลหนึ่งด้วย เช่น

- สามี กับภริยามีส่วนได้เสียต่อกัน
- บิดามารดา และบุตรมีส่วนได้เสียต่อกัน
- นายจ้าง มีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้าง¹¹
- เจ้าหนี้ มีส่วนได้เสียในชีวิตลูกหนี้
- หุ่นส่วนกับหุ้นส่วนมีส่วนได้เสียต่อกัน

ประเด็นข้อพิพาทที่ 1 นายจ้างมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้

ฎีกาที่ 64/2516 (ประชุมใหญ่ หน้า 87) ประเด็นแรก ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์จ้างคนขับรถบรรทุกน้ำมัน โจทก์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำละเมิดในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และต้องจ่ายเงินแก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะของลูกจ้าง ในกรณีที่ลูกจ้างถึงแก่ความตายเพราะอุบัติเหตุ ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามประกาศของคณะปฏิวัตินอกจากนั้นรถของโจทก์มีราคาไม่น้อย โจทก์ต้องใช้คนขับรถที่มีความชำนาญ และไว้ใจได้ โจทก์จึงมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างดังกล่าว ได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 863 เพราะฉะนั้นสัญญาที่จ้างใช้บังคับได้ ส่วนประเด็นที่สองที่ว่าโจทก์มีสิทธิได้รับเงินเต็ม 100,000 บาท ตามสัญญาหรือไม่นั้น ศาลฎีกาเห็นว่าสัญญารายนี้เป็นสัญญาประกันอุบัติเหตุของบุคคลไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการเสี่ยงภัย จึงเป็นสัญญาประกันชีวิตซึ่งถือได้ว่าไม่ใช่สัญญาชดใช้ความเสียหาย เมื่อกำหนดเงินที่เอาประกันไว้เท่าใด ก็ต้องชดใช้ให้ตามนั้น บริษัทจำเลยจะนำสืบถึงค่าเสียหายที่แท้จริงของโจทก์ไม่ได้ จึงพิพากษาให้จำเลยใช้เงิน 100,000 บาท ตามสัญญาโดยไม่ต้องคำนึงว่าโจทก์จะต้องจ่ายเงินให้แก่ทายาทของลูกจ้างหรือไม่

ประเด็นข้อพิพาทที่ 2 บิดากับบุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือสามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย สามารถเอาประกันชีวิตกันได้ หากพฤติการณ์ปรากฏว่ามีการอุปการะเลี้ยงดูมีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกัน

สำหรับกรณีญาติพี่น้อง จะต้องถึงระดับใดจึงจะถือว่ามีส่วนได้เสียเอาประกันชีวิตกันได้ ซึ่งหากมีการอุปการะเลี้ยงดูกันก็ถือว่ามีส่วนได้เสียต่อกันแล้ว

¹¹ E.J. Maegillivray, Maegillivreny on Insurence Law, p. 201

ฎีกาที่ 13656/2509 (หน้า 2927) โจทก์จัดให้นายโองประกนชีวิต โดย โจทก์เป็นผู้เสียเบี้ยประกันและเป็นผู้รับประโยชน์ โจทก์จึงเป็นผู้เอาประกัน เมื่อโจทก์ไม่มีส่วน ได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้น สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 โจทก์ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากการมรณกรรมสัญญาหนี้

ความสัมพันธ์ฉันทสัญญาที่พี่น้องหากข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น

1. ให้การอุปการะเลี้ยงดู จ่ายค่าเลี้ยงดู ให้การศึกษา
2. ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการทำศพ ซึ่งส่วนได้เสียก็จะถูกจำกัดเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการทำศพและค่าใช้จ่ายอื่นอันเกี่ยวข้องกับการนั้น

วิเคราะห์จากคำพิพากษาฎีกา

แม้กฎหมายจะไม่บัญญัติบังคับว่าผู้รับประโยชน์ต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ตามหลักทั่วไปผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยจะเป็นบุคคลใดก็ได้ตามแต่ผู้เอาประกันภัยจะแสดงเจตนาให้ไว้ ซึ่งเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลภายนอกโดยกฎหมายกำหนดให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบหากวินาศภัยเกิดจากความทุจริตหรือประมาทเลินเล่อของผู้รับประโยชน์ สำหรับฎีกาข้างต้น โจทก์เป็นผู้จัดการให้ผู้อื่นทำประกันชีวิตโดยโจทก์เป็นผู้จ่ายเบี้ยประกัน โดยไม่มีพฤติการณ์แสดงให้เห็นว่าโจทก์มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องเพียงพหรือเป็นญาติที่สมควรจะได้รับประโยชน์จากสัญญา จึงเป็นกรณีโจทก์หาประโยชน์ จากการเอาประกันชีวิตผู้อื่น สัญญาเป็นโมฆะไม่มีผลผูกพัน

ฎีกาที่ 2447/2516 แม้ผู้ขอประกันชีวิตจะปกปิดหรือแถลงเท็จฐานะอันแท้จริง หากผู้รับประกันภัยควรได้รู้เท่าทันถึงฐานะของบุคคลนั้น โดยใช้ความระมัดระวังเยี่ยงวิญญูชน สัญญาประกันชีวิตเป็นอันสมบูรณ์ ตามมาตรา 866

ไม่มีกฎหมายหาใดจำกัดสิทธิผู้เอาประกันภัยว่าจะระบุใครเป็นผู้รับประโยชน์ไม่ได้บ้าง แม้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ญาติของผู้เอาประกันภัยก็อาจถูกระบุเป็นผู้รับประโยชน์ได้

2. เวลาการมีส่วนได้เสีย

เป็นที่ยอมรับว่าการมีส่วนได้เสียต้องมีอยู่ตั้งแต่เวลาเริ่มทำสัญญาประกันภัย ดังนั้นการคาดหวังหรือคาดหวังว่าจะมีส่วนได้เสียในอนาคตอันใกล้ ซึ่งขณะเอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสีย ย่อมไม่ถึงว่ามีส่วนได้เสียอันจะเอาประกันภัยได้ และแม้ต่อมาในภายหลังจะเป็นไปตามที่คาดหวังไว้ก็ตาม ก็ไม่มีผลทำให้สัญญาประกันภัยซึ่งไม่มีผลบังคับแต่ต้นเนื่องจากผู้เอา

ประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียมีผลบังคับใช้ได้หรือให้สัตยาบันย้อนหลังได้แต่อย่างใด เว้นแต่จะได้มีการทำสัญญากันใหม่ให้มีผลบังคับในวันที่มีส่วนได้เสียเกิดขึ้นแล้ว

สำหรับกรณีที่นักกฎหมายยังมีข้อถกเถียงกันอยู่ได้แก่กรณีจำเป็นหรือไม่มีส่วนได้เสียต้องมีอยู่ตลอดเวลาไปจนตลอดระยะเวลาเอาประกันภัย หรือผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในขณะเกิดภัยเสมอ ประเด็นนี้นักกฎหมายยังเห็นแตกต่างกัน

กรณีวินาศภัย

ความเห็น 1 การประกันวินาศภัยผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียขณะทำสัญญาและขณะเกิดภัยด้วย ไม่เช่นนั้นจะเข้าลักษณะการพินันชันต่อได้ ดังนั้นหากขณะทำสัญญามีส่วนได้เสีย แต่ต่อมาส่วนได้เสียหมดไป ย่อมไม่อาจเอาประกันภัยและไม่อาจรับค่าสินไหมทดแทนจากการที่ทรัพย์สินนั้นเสียหายได้อีกต่อไป โดยสัญญาเป็นอันระงับไปตั้งแต่หมดส่วนได้เสีย ไม่เช่นนั้นเป็นการที่แสวงหากำไรจากการประกันภัย ซึ่งขัดกับหลักของการประกันภัย

คำพิพากษาฎีกา 115/2521 เมื่อเจ้าของรถขายรถยนต์ไปแล้ว ย่อมไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยรถคันนั้น สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันบริษัทประกันภัยให้ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทน เมื่อผู้รับประกันภัยได้خذใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแล้วย่อมไม่อาจเข้ารับช่วงสิทธิฟ้องผู้ทำละเมิดรถคันนั้น

ความเห็น 2 การประกันวินาศภัย ผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในขณะเกิดภัยก็เพียงพอแล้วถือว่าสัญญามีผลสมบูรณ์ ไม่เช่นนั้นการประกันภัยบางชนิดจะกระทำไม่ได้เลย¹³ เช่น การประกันภัยผลกำไรที่คาดว่าจะได้รับแน่นอนในภายหน้า การประกันภัยสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยที่ลูกจ้างได้รับตามกฎหมายแรงงาน การประกันภัยความเสียหายอันเกิดจากธุรกิจหยุดชะงัก

จากแนวความเห็น 2 ประการนี้ อาจพอสรุปได้ว่า หากทรัพย์สิน สิทธิ หรือวัตถุที่เอาประกันภัย มีตัวตนอยู่ขณะทำสัญญา ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยทั้งในขณะทำสัญญาและในขณะเกิดภัยด้วย มิฉะนั้นสัญญาไม่ผูกพัน แต่ถ้าสิ่งที่เป็นวัตถุเอาประกันภัยไม่มีตัวตนในขณะทำสัญญา แต่จะเกิดขึ้นก่อนข้างแน่นอนในอนาคตอันใกล้แล้ว ผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในขณะเกิดภัยเท่านั้น ก็ถือว่าเป็นการเพียงพอให้สัญญาสมบูรณ์มีผลผูกพันคู่กรณีได้¹⁴

¹³ จุมพล สุขทรศนีย์, กฎหมายวิชาประกันภัย, หน้า 17

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18

อย่างไรก็ตาม ท่านอาจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ ได้ให้ความเห็นเรื่องการทำสัญญาที่ส่วนได้เสีย ลื่นไป ในระหว่างอนุสัญญาว่าเป็นคนละเรื่องกับการเสี่ยงภัย แม้ส่วนได้เสียจะหมดไปแต่ผู้รับประกันภัยยังคงรับประกันความเสี่ยงภัยต่อไป ดังนั้น สัญญาที่มีผลสมบูรณ์มาแต่แรกเริ่มจึงคงมีผลสมบูรณ์ต่อไป เพียงแต่ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิได้รับเงินค่าสินไหมทดแทน เพราะการไม่มีส่วนได้เสียก็เท่ากับไม่มีความเสียหายที่จะได้รับอีกต่อไป¹⁵

สำหรับการประกันชีวิต

ในกรณีประกันชีวิตเป็นการจ่ายเงินโดยอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของบุคคล ดังนั้นผู้เอาประกันชีวิตต้องมีส่วนได้เสียกับการทรงชีพของผู้ถูกเอาประกันชีวิตในขณะที่ทำสัญญา ค่อนข้างไม่มีปัญหา แต่สำหรับกรณีต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดภัยด้วยหรือไม่นั้น หากพิจารณา การประกันชีวิตจะเป็นเรื่องส่วนได้เสียที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลเป็นส่วนใหญ่ เช่น

- ในกรณีบิดามารดากับบุตร เนื่องจากความเป็นพ่อแม่ลูก เป็นความสัมพันธ์ทางสายโลหิตไม่อาจเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ ดังนั้นขณะเกิดภัยจึงถือได้ว่ามีส่วนได้เสียต่อกันทุกกรณี แม้ว่าจะมีการตัดความสัมพันธ์ต่อกัน หรือตัดจากการเป็นผู้มีสิทธิในมรดก แต่ในกรณีบิดามารดาจะเอาประกันชีวิตบุตร ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วหรือบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วจะเอาประกันชีวิตของบิดามารดาได้นั้นจะต้องมีการอุปการะเลี้ยงดูกันอยู่ด้วย¹⁶

- สำหรับกรณีเป็นสามีและภริยาในขณะที่ทำสัญญา ซึ่งหมายรวมถึงสามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ขณะเกิดภัยมีการหย่าร้างหรือตัดความสัมพันธ์ในความเป็นจริงแล้ว เช่นนี้ จะถือว่ามีส่วนได้เสียอยู่หรือไม่ สัญญามีผลบังคับหรือไม่ ในกรณีนี้เป็นที่ยอมรับว่าในกรณีมีบุตรต่อกัน แม้ภายหลังจะหย่าขาดจากกันถือว่าอีกฝ่ายหนึ่งยังคงมีหน้าที่อุปการะส่งเสียเลี้ยงดูตามกฎหมาย แม้ในทางความเป็นจริงจะไม่เป็นเช่นนั้น คงยังถือว่าสามีหรือภริยาคงมีสิทธิตามสัญญาหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตขณะหย่าขาดจากกัน

- ในกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง หรือเจ้าหน้าที่เอาประกันชีวิตลูกหนี้ สัญญาประกันชีวิตกรณีเช่นนี้ เกิดจากส่วนได้เสียที่เป็นความสัมพันธ์ตามกฎหมาย ส่วนได้เสียนี้คือ สิทธิตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้อีกฝ่ายปฏิบัติตามหน้าที่ตามนิติกรรมสัญญาอื่นที่มีต่อกัน ดังนั้นเป็นที่แน่นอนว่าขณะทำสัญญาประกันชีวิต นิติสัมพันธ์ดังกล่าวต้องเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์แล้ว ผู้เป็นนายจ้างหรือเจ้าหน้าที่อาจเป็นผู้เอาประกันชีวิตให้แก่ผู้ถูกเอา

¹⁵จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย, หน้า 6

¹⁶E.J. Macgillivray, Macgillivray on Insurance Law, 1 : 200

ประกันชีวิต คือลูกจ้างหรือลูกหนี้เสียงเอง หรืออาจให้ผู้ถูกเอาประกันชีวิตแสดงเจตนาเอาประกันชีวิต โดยให้นายจ้างหรือเจ้าหนี้เป็นผู้รับประโยชน์ก็ได้

เมื่อนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายซึ่งเป็นส่วนได้เสียหมดไป สิทธิตามกฎหมายที่นายจ้างหรือเจ้าหนี้จะเรียกร้องก็หมดไปด้วย จึงไม่มีความเสี่ยงภัย และความเสียหายใด ๆ ที่จะได้รับเพื่อใช้สิทธิตามสัญญาประกันภัยอีก ดังนั้น ในกรณีมีการชำระหนี้ตามนิติกรรมสัญญา ซึ่งเป็นที่มาของส่วนได้เสียกันแล้ว หรือนิติกรรมสัญญานั้นไม่มีผลบังคับตามกฎหมายอีก สัญญาประกันชีวิตซึ่งมีนายจ้างหรือเจ้าหนี้เป็นผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ควรมีผลบังคับต่อไปเช่นกัน

ดังนั้น กรณีประกันชีวิต ผู้มี “ส่วนได้เสียในผลประโยชน์ทางการเงิน” หรือ “กิจการงานด้านธุรกิจ” ซึ่งต้องมีความเดือดร้อนและรับผิดชอบอย่างหากผู้ถูกเอาประกันชีวิตมรณกรรม ถือได้ว่ามีส่วนได้เสียด้วย¹⁷

3. ผลของการไม่มีส่วนได้เสีย

หากผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียขณะเอาประกันภัยจะทำให้สัญญาประกันภัยมีลักษณะเป็นสัญญาพหุนัยขึ้นต่อ เพราะเท่ากับไม่มีความเสียหายใดๆเกิดขึ้นกับผู้เอาประกันภัย แต่จะได้รับการจ่ายเงินให้ในลักษณะที่ได้มาเปล่า เป็นการชดเชยวัตถุประสงค์และหลักการประกันภัย ที่เป็นการหาหลักประกันเพื่อบรรเทาความเสียหายในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ สัญญาอย่างไม่มีผลผูกพันแต่อย่างใด เท่ากับสัญญาไม่มีผลบังคับมาแต่แรก และเป็นผลให้คู่กรณีกลับสู่ฐานะเดิม

ข้อพิพาทเรื่องความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง

1. หลักความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง (contract of the most good faith)

- ความสุจริตในการทำสัญญา

ความสุจริตเป็นหลักพื้นฐานของการใช้สิทธิ การชำระหนี้ ซึ่งมาตรา 5 บัญญัติให้บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต

ความสุจริตสำหรับสัญญาประกันภัย เป็นความสุจริตที่คู่สัญญาต้องมีต่อกันอย่างยิ่ง (Contract uberrimae fidei) ซึ่งเป็นระดับความสุจริตสูงกว่าความสุจริตในการเข้าทำ

¹⁷Robert E, Keeton, Insurance Law, pp.121 - 122.

สัญญาลักษณะอื่น ตามมาตรา 124 แม้ว่ากฎหมายจะให้คู่สัญญาต้องเข้าทำสัญญากันโดยสุจริตปราศจากกลฉ้อฉล แต่การรักษาผลประโยชน์อันเป็นข้อได้เปรียบของสัญญาบางเรื่อง สัญญาลักษณะอื่นยังคงเป็นหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายที่ต่างฝ่ายต่างต้องตรวจสอบระมัดระวังผลประโยชน์ฝ่ายตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต่างฝ่ายต่างเท่าเทียมกันในการเข้าทำสัญญา แต่สำหรับข้อเท็จจริงในการทำสัญญาประกันภัยบางเรื่องเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในการรับรู้ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียว โดยคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีโอกาสได้รู้หรือหาความจริงนั้นได้แม้ได้ใช้ความระมัดระวังแล้ว เช่น การเข้าทำสัญญาประกันชีวิต ซึ่งกฎหมายบังคับให้เป็นหน้าที่ของผู้ถูกเอาประกันชีวิตต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสุขภาพ และประวัติส่วนตัว เป็นการกำหนดให้คู่สัญญาต้องมีความสุจริตต่อกันยิ่งกว่าการเข้าทำสัญญาแบบอื่น

แต่อย่างไรก็ตาม การทำสัญญาประกันภัยต้องคำนึงถึงความสุจริตตามหลักกฎหมายทั่วไปด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1406/2523 สัญญาเช่าซื้อรถยนต์กำหนดให้ผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยรถโดยผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้รับประโยชน์ ต่อมารถเอาประกันภัยสูญหาย ผู้ให้เช่าซื้อไม่เรียกร้องเอาจากผู้รับประกันภัย เพราะเสี่ยงกับการที่ผู้รับประกันภัยอาจยกข้อต่อสู้ผู้รับประโยชน์ ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชั้นอ้าง เมื่อเวลาล่วงเลยไป 3 ปี ผู้ให้เช่าซื้อจึงมาเรียกร้องเอากับผู้เช่าซื้อไม่เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ตามมาตรา 5 ผู้เช่าซื้อต้องชำระค่าเช่าซื้อที่ยังขาดอยู่แก่ผู้ให้เช่าซื้อ

- ความสุจริต ในการเปิดเผยข้อเท็จจริง

หน้าที่เปิดเผยข้อเท็จจริงในสัญญาประกันภัย ทั้งวินาศภัยและชีวิตเป็นหน้าที่ที่เป็นสาระสำคัญของความสุจริตของคู่สัญญา

การไม่เปิดเผยข้อเท็จจริง

1. รู้อยู่แล้วแต่ละวันเสียไม่แจ้งให้ผู้รับประกันภัยทราบ หรือ
2. รู้อยู่แล้วแต่แถลงข้อความอันเป็นเท็จ
3. การไม่เปิดเผยนี้ไม่จำต้องรู้ถึงขนาดว่าข้อเท็จจริงนั้น จะเป็นผลให้ผู้รับประกันภัยจะเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือบอกปิดไม่ทำสัญญา
4. การไม่เปิดเผยนี้ มีผลตามกฎหมายแล้ว แม้ว่าผลสุดท้ายภัยที่เกิดขึ้นตามสัญญาจะหาได้เกิดจากข้อเท็จจริงที่ไม่เปิดเผยนั้นไม่

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : ละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1543/2534: ล. รู้ตัวว่าตนเป็นโรคไตวายร้ายแรง แต่ละเว้นไม่เปิดเผยความจริง ทำให้จำเลยเข้าทำสัญญายอมรับประกันชีวิต ล. โดยไม่ทราบการเป็นโรคไตร้ายแรงดังกล่าว ทำให้สัญญาประกันชีวิตโมฆียะ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 865 เมื่อจำเลยบอกกล่าวภายในกำหนดแล้ว สัญญาย่อมตกเป็นโมฆะ ดังนี้ โจทก์ในฐานะผู้รับประกันชอไม่อาจเรียกร้องให้จำเลยรับผิดชอบจ่ายเงินตามสัญญาประกันชีวิตได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : แกลงข้อความอันเป็นเท็จ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2500 : ผู้ขอเอาประกันชีวิตตนเอง ได้แจ้งไว้ในคำขอเอาประกันชีวิตว่ามีอาชีพทำไร่ ไร่ขจรยนต์ และจะเป็นผู้เสียเบี้ยประกันภัยเอง กับแจ้งด้วยว่าไม่เคยเอาประกันชีวิตมาก่อนเลย แต่ความจริงปรากฏว่า ผู้ขอเอาประกันชีวิตรายนี้เป็นคนไม่มีอาชีพ และไม่ได้เป็นผู้ชำระเบี้ยประกันภัยเอง แต่ผู้รับประกันชอเป็นผู้ชำระให้ และได้เอาประกันชีวิตไว้กับบริษัทอื่นก่อนแล้ว ดังนี้ เป็นการแกลงข้อความเท็จในข้อสาระสำคัญ เพราะถ้าบริษัทรับประกันภัยได้ทราบความจริง ก็อาจจะไม่ยอมทำสัญญาประกันชีวิตด้วย สัญญาประกันชีวิตนี้จึงเป็นโมฆียะ

การไม่เปิดเผยข้อความจริง หรือการแกลงข้อความอันเป็นเท็จนั้นมีหลักสำคัญว่า ผู้เอาประกันภัย หรือผู้ที่ถูกคนอื่นเอาประกันชีวิตไว้จะต้องรู้ว่าความจริงเป็นอย่างไรแล้ว ไม่เปิดเผยความจริงนั้น หรือแกลงให้ผิดไปจากความจริง จึงจะทำให้สัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะ ถ้าหากผู้เอาประกันภัย หรือผู้ที่ถูกคนอื่นเอาประกันชีวิตไว้ไม่รู้ว่าความจริงเป็นอย่างไร ย่อมจะไม่ถือว่าเป็นการไม่เปิดเผยข้อความจริง หรือไม่ถือว่าเป็นการแกลงข้อความเท็จ จึงไม่ทำให้สัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะ

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : ผู้เอาประกันภัยไม่รู้ข้อเท็จจริง ไม่ถือว่าละเว้นไม่เปิดเผยความจริง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1277/2524 : ผู้เอาประกันภัยเป็นคนอ่านหนังสือไม่ออก และไม่ทราบถึงความร้ายแรงของโรคความดันโลหิตสูงที่กำลังเป็นอยู่ เพราะผู้เอาประกันภัยยังคงทำงานได้เช่นคนปกติทั่วไป ทั้งตัวแทนของผู้รับประกันภัย ก็มีได้สอบถามประวัติความเจ็บป่วยของผู้เอาประกันภัยเพียงแต่สอบถามอายุ และให้ลงลายมือชื่อ ในแบบขอเอาประกัน แล้วตัวแทนของผู้รับประกันภัย ก็นำแบบคำขอเอาประกันภัยนั้นไปกรอกข้อความเสียเอง ผู้เอาประ

กันภัยจึงไม่มีโอกาสจะรู้ว่าข้อความจริงที่ว่าตนเคยเป็นโรคความดันโลหิตสูงมาก่อนนั้น จะเป็นเหตุจูงใจให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันสูงขึ้น หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาประกันภัยหรือไม่ เมื่อผู้เอาประกันไม่รู้เช่นนี้ จึงจะถือว่ารู้อยู่แล้ว ละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงนั้นหาได้ไม่ ผู้รับประกันภัยไม่มีสิทธิบอกล้างสัญญาประกันชีวิตรายนี้

ข้อสังเกต: เมื่อสัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะ จากการไม่เปิดเผยข้อความจริง หรือแถลงข้อความอันเป็นเท็จ แม้ว่าภัยที่เกิดขึ้นจะไม่มี ความเกี่ยวข้องกับข้อความที่ปกปิด หรือที่แถลงเท็จ สัญญานั้นก็คงเป็นโมฆียะอยู่เช่นเดิม

2. รายละเอียดเรื่องการเปิดเผยข้อเท็จจริง

- บุคคลผู้มีหน้าที่เปิดเผยความจริงตามสัญญาประกันภัยคือ คู่สัญญาประกันภัยต่างฝ่ายต่างต้องเปิดเผยความจริงให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

สำหรับผู้เอาประกันภัย กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยให้แถลงข้อเท็จจริง ตาม ป.พ.พ. มาตรา 865 ในกรณีผู้เอาประกันภัยเป็นบุคคลเดียวกัน ผู้ที่ได้ทราบหรือเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงดังกล่าวทั้งหมดอันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เอาประกันภัยหรือมูลประกันภัย ย่อมสามารถแถลงข้อเท็จจริงนั้นได้ แต่หากข้อความจริงดังกล่าวไม่อยู่ในความรับรู้ของผู้เอาประกันภัย หน้าที่ของการแถลงข้อเท็จจริงจะครอบคลุมไปถึงตัวแทนฝ่ายผู้เอาประกันภัย เช่น ผู้ถูกเอาประกันชีวิต (สำหรับกรณีประกันชีวิต), ผู้รับประโยชน์ตามสัญญาและตัวแทนเมื่อนายหน้าประกันภัยที่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงต้องมีหน้าที่แถลงข้อเท็จจริงด้วยหรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้ยังไม่มีความเห็นที่ชัดเจนของคำพิพากษา แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 จะเห็นได้ว่า กฎหมายให้บุคคล 2 ประเภทมีหน้าที่แถลงข้อเท็จจริงคือ

1. ผู้เอาประกันภัย (มิได้บัญญัติว่า “ฝ่ายผู้เอาประกันภัย”)

2. บุคคลซึ่งการใช้เงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของเขาสำหรับกรณีประกันชีวิต ซึ่งหมายถึง ผู้ถูกเอาประกันชีวิต

ดังนั้น บุคคลผู้มีหน้าที่เปิดเผยข้อเท็จจริงสำหรับการประกันวินาศภัย จึงเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย และสำหรับการประกันชีวิต เป็นหน้าที่ของผู้ถูกเอาประกันชีวิต

อย่างไรก็ตาม จึงเกิดคำถามการประกันชีวิตขึ้นอีกว่า ในกรณีบิดามารดาเอาประกันชีวิต บุตรผู้เยาว์ ผู้เยาว์มีหน้าที่ต้องแถลงข้อเท็จจริงหรือไม่ โดยปกติการทำสัญญาประกันชีวิต ผู้ถูกเอาประกันชีวิต ต้องให้การยินยอมสมัครใจในการถูกเอาประกันชีวิตด้วย แต่

สำหรับกรณีบุตรผู้เยาว์ถูกเอาประกันชีวิตซึ่งยังไม่มีความสามารถทำนิติกรรมผูกพันตามกฎหมายต้องแถลงข้อเท็จจริงด้วยหรือไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 654/2535 : การที่สัญญาประกันชีวิตจะเป็นโมฆียะตาม ป.พ.พ. มาตรา 865 ต้องเป็นกรณีที่บุคคลอันการใช้จ่ายยอมอาศัยความทรงชีพ หรือมรณะของเขานั้น รู้อยู่แล้วละเว้นเสียไม่เปิดเผย ข้อความจริง ซึ่งอาจจะจงใจให้ผู้รับประกัน ให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญา หรือว่ารู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จ ซึ่งกรณีตามคำฟ้องของโจทก์ บุคคลอันการใช้จ่ายยอมอาศัยความทรงชีพ หรือมรณะของเขานั้น คือบุตรโจทก์ทำใจโจทก์ซึ่งเป็นเพียงผู้รับประกันโยชนี่ไม่ ดังนั้น แม้โจทก์ละเว้นเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงที่บุตรโจทก์เป็นโรคลมชัก ให้จำเลยผู้รับประกันทราบ ก็ไม่ทำให้สัญญาประกันชีวิตเป็นโมฆียะ

- ลักษณะข้อเท็จจริงที่ต้องเปิดเผย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 บัญญัติให้ลักษณะข้อความจริงที่ผู้เอาประกันภัยต้องเปิดเผยความจริงให้แก่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมี 2 ประการ

1. เป็นข้อเท็จจริงที่อาจจงใจให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น
2. เป็นข้อเท็จจริงที่อาจทำให้ผู้รับประกันภัยปฏิเสธไม่เข้าทำสัญญา

หากพิจารณาลักษณะของข้อเท็จจริง 2 ประการดังกล่าว กฎหมายมิได้มีเจตนากำหนดให้ผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นฝ่ายหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงทราบได้ว่า ลักษณะข้อเท็จจริงอย่างไรที่จะเป็นเหตุจงใจให้ผู้รับประกันภัยเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือลักษณะใดที่จะไม่ทำสัญญา การกำหนดลักษณะ 2 ประการเช่นนี้ เป็นการกำหนดกรอบหรือขอบเขตให้ผู้รับประกันภัย แต่ฝ่ายเดียวมากกว่าว่า การไม่เปิดเผยข้อความจริงลักษณะใดบ้างที่ผู้รับประกันภัยจะยกขึ้นอ้างปฏิเสธการจ่ายเงินได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเรื่องที่ผู้รับประกันภัยเท่านั้นจะรู้ว่า หากเปิดเผยข้อความจริง จะเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นหรือไม่ หรือจะไม่เข้าทำสัญญาหรือไม่

แต่อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของผู้เอาประกันภัยในการเปิดเผยข้อความจริงตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ต้องเป็นไปโดยความสุจริตต่อกันอย่างยิ่ง ดังนั้นในขณะทำสัญญาผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่เปิดเผยข้อเท็จจริงตามที่ตนรู้ด้วยความสุจริต ก็เพียงพอที่จะทำให้สัญญาประกันภัยมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย แต่ในกรณีที่เกิดปัญหาข้อพิพาทในภายหลังอันเกิดจากผู้รับประกันภัยใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 ขึ้นอ้างเพื่อบอกล้างสัญญาโมฆียกรรม การใช้สิทธิของผู้รับประกันภัยต้องเป็นไปโดยถูกต้องตามข้อกำหนดลักษณะ

ข้อความจริง 2 ประการข้างต้น ซึ่งได้มีคำพิพากษากฎีกาตัดสินไว้สำหรับข้อเท็จจริงที่ต้องเปิดเผย ดังนี้

ตัวอย่างคำพิพากษากฎีกา : ความจริงที่ต้องเปิดเผยว่าข้อความจริงใดสมควรจะเป็นผลให้อาจเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นหรือปฏิเสธการทำสัญญา ต้องพิจารณาจากความคิดเห็นของวิญญูชนทั่วไป

คำพิพากษากฎีกาที่ 2278/2517 : ผู้เอาประกันชีวิตเคยเข้ารับการรักษายาบาลในโรงพยาบาลในระยะเวลา 5 ปี ก่อนขอเอาประกันชีวิต ปรากฏว่าป่วยเป็นโรคไตและกรวยไตอักเสบเรื้อรัง แต่ขณะขอเอาประกันนั้น แพทย์ตรวจร่างกายแล้วรายงานว่าไม่พบอะไรผิดปกติ ทั้งไม่เป็นโรคไตด้วย แสดงว่าในขณะที่ประกันชีวิต โรคไตของผู้เอาประกันชีวิตอาจหายแล้ว หรือไม่อยู่ในขั้นร้ายแรง ดังนั้น การที่มีได้เปิดเผยเรื่องที่เคยเข้ารับการรักษายาบาลในระยะเวลา 5 ปี ก่อนขอเอาประกัน ให้ผู้รับประกันชีวิตทราบ จึงไม่อาจอนุมานเอาได้ว่า ถ้าได้เปิดเผยข้อความจริงเช่นนั้น จะจงใจผู้รับประกันชีวิตให้บอกปิดไม่ยอมทำสัญญาอันจะทำให้สัญญาเป็นโมฆียะ

คำพิพากษากฎีกาที่ 918/2519 : แม้โจทก์จะได้ละเว้นไม่เปิดเผยข้อความจริงแก่จำเลย ซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยว่ารถยนต์ของโจทก์เคยถูกชนมาก่อนก็ตาม แต่จำเลยก็ถือว่าข้อความจริงดังกล่าว มิใช่เป็นข้อสำคัญอันจะเกิดผลเป็นการจงใจจำเลยเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นกว่าที่เรียกไว้ หรือเป็นเหตุบอกปิดไม่ยอมทำสัญญาด้วย เพียงแต่มีผลให้จำเลยไม่ยอมรับประกันภัยในจำนวนเงินที่โจทก์เอาประกันไว้เท่านั้น กรณีจึงไม่ต้องด้วยมาตรา 865 อันจะทำให้สัญญาประกันภัยเป็นโมฆียะ

ตัวอย่างคำพิพากษากฎีกา : การแถลงเท็จเรื่องอาชีพและบุคคลผู้ชำระเบี้ยประกันภัยให้เป็นกรณีนี้อาจทำให้ผู้รับประกันภัยไม่ทำสัญญา

คำพิพากษากฎีกาที่ 1675/2500 : ผู้เอาประกันชีวิตตนเองแถลงข้อความเท็จในเรื่องอาชีพและแจ้งว่าตนเสียเบี้ยประกันเอง ความเป็นจริงไม่มีอาชีพและผู้รับประกันเป็นผู้เสียเบี้ยประกันให้ ถือว่าเป็นการแถลงข้อความเท็จที่ผู้รับประกันภัยอาจไม่เข้าทำสัญญาสัญญาเป็นโมฆียะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 2995/2517 : โจทก์เอาประกันภัยค่าทดแทนสำหรับ ลูกจ้างของโจทก์ในระดับผู้จัดการร้านสาขาทั้งหมด ตามกรมธรรม์ระบุว่า เบี้ยประกันภัยจะต้อง คิดตามเงินค่าแรงและเงินเดือนตลอดจนรายได้อื่นๆ ที่โจทก์จ่ายให้แก่ลูกจ้างในระยะเวลาประกันภัย โจทก์แจ้งให้จำเลยทราบแต่เพียงว่าในปี 2511 ผู้จัดการร้านสาขาต่างๆ ทั้งหมดของ โจทก์มีรายได้ คือเงินเดือนรวม 1,393,245บาท ความจริงผู้จัดการร้านสาขาของโจทก์ทั้งหมด มีรายได้ในปี 2511 ทั้งเงินเดือนและค่าจ้างอื่นซึ่งโจทก์จ่ายให้รวมทั้งสิ้น 15,194,056.78 บาท โจทก์แจ้งจำนวนเงินรายได้ของผู้จัดการร้านสาขามิตไปถึง 10 เท่าตัว เป็นผลให้จำเลยไม่ อาจเรียกเบี้ยประกันภัยซึ่งตนมีสิทธิเรียกร้องตามกรมธรรม์ประกันภัยถึง 200,000 บาท ถือได้ว่าโจทก์ไม่เปิดเผยข้อความจริงที่ควรต้องแจ้งให้จำเลยผู้รับประกันภัยทราบ สัญญาประกันภัยจึง ตกเป็นโมฆียะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 เมื่อจำเลยบอกล้างแล้ว สัญญาย่อมตกเป็นโมฆะ

ข้อพิพาทเรื่อง การไม่เปิดเผยข้อความจริงเป็นปัญหาที่สำคัญและมีปรากฏ อยู่เสมอในสัญญาประกันชีวิต ซึ่งส่วนใหญ่เหตุผลการปฏิเสธการจ่ายเงินตามสัญญาจะเป็นกรณี ที่ผู้รับประกันภัยยกข้อต่อสู้ว่า ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิต ปกปิดข้อเท็จจริงอัน เกี่ยวกับการเจ็บป่วยด้วยโรคที่มีอยู่ก่อนทำสัญญา และไม่เปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยรู้โดยการ กรอกแบบสอบถามที่เรียกว่า “ใบคำขอเอาประกันภัย” การไม่เปิดเผยข้อความจริงนี้หากพบว่า มีการเจ็บป่วยตามที่ผู้รับประกันภัยกล่าวอ้างจริง ย่อมทำให้สัญญามีผลเป็นโมฆียะกรรม แต่ อย่างไรก็ตามมิใช่ว่า การไม่เปิดเผยเรื่องการเจ็บป่วยทุกเรื่อง บริษัทจะนำมาอ้างปฏิเสธได้ และ โรคที่บริษัทกล่าวอ้างจะต้องร้ายแรงถึงขนาดที่อาจทำให้บริษัทเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือ ปฏิเสธไม่ทำสัญญาด้วย

ตัวอย่างโรคที่เคยมีคำพิพากษาฎีกาให้ถือว่าการไม่เปิดเผยข้อความจริงถึง ขนาดให้บริษัทอาจเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือบอกปิดไม่ทำสัญญา

- โรคลำไส้ใหญ่ (ฎีกา 1247/2514)
- โรคเบาหวาน (ฎีกา 858/2516)
- โรคความดันโลหิตสูง (ฎีกา 16/2517)
- โรคตับแข็ง (ฎีกา 795/2517)
- โรคกะเพาะอาหาร (ฎีกา 795/2517)
- โรคพิษสุราเรื้อรัง (ฎีกา 5793/2531)
- โรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ (ฎีกา 771/2531)
- โรคลมชัก (ฎีกา 4379/2530)

- โรคมะเร็งทรวงอก (ฎีกา 2076/2514)
- โรคถุงลมโป่งพอง (ฎีกา 1076/2520)
- โรคไต (ฎีกา 1543/2535)

ตัวอย่างโรคที่เคยมีคำพิพากษาฎีกาให้ถือว่า การไม่เปิดเผยข้อความจริง ยังไม่ถึงขนาดให้บริษัทอาจเรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือบอกปิดไม่ทำสัญญา

- โรคไส้เลื่อน (ฎีกา 715/2513)
- โรคหอบหืด โรคหัวใจ แพ้อากาศ (ฎีกา 1977/2526)

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : การปกปิดว่าเคยถูกบริษัทอื่นปฏิเสธการรับประกันไม่ถือว่าเป็นข้อสำคัญ

ฎีกาที่ 1442/2516 : บริษัทจำเลยไม่ถือว่าการที่ผู้ตายเคยถูกปฏิเสธการรับประกันชีวิตมาก่อนเป็นข้อสำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าขณะผู้ตายเอาประกันชีวิตครั้งที่เกิดเหตุนี้ สุขภาพของผู้ตายสมบูรณ์หรือไม่ ฉะนั้นเมื่อนายแพทย์ของบริษัทจำเลยตรวจสุขภาพของผู้ตายแล้วเสนอเรื่องให้บริษัทจำเลย จนบริษัทจำเลยพิจารณาอนุมัติให้ผู้ตายประกันชีวิต จึงแสดงว่าผู้ตายมีสุขภาพสมบูรณ์ บริษัทจำเลยจะมาปฏิเสธการจ่ายเงินโดยอ้างว่าผู้ตายแจ้งเท็จว่าไม่เคยได้รับการปฏิเสธในการขอประกันชีวิตกับบริษัทจำเลยมาก่อนไม่ได้

- เวลาที่ต้องเปิดเผยข้อความจริง

คือ ระยะเวลาใด ๆ ก่อนทำสัญญาจนถึงเวลาทำสัญญา รวมทั้งกรณีขอต่ออายุสัญญา เมื่อผู้รับประกันภัยแสดงเจตนารับประกันภัยแล้ว แม้ผู้เอาประกันภัยจะรู้ความจริงใดในภายหลังก็ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยอีก

ฎีกาที่ 858/2515 (หน้า 667) ผลแห่งโมฆียะกรรมตามบทบัญญัติมาตรา 865 ขึ้นอยู่กับการพิเคราะห์แต่ในขณะทำสัญญาประกันภัยเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาไปถึงข้อเท็จจริงว่าผู้เอาประกันชีวิตจะต้องมรณะลงด้วยโรคภัยที่ปกปิดไม่เปิดเผยให้ทราบนั้นด้วย ดังนั้นเมื่อมีการปกปิดไม่เปิดเผยให้ทราบว่าผู้เอาประกันชีวิตเคยเป็นโรคเบาหวานมาก่อน แม้ผู้เอาประกันชีวิตจะมรณะเพราะโรคอื่น สัญญาประกันภัยก็ย่อมเป็นโมฆียะ และผู้รับประกันภัยชอบที่จะบอกล้างสัญญาได้

ฎีกาที่ 49/2501 (หน้า 25) กรมธรรม์ประกันชีวิตขาดอายุบริษัทต่ออายุให้เพราะผู้ถูกประกันชีวิต ทำใบรับรองว่าสุขภาพดีเช่นเดิม แต่ความจริงผู้ถูกประกันชีวิตรู้

อยู่ว่าป่วยเกี่ยวกับท้อง และสุขภาพไม่สมบูรณ์ เป็นการปกปิดความจริงอันควรต้องแจ้งให้บริษัททราบ บริษัทบอกล้างสัญญาซึ่งเป็นโมฆียะได้

ฎีกาที่ 68/2516 (หน้า 107) หน้าที่เปิดเผยข้อความจริงของผู้เอาประกันภัยมิได้สิ้นสุดลงเพียงในชั้นยื่นคำเสนอขอเอาประกันภัยโดยกรอกคำตอบลงในแบบคำขอเท่านั้น แต่ยังคงมีอยู่เรื่อยไป จนถึงเวลาที่ผู้รับประกันภัยสนองตอบรับจนเกิดเป็นสัญญาขึ้น ในระหว่างคู่กรณี ฉะนั้นในกรณีประกันชีวิต แม้ผู้เอาประกันจะได้กรอกแบบคำขอเอาประกันชีวิตแล้ว โดยเฉพาะในคำถามที่ 7 ว่า ตนไม่เคยเป็นโรคกระเพาะอักเสบ โรคตับอักเสบ ฯลฯ ยื่นส่งให้บริษัทรับประกันภัยไปแล้วก็ตาม ถ้าภายหลังนั้นผู้เอาประกันภัยเกิดป่วยต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลด้วยโรคกระเพาะอาหารและโรคตับแข็งซึ่งเป็นผลให้ข้อความจริงซึ่งได้แถลงไปแล้วแต่แรกนั้นคลาดเคลื่อน ไม่ตรงต่อความจริง และผู้เอาประกันภัยย่อมทราบว่ายังอยู่ในระหว่างเวลาที่บริษัทยังพิจารณาคำขอและยังไม่ได้ออกกรมธรรม์ตอบรับมา ทั้งข้อความต่างๆ ในแบบคำขอนั้น ผู้เอาประกันภัยเองก็ได้ทราบและรับรองไว้ว่าเป็นข้อความจริงอันเป็นมูลฐานและสาระสำคัญในการออกกรมธรรม์ของฝ่ายผู้รับประกันภัย ดังนี้ ย่อมมีผลให้สัญญาไม่สมบูรณ์เป็นโมฆียะ

3. ผลของการไม่เปิดเผยข้อความจริง และสิทธิการบอกล้างสัญญา

จากการที่ผู้เอาประกันภัยผิดต่อหน้าที่ซึ่งต้องเปิดเผยข้อความจริงแก่ผู้รับประกันภัยเพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณารับประกันภัย และข้อความจริงนั้นจะเป็นผลให้อาจจงใจให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้น หรือปฏิเสธการทำสัญญาแล้ว

3.1 สัญญาตกเป็นโมฆียกรรม (ตามมาตรา 176, 177, 179)

สัญญาโมฆียกรรม คือ สัญญาเมื่อมีการบอกล้างจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ให้ถือว่าเป็นโมฆะแต่เริ่มแรก และให้ผู้เป็นคู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม หรือมีการให้สัตยาบันในภายหลังเวลาที่มูลเหตุแห่งโมฆียกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว

สิทธิการบอกล้างสัญญาโมฆียกรรมของสัญญาประกันภัย ย่อมกระทำได้โดยผู้รับประกันภัยแสดงเจตนาแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง และต้องใช้สิทธิบอกล้างเสียภายใน 1 เดือนนับแต่ได้รู้ถึงมูลอันจะบอกล้างได้ หรือภายใน 5 ปีนับแต่ทำสัญญา ตามนัยมาตรา 865

วรรค 2 ในกรณีผู้รับประกันภัยพึงได้ทราบมูลเหตุการบอกล้างภายหลัง 5 ปีนับแต่ทำสัญญา ก็สิ้นสิทธิที่จะบอกล้างได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : การที่ผู้รับประกันภัยได้ทราบจากรายงานแพทย์ที่ผู้รับประกันภัยยื่นประกอบการเรียกร้องขอรับเงินกรณีผู้เอาประกันภัยเสียชีวิต ถือว่าได้ทราบมูลอันจะบอกล้างได้ตั้งแต่วันที่ได้รับรายงาน จะอ้างว่ารายงานแพทย์ยังไม่แน่นอน ผู้รับประกันภัยต้องสืบสวนต่อไปอีก และจะxonนับแต่วันที่ได้ทราบความจริงเป็นวันเริ่มต้นนับระยะเวลา 1 เดือน ไม่ได้

ฎีกาที่ 1247/2514 (หน้า 1007) ตามมาตรา 865 ให้เริ่มนับแต่วันที่ทราบมูลอันจะบอกล้างเท่านั้น มิใช่ให้เริ่มนับแต่วันที่ทราบความจริง ผู้ตายทำสัญญาเอาประกันชีวิตไว้กับบริษัทจำเลย เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2508 โดยได้ปกปิดความจริงเรื่องที่ป่วย เป็นโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่มาก่อน ต่อมาปีเศษผู้ตายถึงแก่ความตายด้วยโรคดังกล่าวที่โรงพยาบาลวชิระ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2509 ในวันดังกล่าว โจทก์ผู้รับประกันภัยยื่นคำขอรับประโยชน์ตามกรมธรรม์ตามแบบฟอร์มของบริษัทจำเลย พร้อมกับยื่นรายงานของนายแพทย์โรงพยาบาลวชิระ ผู้รักษาผู้ตายครั้งสุดท้ายจนถึงแก่ความตายว่าผู้ตายป่วยเป็นมะเร็งที่ลำไส้ใหญ่ และตายเพราะมะเร็งลุกลามไปตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย รายงานแพทย์ยังได้ระบุว่าผู้ตายเคยรับการผ่าตัดด้วยโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ที่โรงพยาบาลศิริราช มา 2 ปีก่อน

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเมื่อบริษัทจำเลยได้รับรายงานของแพทย์ดังกล่าว บริษัทจำเลยย่อมมีเหตุอันควรทราบได้ว่าผู้เอาประกันชีวิตเคยป่วยด้วยโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่และเคยได้รับการผ่าตัดด้วยโรคนี้มาแล้ว แต่ผู้เอาประกันชีวิตปกปิดความจริงดังกล่าวเสีย ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่บริษัทจำเลยจะไม่รับเอาประกันชีวิตของผู้เอาประกันชีวิต หากผู้เอาประกันชีวิตบอกความจริง ดังนั้น จึงฟังได้ว่าบริษัทจำเลยได้ทราบมูลอันจะบอกล้างโมฆียะกรรมได้แล้ว ตั้ง

หลักทั่วไปของนิติกรรม เรื่องโมฆะและโมฆียะกรรม มาตรา 181 เรื่องการบอกล้างสัญญาอื่น ให้คู่สัญญาบอกล้างได้ภายใน 1 ปีนับแต่รู้มูลอันจะให้สัตยาบันได้หรือภายใน 10 ปี นับแต่ทำนิติกรรมสัญญา

กรมธรรม์ประกันภัยได้บัญญัติกำหนดระยะเวลาบอกล้างสัญญาประกันชีวิตไว้เพียง 2 ปีนับแต่ทำสัญญาโดยกำหนดให้สั้นกว่ากฎหมายซึ่งสามารถตกลงกันได้ระหว่างคู่สัญญา ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี

แต่วันที่ 29 สิงหาคม 2509 ซึ่งเป็นวันที่โจทก์แจ้งขอรับประโยชน์ พร้อมทั้งแสดงรายงานแพทย์ว่าผู้เอาประกันชีวิตตายด้วยโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ แต่บริษัทจำเลยบอกล้างโมฆียะกรรมเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2509 เกิน 1 เดือนแล้ว บริษัทจำเลยจึงหมดสิทธิตามมาตรา 865 วรรคสอง

การแสดงเจตนาบอกล้างต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง หมายถึง บุคคลผู้รับการบอกล้าง ได้ทำผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นผู้สัญญาตามความหมายมาตรา 140 ซึ่งเป็นหลักทั่วไปสำหรับประกันวินาศภัยสามารถบอกล้างต่อผู้เอาประกันภัยได้โดยตรง แต่กรณีสัญญาประกันชีวิตบางรายผู้รับประกันภัยได้ทราบมูลเหตุแห่งการบอกล้างภายหลังที่ผู้เอาประกันชีวิต (ซึ่งเป็นบุคคลเดียวกับผู้ถูกเอาประกันชีวิต) ได้เสียชีวิตแล้ว จะต้องใช้สิทธิบอกล้างต่อบุคคลอื่นได้หรือไม่

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : ผู้รับประกันภัยบอกล้างสัญญาประกันชีวิตต่อผู้รับประโยชน์ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1675/2500 ผู้เอาประกันชีวิตตนเองแถลงข้อความเท็จในเรื่องอาชีพและว่าเสียเบี้ยประกันภัยเอง ความจริงไม่มีอาชีพและผู้รับประโยชน์เป็นผู้เสียเบี้ยประกันภัยให้เป็นข้อที่ผู้รับประกันภัยอาจไม่ทำสัญญาด้วย สัญญาเป็นโมฆียะถ้าบอกล้างไปยังผู้รับประโยชน์แล้ว การบอกล้างนั้นใช้ได้

ผลจากการบอกล้างโมฆียะกรรม

มาตรา 176 บัญญัติให้คู่กรณีกลับสู่ฐานะเดิม หมายความว่า กฎหมายถือเสมือนหนึ่งว่า คู่สัญญาทั้งสองไม่เคยทำสัญญาฉบับที่ตกเป็นโมฆียะกันไว้เลย

- กรณีประกันวินาศภัย เมื่อไม่เคยมีการทำสัญญากันมาแต่แรก เงินค่าเบี้ยประกันภัย ผู้รับประกันภัยต้องคืนให้ผู้เอาประกันภัยตามที่ได้รับไว้ และในกรณีเกิดภัยขึ้นแล้วผู้รับประกันภัยก็ไม่มีหน้าที่ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนตามสัญญา

- กรณีประกันชีวิต ป.พ.พ. มาตรา 892 กำหนดให้ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่ต้องคืนเงินค่าได้ถอนกรมธรรม์ ให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือทายาทของผู้นั้น

3.2 สัญญาไม่ตกเป็นโมฆียะกรรม

การพิจารณาว่าสัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆียะด้วยเหตุแห่งการไม่เปิดเผย ข้อเท็จจริงของผู้เอาประกันภัยตามนัยมาตรา 865 นอกจากจะต้องพิจารณาว่าผู้เอาประกันภัยได้รู้ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในขณะทำสัญญาหรือไม่แล้วนั้น ผู้รับประกันภัยต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ตามมาตรา 866 ด้วย กล่าวคือ หากผู้รับประกันภัย

- ได้รู้ข้อความจริงอันเป็นเหตุแห่งการบอกล้างตั้งแต่ขณะรับประกันภัย
- รู้ว่าข้อแถลงความของผู้เอาประกันภัยเป็นเท็จตั้งแต่ขณะรับประกันภัย
- ควรได้รู้ข้อความจริงนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังจะพึงคาดหมายได้

แต่วิญญูชน

ถือว่าสัญญาประกันภัยมีผลสมบูรณ์ กล่าวคือ หากเพราะการปกปิดหรือแถลงความเท็จนั้นไม่เป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยหลงเชื่อแล้วก็ไม่มีผลแต่อย่างใด ผู้รับประกันภัยจะอ้างว่าตนรับประกันภัยเพราะเชื่อถือในคำเท็จของผู้เอาประกันภัยหาได้ไม่ แต่ได้ทำไปด้วยความรู้ความสมัครใจของตน¹⁷

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : การไม่ใช้ความระมัดระวังเยี่ยงวิญญูชน สัญญาเป็นอันสมบูรณ์

ฎีกาที่ 2447/2516 : แม้ผู้ขอประกันชีวิตจะปกปิดหรือแถลงเท็จเกี่ยวกับฐานะอันแท้จริงหากผู้รับประกันภัยควรจะได้รู้เท่าทันถึงฐานะของบุคคลนั้น โดยใช้ความระมัดระวังสอดส่องเยี่ยงวิญญูชนแล้ว สัญญาประกันชีวิตนั้นก็เป็อันสมบูรณ์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 866 ผู้รับประกันภัยหาสิทธิบอกล้างไม่

ไม่มีกฎหมายบทใดจำกัดสิทธิผู้เอาประกันภัยว่าจะระบุใครเป็นผู้รับประโยชน์ไม่ได้บ้าง แม้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ญาติของผู้เอาประกันภัย ก็อาจถูกระบุเป็นผู้รับประโยชน์ได้

ผู้เอาประกันชีวิตถูกคนร้ายยิงตาย โดยไม่ปรากฏว่าคนร้ายเป็นใคร ถือว่าเป็นการเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุ

ข้อสังเกต คำพิพากษาฎีกานี้เห็นว่า ผู้เอาประกันชีวิตคดีนี้มีอาชีพทำนา ซึ่งแจ้งรายได้เป็นเท็จ หากผู้รับประกันภัยได้ตรวจสอบเปรียบเทียบรายได้จากฐานะชาวนารายอื่นก็สามารถทำได้ แต่กลับแจ้งข้าราชการรับรองว่าผู้เอาประกันภัยมีรายได้เพียงพอเอาประกันชีวิตได้

¹⁷จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, หน้า 46.

กรณีการแจ้งเท็จเรื่องรายได้และการจ่ายเบี้ยประกันภัยจึงไม่เป็นเหตุให้ผู้รับประกันภัยนำมาอ้างได้

ฎีกาที่ 3354/2527 : การที่ผู้รับประกันภัยไม่ตรวจสอบสุขภาพของผู้ขอเอาประกันชีวิตในขณะที่ทำสัญญา จะถือว่าไม่ใช้ความระมัดระวังเยี่ยงวิญญูชนตามมาตรา 866 เสมอไปหาได้ไม่

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : ระยะเวลาการบอกล้างโมฆียะกรรม ตาม มาตรา 865 วรรค 2 ไม่ใช่อายุความ จึงไม่อยู่ในบังคับมาตรา 191 (เดิม)

ฎีกาที่ 5852/2537 : วินิจฉัยว่าระยะเวลาการบอกล้างโมฆียะกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 865 วรรค 2 ไม่ใช่อายุความ จึงไม่อยู่ในบังคับมาตรา 191 ที่จะยอมเข้าไม่ได้ เมื่อจำเลยผู้รับประกันชีวิต ยอมลดระยะเวลาบอกล้างโมฆียะกรรมจากกำหนด 5 ปี นับแต่ทำสัญญาประกันชีวิตลงมาเป็นกำหนด 2 ปี นับแต่จำเลยอนุมัติให้ต่ออายุกรมธรรม์ประกันชีวิต จำเลยจึงต้องผูกพันตามนั้น

ข้อพิพาทเรื่องการไม่ปฏิบัติต่างตอบแทนให้เป็นไปตามสัญญา

1. สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นสมบูรณ์มีการเสนอและค่าสนองถูกต้องตรงกัน

สัญญาประกันภัยเป็นนิติกรรมสัญญาที่มีคู่สัญญาสองฝ่ายจะเกิดขึ้นมีผลตามกฎหมายเป็นไปตามหลักการแสดงเจตนา โดยผู้เอาประกันภัยจะเป็นฝ่ายแสดงเจตนาเอาประกันภัยเป็น “คำเสนอ” เมื่อผู้รับประกันภัยได้พิจารณารายละเอียดข้อมูลคำเสนอแล้ว หากสามารถรับประกันภัยตามข้อเสนอได้ การแสดงเจตนาตอบรับไปยังผู้ขอเอาประกันภัย เป็น “คำสนอง” เมื่อเป็นที่ถูกต้องตรงกันทั้งสองฝ่าย สัญญาประกันภัยย่อมเกิดขึ้น โดยหาเป็นการอยู่เฉพาะหน้ารวมถึงการโทรศัพท์ โทรสาร สัญญาถือว่ามีผลนับแต่ได้ทราบคำสนองเฉพาะหน้านั้น แต่หากอยู่ห่างโดยระยะทาง ถือว่ามีผลนับแต่ได้ทราบคำสนองเฉพาะหน้านั้น แต่หากอยู่ห่างโดยระยะทาง ถือว่าสัญญามีผลตั้งแต่การแสดงเจตนาไปถึงผู้รับ ตามนับ ป.พ.พ.มาตรา 168 และ 169

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา : สัญญาประกันภัยมีผลสมบูรณ์ตั้งแต่ผู้รับประกันภัยแจ้งตอบรับประกันภัย แม้จะยังมิได้จ่ายเบี้ยประกันภัย

ฎีกาที่ 1306/2514 (หน้า 1121) โจทก์เสนอขอเอาประกันภัยรถยนต์ของโจทก์ไว้กับบริษัทจำเลย พนักงานบริษัทจำเลยได้จัดแจ้งจำนวนเบี้ยประกันภัยลงในใบเสนอขอเอาประกันภัย ต่อมาบริษัทจำเลยได้ส่งกรมธรรม์ประกันภัยไปให้โจทก์ พร้อมทั้งมีหนังสือแจ้งว่า “เมื่อได้รับกรมธรรม์ประกันภัยแล้วให้โจทก์ส่งเบี้ยประกันภัยไปยังบริษัททันทีโดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิดของจำเลยเช่นนี้ ย่อมถือว่าสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้นและมีผลผูกพันบริษัทจำเลยแล้ว ถึงแม้ใบเสนอขอเอาประกันภัยจะมีข้อความว่า “ยังไม่มี การรับผิดใดๆ จนกว่าบริษัทจะยอมรับค่าขอเอาประกันนี้ และได้ชำระเบี้ยประกันเต็มจำนวนแล้ว” ก็ไม่พอฟังเป็นเงื่อนไขว่าสัญญาจะมีผลใช้บังคับ ต่อเมื่อโจทก์ส่งเบี้ยประกันภัยถูกต้องตามกำหนดแล้ว

2. สัญญาประกันภัยกฎหมายบังคับให้มีหลักฐานเป็นหนังสือ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 กำหนดแบบของสัญญาประกันภัย

2.1 ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

2.2 หลักฐานเป็นหนังสือ ต้องลงลายมือชื่อ ฝ่ายผู้ต้องรับผิดหรือตัวแทนของฝ่ายนั้น

2.3 ให้ผู้รับประกันภัยส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยแก่ผู้เอาประกันภัยฉบับ

2.4 กรมธรรม์ประกันภัย ต้องลงลายมือชื่อผู้รับประกันภัยและมีรายการตามที่กฎหมายกำหนด

สัญญาประกันภัยมาตรา 867 กฎหมายกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิดหรือตัวแทนฝ่ายนั้น มิฉะนั้นจะฟ้องร้องบังคับคดีหาได้ไม่ แสดงว่าการต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรานี้มิใช่บังคับว่า สัญญาประกันภัยจะมีผลสมบูรณ์เป็นสัญญาได้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ การเกิดขึ้นของสัญญาจึงมีผลบังคับตั้งแต่มีการแสดงเจตนาถูกต้องตรงกันแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ การแจ้งรับประกันภัยทางโทรศัพท์-โทรสาร มีผลเป็นสัญญาทางกฎหมายแล้ว ในกรณีไม่มีข้อพิพาทเกิดขึ้นก็สามารถเรียกร้องระหว่างคู่สัญญาได้ แต่ในกรณีที่เกิดข้อพิพาทและต้องมีการฟ้องร้องบังคับคดีต่อกัน หากไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายผู้ต้องรับผิด ได้แก่ ฝ่ายผู้ถูกเรียกร้องหรือตัวแทน ก็ไม่สามารถบังคับให้ฝ่ายนั้นต้องรับผิดได้

- หลักฐานเป็นหนังสือ ตามมาตรา 867 วรรค 1 ไม่จำเป็นต้องเป็นกรมธรรม์ ประกันภัยเท่านั้น เอกสารอื่นที่ปรากฏข้อความที่มีรายละเอียดเพียงพอและมีลายมือชื่อผู้ถูกเรียกร้อง (ฝ่ายต้องรับผิดชอบ) ก็ถือเป็นหลักฐานได้ เช่น ข้อมูลกระดาษโทรสาร จดหมาย
- สัญญาประกันภัยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ เป็นเรื่องบังคับเฉพาะการฟ้องร้องบังคับคดีระหว่างผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัย กล่าวคือ คู่สัญญาประกันภัยเท่านั้น ไม่หมายรวมถึงบุคคลภายนอกฟ้องร้องบังคับคดี

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : มาตรา 867 วรรค 1 ไม่ใช่กับบุคคลภายนอก จึงไม่ต้องเอากรมธรรม์ประกันภัยลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบมาแสดง

ฎีกาที่ 3098/2530 การประกันภัยเป็นนิติกรรมในลักษณะประเภทของสัญญาอย่างหนึ่งซึ่งมีผลทำให้เกิดนิติสัมพันธ์อันพึงต้องปฏิบัติและบังคับระหว่างกันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น หากมีผลผูกพันให้ใช้บังคับแก่บุคคลภายนอกไม่ โจทก์ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกให้รับผิดชอบในผลจากมูลละเมิดของจำเลย ไม่ใช่เป็นการฟ้องบังคับคดีตามสัญญาประกันภัยโดยตรง จึงไม่อยู่ในบังคับ ต้องมีต้นฉบับกรมธรรม์ประกันภัยลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนมาแสดงตาม ป.พ.พ. มาตรา 867

ฎีกาที่ 3289/2525 (หน้า 2371) โจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกฟ้องให้จำเลยที่ 2 รับผิดชอบในฐานะเป็นผู้รับประกันภัยคำจูนตามสัญญาประกันภัยที่ทำไว้กับจำเลยที่ 1 ผู้เอาประกันภัยจึงไม่ตกอยู่ในบทบังคับของกฎหมายให้โจทก์ต้องนำกรมธรรม์ประกันภัยระหว่างจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 2 มาแสดงประกอบการนำสืบ

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : กรณีผู้รับประกันภัยรับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยฟ้องไล่เบี้ยบุคคลภายนอกก็ไม่อยู่ในบังคับมาตรา 867

ฎีกาที่ 2464/2524 (หน้า 1818) โจทก์เข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยฟ้องจำเลยผู้ก่อวินาศภัยตาม ป.พ.พ. มาตรา 880 ไม่ใช่ฟ้องร้องบังคับคดีตามสัญญาประกันภัย จึงไม่อยู่ในบังคับของ ป.พ.พ. มาตรา 867 วรรคแรก อันจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อของฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบมาแสดง จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ และไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับตาม ป.พ.พ. มาตรา 94 เพราะมิใช่กรณีมีกฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสารมาแสดง

3. ข้อสัญญาและเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัยเป็นข้อผูกพันระหว่างคู่สัญญา นอกเหนือจากคำเสนอสนองขณะทำสัญญา

กรมธรรม์ประกันภัยเป็นหลักฐานการทำสัญญาประกันภัยที่ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่ต้องส่งมอบให้ผู้เอาประกันภัย ซึ่งโดยปกติกรมธรรม์ประกันภัยจะออกให้ผู้เอาประกันภัยภายหลังจากการเกิดสัญญาประกันภัยขึ้นแล้ว โดยข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาตามคำเสนอและคำสนองจะถูกระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย กรมธรรม์ประกันภัยจึงเป็นเพียงหลักฐานเป็นหนังสือแสดงการเกิดขึ้นของสัญญาประกันภัย แต่กรมธรรม์ประกันภัยมิใช่สัญญาประกันภัย กรมธรรม์ประกันภัยจะประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

- ลายมือชื่อผู้รับประกันภัย
- รายการตามกฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 867 วรรค 3(1)-(11)
- ข้อสัญญาและเงื่อนไขผูกพันระหว่างคู่สัญญา

ฎีกาที่ 1564/2525 สัญญาประกันภัยนั้น กฎหมายมิได้กำหนดแบบแห่งนิติกรรมไว้เพียงแต่บังคับให้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งอย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนเป็นสำคัญ มิฉะนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีไม่ได้ ดังนั้น สัญญาประกันภัยจึงเกิดขึ้นเมื่อมีการแสดงเจตนาทำคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน และ ป.พ.พ. มาตรา 867 วรรคสองกำหนดให้มีการส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัย ฉะนั้นข้อสัญญาและเงื่อนไขการประกันภัยจึงต้องถือตามกรมธรรม์ประกันภัยด้วย มิใช่เฉพาะเท่าที่ปรากฏในคำเสนอและคำสนองเท่านั้น

โจทก์ตอบรับคำขอประกันภัยของบริษัท อ. ในวันที่ 31 ตุลาคม 2521 และออกกรมธรรม์ประกันภัยในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2521 ซึ่งตรงตามเจตนาในการทำสัญญาประกันภัยหาเป็นการฝ่าฝืน ป.พ.พ. มาตรา 867 วรรคสอง ไม่ ดังนั้น เมื่อหมั้นกระป๋องที่โจทก์รับประกันภัยได้รับความเสียหายระหว่างขนส่งลงเรือให้แก่เรือเดินทะเลในขอบแห่งความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยในวันที่ 31 ตุลาคม 2521 และโจทก์ได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้ว โจทก์ย่อมได้รับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัย

ปัญหาการตีความเงื่อนไขกรมธรรม์ประกันภัย

นอกจากรายการที่กฎหมายมาตรา 867 กำหนดไว้แล้ว ในกรมธรรม์ประกันภัยจะใส่ข้อความเงื่อนไขแห่งสัญญาและข้อกำหนดต่าง ๆ ลงไปอีกมากมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้รับประกันภัยซึ่งเป็นผู้ออกกรมธรรม์ ข้อความเหล่านั้นจะใช้ได้เพียงใดจะต้องตรง

กับสัญญาประกันภัยที่คู่กรณีแสดงเจตนาไว้ด้วย ดังนั้นเมื่อมีปัญหาอันเกี่ยวกับการตีความเงื่อนไขกรมธรรม์หรือเป็นที่สงสัยต้องตีความให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย และในกรณีที่มีเงื่อนไขเป็นข้อยกเว้นความรับผิดแก่ผู้รับประกันภัยต้องตีความโดยเคร่งครัด

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดหากผู้ขับขี่รถประกันภัยขณะเกิดเหตุไม่มีใบอนุญาตขับขี่ ต้องตีความโดยเคร่งครัด ไม่รวมถึงผู้ขับขี่มีใบอนุญาตขับขี่ของต่างประเทศ หรือเคยมีใบอนุญาตขับขี่แต่ขาดอายุ หรือเคยมีแต่ถูกเพิกถอน

ฎีกาที่ 1975/2518 (หน้า 2896) กรมธรรม์ประกันภัยของบริษัทโจทก์มีข้อความยกเว้นความรับผิดในกรณีผู้ขับขี่รถไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงาน ผู้มีอำนาจตามกฎหมายหรือกฎข้อบังคับอื่นๆ ให้ขับขี่รถยนต์นั้นได้ แต่เมื่อผู้ขับขี่รถดังกล่าว ในขณะที่เกิดเหตุได้รับอนุญาตขับขี่รถยนต์ซึ่งออกให้โดยเจ้าพนักงานตำรวจเดนมาร์ก แม้ใบอนุญาตนั้นใช้ในประเทศไทยไม่ได้ ก็ไม่เข้าข้อยกเว้นความรับผิดนี้ เมื่อโจทก์ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแล้ว จึงเข้ารับช่วงสิทธิฟ้องจำเลยที่ 2 ในฐานะนายจ้างของผู้ทำละเมิด และจำเลยที่ 3 ในฐานะผู้รับประกันภัยคำจนให้ร่วมกันรับผิดได้

ฎีกาที่ 1971/2519 (หน้า 1021) กรมธรรม์ประกันภัยซึ่งมีเงื่อนไขว่าห้ามมิให้ผู้ขับขี่รถคันที่เอาประกันโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานผู้ออกใบอนุญาตขับขี่ หรือตามกฎหมายนั้นก็เพื่อไม่ให้ผู้ขับขี่รถไม่เป็นหรือมิได้รับอนุญาตขับขี่รถจากเจ้าพนักงานมาขับขี่รถคันที่เอาประกันภัย ฉะนั้นการที่ผู้ขับขี่ได้รับใบอนุญาตขับขี่รถจากเจ้าพนักงานมาติดต่ออายุใบอนุญาตในระหว่างที่รถยนต์เกิดอุบัติเหตุขึ้น จึงถือไม่ได้ว่าไม่มีใบอนุญาตขับขี่รถจากเจ้าพนักงานตามเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัย อันจะทำให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิด

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในกรณีนำรถไปใช้ผิดประเภทจากที่กำหนดในสัญญา กรณีอุบัติเหตุมิใช่เหตุโดยตรงจากการใช้รถผิดประเภทนั้น ผู้รับประกันภัยไม่พ้นความรับผิด

ฎีกาที่ 2708/2526 (หน้า 2024) กรมธรรม์ประกันภัยมีเงื่อนไขว่าผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยนำรถยนต์ไปรับจ้างหรือให้เช่า แต่ข้อเท็จจริงตีความว่าขณะที่คนร้ายลักทรัพย์รถยนต์ไป รถยนต์อยู่ ณ ที่เก็บ ไม่ได้ลักไปในขณะที่ใช้งานรับจ้าง

จะนั้นในการที่โจทก์ใช้รถยนต์รับจ้าง จึงไม่ใช่สาเหตุโดยตรงที่ทำให้รถยนต์สูญหายไป จำเลยจึงต้องรับผิดชอบตามสัญญา

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีรถเอาประกันภัยถูกนำไปใช้โดยผู้เอาประกันภัยมิได้ให้ความยินยอม ไม่รวมถึงกรณีรถถูกลักไปแล้วไปเกิดอุบัติเหตุ

ฎีกาที่ 2570/2518 กรมธรรม์ประกันภัยที่ว่าผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในเหตุที่เกิดระหว่างรถถูกคนอื่นเอาไปขับซึ่งโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันภัย ไม่หมายความว่าความถึงรถถูกลักไปแล้วเกิดอุบัติเหตุเสียหาย เพราะเป็นเรื่องที่ไม่อาจขอความยินยอมจากเจ้าของรถผู้เอาประกันภัยได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีนำรถเอาประกันภัยไปใช้ในทางที่ผิดกฎหมายขณะเกิดภัย หมายถึง การใช้รถเพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดโดยตรง

ฎีกาที่ 904/2527 ข้อกำหนดในกรมธรรม์ที่ว่าห้ามใช้รถยนต์ในทางผิดกฎหมายนั้น มีความหมายเพียงว่าเป็นการใช้รถเพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดกฎหมายโดยตรง เช่น ใช้เป็นพาหนะไปปล้นหรือจอบรรทุกของหนีภาษี แต่การใช้รถยนต์บรรทุกของหนัก 20 ตัน แล่นผ่านสะพานไม้ชั่วคราวที่มีป้ายห้ามรถน้ำหนักเกิน 10 ตัน ผ่าน เป็นการฝ่าฝืน พ.ร.บ. จราจรทางบกฯ ยังเรียกไม่ได้ว่าใช้รถยนต์ในทางผิดกฎหมาย เมื่อสะพานยุบพังเสียหาย ผู้รับประกันภัยไม่พ้นความรับผิด

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีขณะรถเกิดเหตุอยู่ในความครอบครองของผู้อื่น ไม่รวมถึงการใช้รถที่ผู้เอาประกันภัยสั่ง หรือยินยอมให้ใช้และการเกิดเหตุมิใช่ความผิดของรถเอาประกันภัย

ฎีกาที่ 3536/2524 สัญญาประกันภัยระบุไว้ว่า การประกันภัยนี้ไม่คุ้มครองความเสียหายใด ๆ ต่อรถยนต์อันเกิดจากการใช้โดยบุคคลของผู้อื่นเมื่อรถยนต์ได้มอบให้อู่ทำการซ่อมเว้นแต่การซ่อมนั้นบริษัท (จำเลย) เป็นผู้สั่งหรือให้ความยินยอมนั้น เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ล.ช่างซ่อมรถของอู่นำรถของโจทก์ที่นำไปซ่อมออกไปขับ และ ท. ขับรถกินทางเข้ามาชนรถโจทก์ในช่องทางวิ่งของรถโจทก์ ทำให้รถโจทก์เสียหาย ความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงเกิดจากความผิดของ

ท. การใช้รถของ ส. มิใช่เป็นผลโดยตรงให้เกิดความเสียหาย จำเลยจะอ้างสัญญาดังกล่าวมาเป็นข้อปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขความคุ้มครองกรณีรถหายเนื่อง จากถูกลักไปให้ หมายความว่ารวมถึงหายเพราะถูกปล้นด้วย

ฎีกาที่ 518/2519 (หน้า 294) สัญญาประกันภัยรถยนต์ซึ่งบริษัทจำเลยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์ผู้เอาประกันภัยมีข้อความรวมถึงกรณีรถถูกขโมยทั้งคันด้วย คำว่า ถูกขโมยทั้งคัน ตามสัญญาประกันภัยดังกล่าว นอกจากมีความหมายถึงการที่รถถูกคนร้ายลักไปแล้ว ย่อมหมายความรวมถึงการที่รถถูกคนร้ายปล้นเอาไปด้วย

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : สัญญาประกันชีวิตกำหนดช้อยกเว้นผู้รับประกันภัยไม่ต้องจ่ายเงินตามสัญญากรณีการตายนั้นเกิดจากการถูกฆาตกรรมต้องตีความเคร่งครัด คนร้ายเจตนาฆ่าผู้อื่นแต่ผู้ตายตายจากการกระทำนั้นด้วย เป็นการตายโดยอุบัติเหตุ ไม่เป็นฆาตกรรม

ฎีกาที่ 764/2519 (หน้า 1103) จำเลยทำสัญญาประกันภัยรับประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคลไว้กับ ส. ผู้ตาย โดยมีข้อสัญญาว่าถ้า ส. ถึงแก่กรรม จำเลยจะต้องจ่ายเงินให้แก่บุตรของ ส. ทั้งสามคนตามกรมธรรม์ประกันภัย ซึ่งมีช้อยกเว้นว่ากรมธรรม์ประกันภัยไม่คุ้มครองถึงความตายที่เกิดจากฆาตกรรม แต่การที่คนร้ายขว้างลูกกระเบิดไปยังโต๊ะอาหารโดยตั้งใจฆ่าคนอื่นที่นั่งอยู่กับ ส. แล้วสะเก็ดระเบิดถูก ส. ด้วยนั้น ความตายของ ส. ไม่ได้เกิดจากฆาตกรรม แต่เกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุ จำเลยจึงต้องรับผิดชอบจ่ายเงินให้แก่บุตรทั้งสามของ ส.

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในเมื่อวินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันโยชน์ ตามมาตรา 879

- สัญญาประกันภัยมีความว่า ผู้รับประกันภัยจะรับผิดชอบใน “อุบัติเหตุ” ไม่หมายเฉพาะเหตุสุดวิสัย แต่หมายรวมถึงเหตุเกิดจากการไม่ตั้งใจและการกระทำโดยประมาทด้วย (คำพิพากษาฎีกา 890/2500)

- การขับรถฝ่าสัญญาไฟแดง ไม่ถือว่าเป็นการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง (คำพิพากษาฎีกา)

- การกลับรถตรงที่มีป้ายจราจรห้ามกลับรถ เป็นการกระทำโดยประมาท แต่ไม่ถือว่าเป็นการประมาทเลินเล่อร้ายแรง (คำพิพากษาฎีกา)

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยต้องบอกกล่าวผู้รับประกันภัยโดยไม่ชักช้า ตามมาตรา 881 นั้นมิได้หมายความว่าผู้รับประกันภัยจะหลุดพ้นความรับผิดเพียงแต่ มาตรา 881 วรรค 2 ให้ผู้รับประกันภัยสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ ที่เกิดขึ้นในกรณีผู้เอาประกันภัยแจ้งการเกิดภัยช้า

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 596/2507 แม้ในกรมธรรม์ประกันภัยจะมีข้อกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยต้องทำคำเรียกร้องเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อเกิดวินาศภัย แต่ถ้าไม่มีข้อความที่แสดงให้เห็นว่าถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตามแล้ว ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิดประกอบทั้งตามพฤติการณ์เป็นที่เห็นได้ชัดว่า ผู้รับประกันภัยไม่ตั้งใจในการที่ผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในกรมธรรม์ดังนี้ แม้ผู้เอาประกันภัยจะมีได้แจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อเกิดวินาศภัยก็ทำให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากการที่จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยไม่

ต่อมีคำพิพากษาฎีกาที่ 2174/2526 เดินตามแนวเดียวกัน

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา : เรื่องเงื่อนไขการโอนวัตถุเอาประกันภัย เมื่อได้บอกกล่าวไปยังผู้รับประกันภัยแล้ว สิทธิตามสัญญาประกันภัยย่อมโอนตามไปด้วย เว้นแต่กรณีการโอนโดยพินัยกรรมหรือโดยกฎหมาย สิทธิตามสัญญาโอนตามไปโดยไม่ต้องบอกกล่าว ตามนัยแห่งมาตรา 875

คำพิพากษาฎีกาที่ 898/2521 กรมธรรม์ประกันภัยมีข้อความว่า ถ้าเปลี่ยนตัวผู้ซื้อผ่อนชำระราคา การคุ้มครองตามกรมธรรม์สิ้นอายุ เว้นแต่ได้แจ้งเป็นหนังสือและสลักหลังกรมธรรม์แล้ว ดังนี้ เมื่อได้เปลี่ยนตัวผู้ซื้อและส่งมอบรถแล้ว รุ่งขึ้นรถคว่ำเสียหายก่อนแจ้งแก่ผู้รับประกันภัย การประกันภัยจึงไม่มีผลบังคับ

- การโอนวัตถุเอาประกันภัยตามมาตรา 875 ต้องเป็นการโอนวัตถุนั้นก่อนเกิดวินาศภัย

ฎีกาที่ 2427/2527 (หน้า 1685) การที่โจทก์ที่ 2 เข้าทำสัญญารับรองการเช่าซื้อของโจทก์ที่ 1 โดยในกรณีที่โจทก์ที่ 1 ผิดสัญญา โจทก์ที่ 2 จะต้องชำระค่าเช่าซื้อที่

ค้างทั้งหมดพร้อมดอกเบี้ยยและค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ และรับโอนกรรมสิทธิ์รถที่เอาประกันภัยมาเป็นของโจทก์ที่ 2 นั้นเป็นการรับโอนสิทธิเรียกร้องอันมีอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อที่โจทก์ที่ 1 ต่อผู้ให้เช่าซื้อมาเป็นโจทก์ที่ 2 เท่านั้น ทว่าได้รวมไปถึงสิทธิเรียกร้องที่โจทก์ที่ 1 มีต่อจำเลยที่ 3 ตามสัญญาประกันภัยด้วยไม่ เพราะเป็นสัญญาอีกฉบับหนึ่งแยกต่างหากจากสัญญาเช่าซื้อ ขณะเกิดวินาศภัยแก่รถที่เอาประกันภัย โจทก์ที่ 1 ยังอยู่ในฐานะเป็นผู้ให้เช่าซื้อ สิทธิที่จะเรียกร้องให้จำเลยที่ 3 ใช้ค่าสินไหมทดแทนในเหตุวินาศภัยย่อมเป็นของโจทก์ที่ 1 ซึ่งเป็นผู้เอาประกันภัยที่จะเรียกร้องจากจำเลยที่ 3 การที่โจทก์ที่ 2 จะใช้สิทธิเรียกร้องนี้ได้ก็แต่โดยโจทก์ที่ 1 โอนสิทธิเรียกร้องนี้ให้แก่โจทก์ที่ 2 เท่านั้น และกรณีไม่ต้องด้วยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 เพราะโจทก์ที่ 2 ได้รับโอนรถที่เอาประกันภัยมาภายหลังที่ความวินาศภัยได้เกิดขึ้นแล้วสิทธิอันมีอยู่ในสัญญาประกันภัยย่อมไม่โอนตามไป

- การบอกกล่าวการโอนวัตถุเอาประกันภัยไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือหรือจดลงในกรมธรรม์ (แต่อาจเกิดปัญหาในการโต้แย้งว่า บอกกล่าวผู้รับประกันภัยไว้จริงหรือไม่)

ฎีกาที่ 2310/2520 (หน้า 1734) รถยนต์ที่เจ้าของเอาประกันภัยค้าจุนไว้ได้โอนมาเป็นของจำเลยที่ 2 และได้บอกกล่าวผู้รับประกันภัยแล้ว ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบในกรณีที่จำเลยที่ 2 ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ การบอกกล่าวไม่ต้องทำเป็นหนังสือหรือจดลงในกรมธรรม์ และมีระเบียบของผู้รับประกันภัยให้แจ้งการโอนเป็นหนังสือเพราะเป็นระเบียบภายใน ใช้บังคับบุคคลภายนอกไม่ได้

- สิทธิตามสัญญาประกันภัยสามารถโอนตามไปยังผู้รับโอนได้โดยผู้เอาประกันภัยไม่ต้องบอกกล่าวตามมาตรา 875 เมื่อมีพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าผู้รับประกันภัยได้ทราบถึงการโอนวัตถุเอาประกันภัยแล้ว

ฎีกาที่ 971/2524 (หน้า 1522) ถ้าผู้รับประกันภัยยอมใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยให้แก่ผู้รับโอนตามสัญญาประนีประนอมยอมความ สิทธิอันมีอยู่ตามสัญญาประกันภัยย่อมโอนไปยังผู้รับโอนด้วย ตามมาตรา 875 วรรคสอง ไม่จำเป็นที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องบอกกล่าวอีก ผู้รับประกันภัยจึงเข้ารับช่วงสิทธิผู้รับโอนซึ่งถือว่าเป็นผู้เอาประกันภัยที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเอาากับบุคคลภายนอกได้

- มาตรา 875 ใช้สำหรับการโอนวัตถุเอาประกันภัย กล่าวคือ โอนกรรมสิทธิไม่หมายรวมถึงการโอนเฉพาะสิทธิครอบครอง เช่น การให้ผู้อื่นเช่ารถไปใช้

คำพิพากษาฎีกา 3366/2522 ผู้เช่าซื้อเอาประกันภัยที่เช่าซื้อโดยเจ้าของเป็นผู้รับประกันภัย ผู้เช่าซื้อให้ผู้อื่นเช่ารถไป เพราะไม่มีข้อห้ามตามกรรมวิธีไม่เป็นการโอนวัตถุเอาประกันภัย ตามมาตรา 875 เจ้าของฟ้องผู้รับประกันภัยได้

- มาตรา 875 เป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยซึ่งโอนวัตถุเอาประกันภัยให้บุคคลภายนอก สัญญาประกันภัยจึงจะโอนตามไป ในกรณีที่ไม่มีการบอกกล่าวผู้ประกันภัยก่อนเกิดวินาศภัย การลั่นสิทธิเรียกร้องนี้หมายถึง การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในฐานะผู้รับโอนวัตถุเอาประกันภัยเท่านั้น

ฎีกาที่ 2094/2095/2526 เมื่อโรงภาพยนตร์พร้อมด้วยอุปกรณ์ที่โจทก์ต้องโอนให้จำเลยตามคำพิพากษาฎีกาเพื่องานใหม่หมด การชำระหนี้ของโจทก์ย่อมกลายเป็นพันธวิสัย แต่เนื่องจากโจทก์ได้เอาประกันภัยโรงภาพยนตร์พร้อมด้วยอุปกรณ์ไว้แก่ผู้ร้อง พฤติการณ์ที่เพื่องานใหม่เป็นผลให้โจทก์ได้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนมา จำเลยจึงมีสิทธิตาม ป.พ.พ. มาตรา 228 ที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนเสียเองได้ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามบทบัญญัตินี้ มิใช่เป็นการเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนในฐานะผู้รับโอนวัตถุที่เอาประกันภัย จึงไม่ต้องบอกกล่าวการโอนตามมาตรา 875 ก่อน

สรุปหลักการตีความเงื่อนไขกรรมธรรม์ประกันภัย

1. กรณีข้อความในกรรมธรรม์กำหนดไว้ชัดเจนแล้ว ให้ตีความตามลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏ
2. กรณีไม่มีข้อความหรือข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาข้อสงสัยระบุไว้ในกรรมธรรม์ ให้ตีความเป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาที่ไม่มีโอกาสสร้างข้อความของสัญญา หรือต่อรองผลประโยชน์ กล่าวคือ ให้ตีความเป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย
3. กรณีข้อความหรือข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหามีระบุไว้ในกรรมธรรม์ แต่จำต้องมีการตีความเนื่องจาก
 - 3.1 ข้อความที่กำหนดไว้มีความหมายได้หลายนัย หรือมีความหมายครอบคลุมขอบเขตกว้างหรือแคบเพียงใด
 - หากเป็นข้อสัญญาทั่วไป มิใช่ข้อกำหนดเกี่ยวกับผลประโยชน์หรือข้อยกเว้นความรับผิดชอบผู้รับประกันภัย ให้ตีความตามที่คู่สัญญาแสดงเจตนาไว้ตั้งแต่เข้าทำสัญญา หรือตีความโดยสุจริตตามความเป็นวิญญูชน หรือธรรมเนียมปฏิบัติที่มีมา

- หากเป็นข้อสัญญาที่เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับผลประโยชน์ ความคุ้มครองหรือช้อยกเว้นความรับผิดของรับประกันภัย ให้ตีความโดยเคร่งครัด และหากยังเป็นที่ยสงสัยให้ตีความเป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัย

3.2 ข้อความที่ปรากฏในกรมธรรม์คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอ้างว่าไม่ถูกต้อง

- หากข้อความนั้นปรากฏชัดเจนเป็นหลักฐานระบุไว้ในสัญญา ต้องตีความตามความหมายที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร

- หากข้อความที่ขัดแย้งกันเองนั้นมีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรทั้งคู่ ให้ยึดถือตามข้อความที่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขครั้งสุดท้าย เช่น ปรากฏในบันทึกสภากลกรมธรรม์

2. ข้อพิพาทของสัญญาประกันภัยสืบเนื่องมาจาก Knock for Knock

Agreement

Knock for Knock Agreement หรือ สัญญาสละสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายซึ่งกันและกัน คือข้อตกลงที่บริษัทผู้รับประกันภัยด้วยกันได้เข้าร่วมกันแสดงเจตนาว่าจะไม่ใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายต่อกัน

สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย ได้แก่ สิทธิไล่เบี้ยของบริษัทผู้รับประกัน (วินาศ) ภัย ได้รับชวงมาจากผู้เอาประกันภัยของตนเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายที่ตนได้จ่ายไปตามสัญญาประกันภัย คินจากบริษัทรับประกัน (วินาศ) ภัย อีกบริษัทหนึ่งที่ได้รับประกันภัย (ค้ำจุน) ความรับผิดที่เกิดจากผู้เอาประกันภัยของตนก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอก

สาเหตุการเกิด Knock for Knock Agreement

แนวความคิดการจัดทำ Knock for Knock Agreement ขึ้น สืบเนื่องจากบริษัทผู้รับประกันภัยทั้งหลายรายเห็นว่า ปัญหาระหว่างบริษัทประกันภัยด้วยกันในการรับชวงสิทธิเพื่อใช้สิทธิไล่เบี้ยกันเองนั้นเกิดขึ้นในทางปฏิบัติอย่างมาก ทั้งกรณีปริมาณเรื่องที่บริษัทต้องเรียกร้องต่อกันเพิ่มสูงขึ้นตามปริมาณการเกิดอุบัติเหตุที่สูงขึ้นในปัจจุบันแล้ว การดำเนินการชดใช้หรือชำระหนี้สำหรับบางบริษัทยังเป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละบริษัทประกันภัยต่างมีวิธีการขั้นตอนและนโยบายการบริหารที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่เดิม

บริษัทผู้รับประกันภัยหนึ่งกับบริษัทผู้รับประกันภัยอีกบริษัทหนึ่งเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ มีสิทธิและหน้าที่พึงปฏิบัติต่างตอบแทนกัน ต่างฝ่ายต่างมีทั้งสิทธิเรียกร้องและหน้าที่

ชำระหนี้ อาจใช้วิธีลดปัญหาโดยใช้วิธีการทางบัญชีหักกลบลบหนี้กันไปสำหรับช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ แต่ก็ยังไม่สามารถบรรเทาปัญหาลงได้ จึงเกิดแนวความคิดการสละสิทธิเรียกร้องค่าสินไหม ซึ่งกันและกันเกิดขึ้น ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ บริษัท A อาจมีรถเอาประกันภัยถูกรถเอาประกันภัยบริษัท B ชนเสียหาย โดยตนเป็นฝ่ายถูกมากมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายคืนจากบริษัท B ได้มากกว่า แต่ในปีต่อไป รถเอาประกันภัยกับบริษัท A อาจเป็นฝ่ายผิดไปชนรถเอาประกันภัยกับบริษัท B มากกว่า และต้องจ่ายค่าเสียหายคืนแก่บริษัท B ซึ่งใช้สิทธิไล่เบี้ยมากกว่า ดังนั้น ในกรณีที่มีข้อตกลงสละสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมซึ่งกันและกันนี้ ทั้งบริษัท A และ B ก็ต้องพิจารณาถึงความน่าจะเป็นและประโยชน์ที่พึงได้รับ ทั้งนี้หลักสำคัญของสัญญานี้ก็คือการหักกลบลบหนี้ อันมีลักษณะของการเฉลี่ย ซึ่งอาจมีการได้เปรียบเสียเปรียบกันอยู่บ้าง แต่บริษัทผู้รับประกันภัยที่เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้เนื่องจากต้องการขจัดปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างบริษัทผู้รับประกันภัยด้วยกัน ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน อันต้องมีการนำคดีความขึ้นสู่ศาล เป็นการลดการสิ้นเปลืองทั้งค่าใช้จ่าย บุคลากร และเวลาที่ต้องใช้ในการต่อสู้คดี อีกทั้งเป็นการทำลายทั้งภาพพจน์ธุรกิจประกันภัยให้ขาดความเชื่อถือ และความแตกแยกในวงการวิชาชีพเดียวกัน ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่า สัญญานี้เป็นประโยชน์ทางปฏิบัติอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีได้ใช้ในธุรกิจประกันภัยอย่างกว้างขวางทุกประเภท โดยขณะนี้ที่บังคับใช้กันอยู่มีแต่เฉพาะการประกันภัยรถยนต์ภาคสมัครใจ (ประเภท 1) ซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ตัวรถยนต์เอาประกันภัย ข้อพิพาทของสัญญาประกันภัยจึงยังไม่ลดลงเท่าที่ควร

สาระสำคัญของ Knock for Knock Agreement

1. เป็นสัญญาทางแพ่งระหว่างบริษัทผู้รับประกันภัยที่ผูกพันเฉพาะบริษัทที่ได้ลงนามในสัญญาไว้
2. เป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขจะสละสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมซึ่งกันและกันอันเกิดขึ้นจากความเสียหายที่เกิดกับรถคันเอาประกันภัยของตนถูกทำละเมิดโดยรถคันเอาประกันภัยกับบริษัทคู่สัญญาอีกบริษัทหนึ่ง
3. สิทธิเรียกร้องที่สละสิทธิไม่เรียกร้องต่อกันนั้น คือ สิทธิเรียกร้องจากการที่บริษัทประกันภัยได้ชดใช้ค่าเสียหายตามสัญญาประกันภัยแก่รถคันเอาประกันภัยของตนแล้วรับช่วงสิทธิมาจากผู้เอาประกันภัยนั้นมาไล่เบี้ยคืนจากบริษัทประกันภัยที่รับประกันภัยรถคันที่ทำละเมิดตามนัยมาตรา 880 ป.พ.พ.
4. รถยนต์คันเอาประกันภัยที่ถูกทำละเมิดและเป็นฝ่ายทำละเมิด ต้องเอาประกันภัยแบบประเภทที่สัญญากำหนดไว้และไม่เข้าข้อยกเว้นในสัญญาประกันภัย

5. วัตถุประสงค์ของสัญญาข้อนี้คือ ฟอ์ น็อค เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบริษัท จึงกำหนดข้อสัญญาในกรณีมีข้อพิพาทเกิดจากข้อสัญญาฉบับนี้ให้เสนอข้อพิพาทต่ออนุญาโตตุลาการของสมาคมประกันวินาศภัย

ประโยชน์ของ Knock for Knock Agreement

1. สำหรับบริษัทผู้รับประกันภัย คือ กำจัดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบริษัทประกันภัยด้วยกัน ลดการนำคดีความขึ้นสู่ศาล ประหยัดค่าใช้จ่ายบุคลากรและค่าใช้จ่าย
2. สำหรับผู้เอาประกันภัย คือ กำจัดปัญหาการโต้แย้งและโต้เถียงข้อเท็จจริงว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายผิด แก้ปัญหาการเสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายการดำเนินคดีความทางศาลและการดำเนินการทางคดีก่อนขึ้นสู่ศาล โดยคู่กรณีสามารถเลิกกันได้โดยไม่ต้องหาข้อยุติว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายประมาทเพื่อชดใช้ค่าเสียหาย
3. สำหรับบุคคลภายนอก เป็นการลดปัญหาการต้องจัดการจรรยาเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ลดปัญหาความยุ่งยากในการทำงานของพนักงานจรรยา พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาล ในคดีจรรยา
4. สำหรับธุรกิจประกันภัย เป็นการสร้างความเชื่อถือ ความศรัทธาให้แก่ประชาชนเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการทำประกันภัย และพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ

ข้อพิพาทอันสืบเนื่องจาก Knock for Knock Agreement

โดยลักษณะของ Knock for Knock Agreement เป็นสัญญาทางแพ่งที่มีคู่สัญญามีฐานะพิเศษ คือ เป็นนิติบุคคลประกอบธุรกิจประกันภัย บุคคลที่มีอำนาจการทำสัญญาและลงนาม ได้แก่ ผู้มีอำนาจทำการแทนบริษัท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในระหว่างบริษัทประกันภัยด้วยกันเป็นการประการสำคัญ โดยมีได้มุ่งหมายแก้ไขปัญหาข้อพิพาทของสัญญาประกันภัยอย่างแท้จริง และมีได้เป็นสัญญาเพื่อใช้แก้ปัญหาประกันภัยทั้งระบบ จึงยังคงมีการจำกัดรูปแบบของประเภทของสัญญาประกันภัย และข้อจำกัดของสัญญาทำให้ไม่สามารถนิยมใช้ได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังคงเป็นปัญหายุ่งยากในการดำเนินคดีความอยู่ต่อไป

ปัจจุบันนี้ บริษัทประกันภัย 58 บริษัทได้เข้าร่วมเซ็นสัญญา โดยกำหนดประเภทรถยนต์ที่สามารถสละสิทธิเรียกร้องกันได้ ต้องเป็นรถยนต์ 4 ล้อ ที่มีประกันภัยประเภท 1 ภาค

สมัครใจเท่านั้น¹⁸ เนื่องจากรถยนต์ 4 ล้อ ส่วนใหญ่เป็นรถเก๋งส่วนบุคคล ซึ่งผู้รับประกันภัยได้คัดเลือกความเสี่ยงภัยไว้ระดับหนึ่งแล้ว โอกาสการเกิดความเสียหายค่าสูงๆ จึงเป็นไปได้ยาก

1. ปัญหาการหาผู้กระทำละเมิดไม่ได้

เนื่องจากความสับสนและไม่เข้าใจหรือไม่มีความรู้ถึงเงื่อนไขความคุ้มครองของ Knock for Knock Agreement ที่ใช้ได้กับเฉพาะรถมีประกันภัยประเภท 1 หรือไม่เข้าใจความหมายของการประกันภัยประเภท 1 ดังนั้น รถที่มีประกันภัยประเภทอื่น ๆ เช่น การประกันภัยที่คุ้มครองเฉพาะความเสียหายแก่บุคคลภายนอก หรือมีเฉพาะ พ.ร.บ. คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ.2535 ทำให้ผู้ขับขี่รถยนต์คันดังกล่าวอาจเข้าใจว่า สามารถแยกรถออกจากที่เกิดเหตุได้ทันทีตามที่มีการประชาสัมพันธ์ทำให้ขาดหลักฐานร่องรอยการเกิดเหตุที่จะใช้เป็นมูลชี้ขาดในภายหลังได้

กรณีรวมไปถึงการเกิดเหตุโดยรถยนต์มากกว่า 2 คัน ซึ่งอาจเป็นรถยนต์ประเภทไม่อยู่ในเงื่อนไขของสัญญา Knock for Knock รวมอยู่ด้วย แต่ในขณะที่รถคันอื่นอยู่ในเงื่อนไขของสัญญาหากมีการแยกสภาพของรถตามวัตถุประสงค์ของสัญญาจะเกิดความเสียหายกับรถยนต์คันที่ไม่ได้รับประโยชน์ของสัญญานี้ ดังนั้น ในกรณีที่เกิดเหตุมิได้มีแต่รถยนต์ 4 ล้อ ที่มีประกันภัยประเภท 1 สัญญา Knock for Knock ก็มิได้ช่วยแก้ปัญหาของสภาพการจราจรที่ติดขัด หรือการจัดปัญหาข้อโต้แย้งต่าง ๆ ได้

2. ปัญหาความซ้ำซ้อนของการดำเนินคดีเพราะมีการสัญญา Knock for Knock

อันเนื่องมาจากสัญญา Knock for Knock มีข้อจำกัดโดยสัญญาจะไม่ครอบคลุมไปถึงความเสียหายที่มีใช้เป็นการเสียหายอันเกิดแก่ตัวรถ ดังนั้น ความเสียหายอันเกิดจากการเสียชีวิตบาดเจ็บ หรือทุพพลภาพ ของบุคคลภายในรถเอาประกันภัยที่มีได้เป็นฝ่ายทำละเมิด จึงไม่อยู่ในเงื่อนไขสัญญา Knock for Knock ดังนั้นเมื่อบริษัทประกันภัยที่รับประกันภัยไว้จ่ายค่าเสียหาย

¹⁸ พันธุ์เทพ ชัยปริญา, “สัญญาสละสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมซึ่งกันและกัน”, วารสารประกันภัย ฉบับที่ 91 กรกฎาคม-กันยายน 2541

รูปแบบของสัญญา Knock for Knock ปัจจุบันมี 3 แบบ

1. แบบทุกลักษณะ
2. แบบทุกลักษณะเฉพาะประเภท 1
3. แบบชนิด 4 ล้อ ประเภท 1 (เป็นแบบที่นิยมใช้ปัจจุบันมี 58 บริษัทเซ็น

สัญญา)

ส่วนนี้ก็สามารถใช้สิทธิไล่เบียดเอาได้โดยไม่ถูกจำกัดจากเงื่อนไขสัญญา Knock for Knock กรณีดังกล่าวจะเกิดปัญหาตามมา กล่าวคือ บริษัทผู้รับประกันภัยเกิดข้อโต้แย้งในเรื่องค่าเสียหายแก่ตัวรถยนต์ ข้อกำหนดในสัญญาให้นำข้อพิพาทเสนอต่ออนุญาโตตุลาการของสมาคมประกันวินาศภัย แต่ในกรณีข้อพิพาทที่เกี่ยวกับการเสียชีวิต บาดเจ็บในมูลคดีอุบัติเหตุเดียวกัน และบริษัทคู่กรณีเดียวกันต้องนำข้อพิพาทส่วนนี้ขึ้นสู่ศาลยุติธรรม ทำให้เกิดความซับซ้อน และเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ และมีได้เป็นการลดปัญหาความสิ้นเปลืองบุคลากร ค่าใช้จ่ายและเวลาแต่อย่างใด

ทั้งนี้รวมถึงกรณีการเกิดเหตุที่มีรถยนต์ที่มีได้รับความคุ้มครองของสัญญา Knock for Knock รวมอยู่ด้วย ซึ่งการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายของรถยนต์คันดังกล่าวก็ยังคงมีปัญหาการพิสูจน์ผิด-ถูก ความประมาทฝ่ายใดจะมากหรือน้อยเพียงใด อันต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมในที่สุด

ข้อจำกัดอื่น ๆ ในสัญญา Knock for Knock เช่นการจำกัดความรับผิดไว้ 500,000 บาท รวมถึงเงื่อนไขช้อยกเว้นแห่งสัญญา เช่น ช้อยกเว้นไม่รวมถึงกรณีผู้ขับขี่รถเอาประกันภัยที่เป็นฝ่ายทำละเมิดไม่เคยได้รับใบอนุญาตขับขี่ ซึ่งในท้ายที่สุดก็ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาล เช่น ในกรณีการจำกัดความรับผิดไว้ 500,000 บาท ตามสัญญา Knock for Knock หากผู้เอาประกันภัยรถยนต์คันที่เสียหายต้องเสียหายจากการซ่อมรถเกิด 500,000 บาท หรือกรณีมีผู้เสียหายหลาย ๆ ราย วงเงินความเสียหายเกิน 500,000 บาท ในส่วนที่เกินผู้เอาประกันภัยหรือผู้เสียหายก็ต้องเรียกร้องกันเองต่อไปอีก โดยบริษัทรับประกันภัยจะไม่เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการดำเนินคดีให้เนื่องจากตนเองได้จ่ายเงินค่าเสียหายเต็มตามวงเงินเอาประกันภัยแล้ว

3. ปัญหาความซับซ้อนของการดำเนินคดี เพราะการไม่มีสัญญา Knock for Knock

สัญญา Knock for Knock เป็นสัญญาทางแพ่งที่บริษัทรับประกันภัยเข้าร่วมกันทำขึ้นต่อกัน ดังนั้น จึงไม่เป็นการบังคับว่าทุกบริษัทจะต้องเซ็นสัญญาผูกพันการสละสิทธิเรียกร้องนี้เสมอไป ดังนั้น บางบริษัทรับประกันภัยเห็นว่า การเข้าเซ็นสัญญาจะไม่มีผลดีกับบริษัทตนเองเท่าที่ควร ก็อาจไม่เข้าร่วมเซ็นสัญญาก็ได้ ทั้งนี้ก็คงยังใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน และมีหน้าที่ชำระค่าสินไหมทดแทนกรณีถูกเรียกร้องเช่นเดิม เช่น บริษัทประกันภัยที่เพิ่งเริ่มประกอบการใหม่ ๆ อาจเห็นว่า รถยนต์ที่ตนรับประกันภัยไว้มีจำนวนไม่มากและเป็นรถที่มีความเสี่ยงภัยน้อยกว่าปกติทั่วไป กรณีเช่นนี้หากเกิดความเสียหายขึ้นจากรถหลายคันที่มีความคุ้มครองตามสัญญา Knock for Knock บ้างและไม่มีบ้างดังที่กล่าวมาข้างต้น ก็จะทำให้เกิดความซับซ้อนของการใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายได้เช่นเดียวกัน

4. ปัญหาข้อพิพาทจากการที่บริษัทผู้รับประกันภัยไม่ชดใช้ค่าเสียหายแก่รถยนต์เอาประกันภัยของตนอย่างเหมาะสมหรือประวิงเวลาการชดใช้

การจะทำให้สัญญา Knock for Knock เกิดผลบังคับเป็นประโยชน์จริงจึงได้สมตามวัตถุประสงค์ได้นั้น บริษัทรับประกันภัยทุกบริษัทที่ได้ทำสัญญาต่อกันต้องมีจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพที่เหมาะสมด้วย เนื่องจากหากบริษัทใดบริษัทหนึ่งไม่มีความรับผิดชอบต่อผู้เอาประกันภัย โดยไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือจ่ายอย่างไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เอาประกันภัย ซึ่งมีฝ่ายกระทำละเมิด โดยต้องเรียกร้องเอาจากบริษัทรับประกันภัยฝ่ายคู่กรณีโดยตรง หรือเรียกร้องส่วนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมเพิ่มเติม ซึ่งจะถูกรับประกันภัยคู่กรณีซึ่งเป็นฝ่ายละเมิดยกข้อต่อสู้ว่า ไม่ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนที่ถูกเรียกร้องดังกล่าวเพราะตนมีสัญญา Knock for Knock อยู่กับบริษัทรับประกันภัยของผู้ทำการเรียกร้อง และ โยนภาระให้ผู้เสียหายไปเรียกร้องจากบริษัทรับประกันภัยของตนแทน กรณีดังกล่าวเป็นการยกเอาสัญญา Knock for Knock ซึ่งเป็นสัญญาระหว่างบริษัทประกันภัยด้วยกันทำต่อกันโดยไม่มีความผูกพันใด ๆ ต่อผู้เสียหายหรือผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมากล่าวอ้าง เพื่อปิดภาวะความรับผิดชอบซึ่งปัญหาข้อพิพาทเช่นนี้ได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในปัจจุบัน อันเป็นเหตุให้ต้องมีการร้องเรียนขอความเป็นธรรมและนำคดีมาสู่ศาล

จากการวิเคราะห์ปัญหาข้อพิพาทอันสืบเนื่องจากสัญญา Knock for Knock ที่กล่าวมาแล้ว แม้ว่าโดยเนื้อหาของสัญญา Knock for Knock จะมีประโยชน์เป็นอย่างมากต่อธุรกิจประกันภัยโดยเฉพาะการประกันภัยรถยนต์ แต่หากผู้ปฏิบัตินำไปใช้อย่างไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทำสัญญา Knock for Knock ต่อกันไว้จะไม่มีผลบังคับอย่างจริงจัง และไม่สามารถแก้ปัญหามาตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ โดยจะยิ่งก่อปัญหาให้เกิดความซับซ้อนและยุ่งยากขึ้นไปอีก

3. ข้อพิพาทของสัญญาประกันภัยอันสืบเนื่องจากสัญญาจ้างทำของ

สัญญาประกันภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกันภัยรถยนต์มีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับอู่ซ่อมรถ ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นกับรถยนต์คันเอาประกันภัยและรถยนต์คู่กรณีจะได้รับการชดใช้ตามสัญญาประกันภัย มาตรา 877 (1) เพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง กล่าวคือ ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการซ่อมแซมให้มีสภาพก่อนถูกกระทำละเมิดตามมาตรา 438 ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด ได้ทำการคืนทรัพย์สินอันเสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยรถยนต์มี 2 ลักษณะ

1. บริษัทประกันภัยรับผิดชอบทำการซ่อมแซมให้มีสภาพดั้งเดิม หรือใกล้เคียงสภาพเดิมที่สุด หรือ
2. บริษัทประกันภัยจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเงินอันเป็นความเสียหายแท้จริง ตามบทบัญญัติ มาตรา 877 วรรค 2 บัญญัติไว้ว่า อันจำนวนวินาศจริงนั้น ให้ตีราคา ณ สถานที่และในเวลาซึ่งเหตุวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้น

จากลักษณะการชดใช้ค่าเสียหายเช่นนี้ เป็นที่แน่นอนว่า บริษัทรับประกันภัยต้องมีความผูกพันกับอู่ซ่อมรถ เนื่องจากบริษัทประกันภัยไม่มีบุคคลากรและความสามารถที่จะทำการซ่อมรถที่รับประกันภัยและคู่กรณีที่ถูกละเมิดจากรถประกันภัยได้ทั่วประเทศ ดังนั้น ระหว่างบริษัทประกันภัยกับอู่ซ่อมรถจะทำนิติสัมพันธ์ต่อกันในทางธุรกิจเป็นสัญญาจ้างทำของ ซึ่งเรียกว่า “อู่ในเครือของบริษัท” โดยบริษัทประกันภัยในฐานะผู้ว่าจ้างมีหน้าที่จ่ายค่าซ่อมเรียกว่าสินจ้าง เพื่อผลสำเร็จแห่งการงานที่จ้าง และอู่ซ่อมรถในฐานะผู้รับจ้าง มีหน้าที่ทำการงานที่ตกลงรับทำไว้จนสำเร็จ ตามนัยมาตรา 587 ป.พ.พ. ดังนั้นทั้งสองฝ่ายต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันโดยอู่ซ่อมรถก็ต้องการงานซ่อมรถที่บริษัทประกันภัยจัดส่งมาว่าจ้างโดยเฉพาะในปัจจุบัน อู่ซ่อมรถต่าง ๆ ต้องการเป็นอู่ในเครือบริษัทประกันภัย เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจและในขณะเดียวกัน บริษัทประกันภัยส่วนมากมักมีบริการซ่อมรถโดยอู่ในเครือให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้เสียหาย เนื่องจากสามารถทำการต่อร้องราคาค่าซ่อมรถให้ต่ำกว่าราคาปกติทั่วไป ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายแก่บริษัททางหนึ่ง

ในกรณีที่รถเอาประกันภัยหรือรถคู่กรณีรายใดไม่ประสงค์จะซ่อมรถอู่ในเครือของบริษัทประกันภัย โดยยอมรับราคาค่าเสียหายเป็นเงินตามราคาประเมินที่ยอมรับกันทั้ง 2 ฝ่าย ก็จะไม่ค่อยช้อย่างยาก แต่อาจเป็นปัญหาในภายหลังหากนำรถไปซ่อมเองและค่าซ่อมสูงกว่าเงินที่รับไปแล้ว ก็จะไม่สามารถเรียกร้องเพิ่มเติมจากบริษัทประกันภัยได้อีก ทั้งนี้จำเป็นต้องรับผิดชอบส่วนที่เกินโดยตนเอง แต่สำหรับกรณีที่มีการให้บริษัทรับประกันภัยซ่อมรถให้ นั้น ปัญหาข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้นอันสืบเนื่องจากสัญญาจ้างทำของ ได้แก่

1. เจ้าของรถมีสิทธิเรียกร้องต่ออู่ซ่อมรถได้หรือไม่เพียงใด

หากพิจารณาจากปัญหาข้อพิพาทในเรื่องการประกันภัยรถยนต์อันเป็นผลมาจากการซ่อมรถ ผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรง คือเจ้าของรถยนต์ หรือผู้ครอบครองรถยนต์คันที่บริษัทรับประกันภัยว่าจ้างให้ซ่อม ในกรณีหากเกิดปัญหาจากการงานที่ซ่อมนั้น เช่น

- การจัดหาสัมภาระมาทำงานไม่เหมาะสมหรือชำรุดบกพร่อง
- ลักษณะการทำงานนั้นเองที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ เช่น การใช้ช่างฝีมือไม่เหมาะสม
- การงานที่รับทำนั้นเสร็จล่าช้ากว่าที่ได้ตกลงไว้ หรือไม่เสร็จในเวลาอันสมควร

ปัญหาที่ยกตัวอย่างเหล่านี้ ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองรถ โดยไม่สามารถเรียกร้องให้อู่ซ่อมรถรับผิดชอบตามสัญญาจ้างทำได้ เพราะมิใช่เป็นคู่สัญญาหรือผู้ว่าจ้างโดยตรงกับคู่ ในกรณีจะฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายเพิ่มเติม ค่าขาดประโยชน์ที่ไม่ได้ใช้รถ ต้องใช้สิทธิเรียกร้องจากบริษัทรับประกันภัยเพื่อความเสียหายดังกล่าวตามสัญญาประกันภัย และบริษัทรับประกันภัยจึงไปใช้สิทธิไล่เบียดกับอู่ซ่อมรถอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้อู่ซ่อมรถไม่มีสิทธิและหน้าที่ใด ๆ ต่อเจ้าของรถ ในขณะที่ต้องมีสิทธิและหน้าที่ต่อบริษัทรับประกันภัยเป็นไปตามมาตรา 587-607 ป.พ.พ.

ด้วยเหตุผลที่เจ้าของรถมิได้มีความสัมพันธ์ตามสัญญาจ้างทำของนี้เองทำให้เจ้าของรถไม่มีอำนาจสั่งการหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงการว่าจ้างได้ และหากเจ้าของรถกระทำการดังกล่าว จะไม่เป็นการผูกพันบริษัทรับประกันภัยต้องจ่ายสินจ้างอันเกิดจากการทำงานนอกคำสั่งนั้น

2. สิทธิยึดหน่วงรถตามสัญญาจ้างทำของ

ในกรณีที่บริษัทรับประกันภัย ได้ว่าจ้างอู่ซ่อมรถให้ทำการซ่อมรถและเป็นอันซ่อมเสร็จแล้วนั้น ผู้ว่าจ้างไม่จ่ายสินจ้างแก่อู่ซ่อมรถ อู่ซ่อมมีสิทธิยึดหน่วงรถยนต์คันที่ทำการซ่อมไว้เพื่อให้ผู้ว่าจ้างชำระหนี้ตอบแทนได้ เป็นไปตามบทบัญญัติเรื่องสิทธิยึดหน่วง มาตรา 241 ป.พ.พ. โดยอู่ซ่อมรถมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งตนครอบครองอยู่นั้น และในทางกลับกัน บริษัทรับประกันภัยยอมยึดหน่วงสินจ้างไว้ได้ในกรณีที่อู่ซ่อมรถส่งมอบรถที่ซ่อมล่าช้าหรือชำรุดบกพร่อง ตามนัยมาตรา 599 ป.พ.พ.

หากในกรณีผู้รับประกันภัยผิดสัญญาจ้างทำของโดยไม่จ่ายสินจ้างเพื่อการซ่อมรถและอู่ซ่อมรถใช้สิทธิยึดหน่วงรถเอาไว้ เจ้าของรถหรือผู้ครอบครองรถย่อมไม่สามารถเรียกร้องให้อู่ปล่อยรถได้ เว้นแต่ต้องทำการสำรองเงินค่าซ่อมรถแก่อู่ไปก่อนเพื่อชดเชยความเสียหายของตน แล้วจึงอาศัยการชั่งสิทธิดังกล่าวเรียกร้องรับเงินคืนจากบริษัทรับประกันภัยภายหลัง ปัญหาข้อพิพาทเรื่องนี้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากการที่อู่ซ่อมรถใช้สิทธิยึดหน่วงรถซึ่ง

เป็นผลให้เจ้าของรถต้องได้รับความเสียหายทั้ง ๆ ที่ได้ทำประกันภัยและควรเป็นฝ่ายได้รับการบริการจากประกันภัย

ในปัจจุบันมีบริษัทรับประกันภัยค้ำประกันการชำระหนี้ค่าซ่อมรถกับอยู่ในเครือเป็นจำนวนมาก เนื่องจากวิธีปฏิบัติบริษัทประกันภัยจะให้ผู้ซ่อมรถนำเอกสารการซ่อมรถมาตั้งเบิกจ่ายครั้งละหลาย ๆ เรื่อง และการตรวจสอบจำนวนเงินค้ำจ่ายการชำระหนี้ผู้ซ่อมรถจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงฐานะการเงินและเสถียรภาพความมั่นคงของบริษัทรับประกันภัยได้ทางหนึ่ง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การถูกปิดกิจการและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจของบริษัทรัตนโกสินทร์ประกันภัย จำกัด มีหนี้สินค้ำจ่ายการซ่อมรถและมีการตั้งเบิกตัวเลขค่าซ่อมรถที่ไม่เป็นความจริงจำนวนมาก

3. ปัญหาเรื่องการประเมินราคาค่าเสียหายที่ไม่เป็นธรรม

จากการวิเคราะห์สถิติการร้องเรียนของกรมการประกันภัย ในเรื่องการประกันภัยรถยนต์ 60-70 เปอร์เซ็นต์ เป็นข้อพิพาทในเรื่องการประเมินราคาค่าเสียหายที่ไม่เหมาะสมหรือเป็นธรรม โดยเจ้าของรถจะร้องเรียนว่า ราคประเมินที่บริษัทประกันภัยตีราคาให้ต่ำเกินความเป็นจริง

พิจารณาตามตัวบทกฎหมายไม่มีกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า การประเมินราคาค่าเสียหายให้ประเมินอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร มาตรา 877 วรรค 2 พ.พ. ให้วิธีปฏิบัติกว้าง ๆ ไว้ว่า วินาศภัยแท้จริงนั้น ให้ตีราคา ณ สถานที่และในเวลาวินาศภัยได้เกิดขึ้นเท่านั้น ดังนั้น การตีราคาโดยใช้หลักเกณฑ์อย่างไรจึงจะเหมาะสมและเป็นธรรมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นประจำและเป็นปัญหาหลักของการประกันภัยรถยนต์ในประเทศไทย

ส่วนใหญ่บริษัทรับประกันภัยจะยึดถือราคาตามที่อยู่ในเครือของตนได้ประเมินราคามา และอาจมีการต่อรองราคากันเป็นการเพิ่มเติม แต่เจ้าของรถที่ได้รับความเสียหายจะเห็นว่าราคาไม่เหมาะสมเนื่องจากตีราคาการซ่อมโดยใช้วัสดุอุปกรณ์หรืออะไหล่ที่ต่ำกว่ามาตรฐานหรือไม่เหมือนของเดิม เช่น ใช้อะไหล่ของเทียมซึ่งมีราคาถูก หรือในขณะที่หากจะใช้ของแท้และเป็นของใหม่ บริษัทรับประกันภัยจะหักราคาเป็นค่าเสื่อมสภาพจากการใช้งาน จึงเป็นกรณีปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้

ประเด็นปัญหาหลักอีกข้อหนึ่งของปัญหาการตีราคาซ่อม คือ การไม่สามารถตกลงกันได้เรื่องผู้ซ่อมรถ โดยเจ้าของรถผู้เอาประกันภัยหรือคู่กรณีต้องการซ่อมรถในศูนย์บริการของรถยี่ห้อเดียวกัน ในขณะที่บริษัทรับประกันภัยต้องการให้ผู้ซ่อมรถในเครือหรือผู้ธรรมดา

เนื่องจาก อัตราค่าบริการที่สูงกว่าอุปสงค์และปัญหาอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนอะไหล่ของใหม่ทั้งชิ้นโดยไม่ทำการซ่อมของเดิมให้มีสภาพเดิมอันเป็นผลให้เกิดแตกต่างเรื่องราคาการซ่อม

ได้มีแนวความคิดเพื่อแก้ปัญหาข้อพิพาทในเรื่องการประเมินราคาซ่อมรถขึ้นมาเป็นรูปธรรม กล่าวคือ เกิดการขึ้นทะเบียนอู่กลางของกรมการประกันภัย โดยเล็งเห็นว่า ในกรณีเกิดปัญหาในเรื่องการตีราคาค่าซ่อมชิ้นก็สามารถให้อู่กลางซึ่งไม่มีส่วนได้เสียเป็นผู้ชี้ขาดราคาที่เป็นกลางเหมาะสม ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ลดปัญหาลงไปได้ส่วนหนึ่ง แต่ปัญหายังคงมีอยู่แม้ว่าจะมีอู่กลางแต่หากคู่กรณีโดยเฉพาะผู้รับประกันภัย ไม่ยอมรับในราคาอู่กลางตีราคาหรืออู่กลางเป็นอู่ที่มีฐานะอยู่ในเครือของบริษัทประกันภัยอยู่ด้วย อาจจะทำให้ขาดความน่าเชื่อถือจากผู้เอาประกันภัยได้

4. ข้อพิพาทระหว่างผู้รับประกันภัย, ผู้เอาประกันภัย สืบเนื่องจากสัญญาตัวแทนนายหน้าประกันภัย

ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัญหาอันเกิดจากตัวแทนหรือนายหน้าประกันภัย ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องหลายฝ่าย แม้ว่าโดยลักษณะแห่งสัญญาประกันภัยจะเป็นสัญญาที่มีคู่กรณี 2 ฝ่าย แต่เนื่องจากธุรกิจประกันภัยเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือกลุ่มบุคคลผลประโยชน์ทางธุรกิจอีกหลายฝ่าย ตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัยเป็นกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มบุคคลอีกพวกหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัยอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัญญาประกันชีวิตมีความสำคัญกับธุรกิจประกันชีวิตอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแข่งขันทางการตลาด ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยมีความสัมพันธ์ค่อนข้างใกล้ชิดกับฝ่ายผู้เอาประกันชีวิต เพราะสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาที่มีอายุสัญญาต่อเนื่องยาวนานอาจถึง 10 ปี หรือตลอดชีวิตของผู้เอาประกันชีวิต ดังนั้นหน้าที่ของตัวแทนและนายหน้าประกันชีวิตจึงมีต่อเนื่องตลอดอายุสัญญา จรรยาบรรณความรับผิดชอบหน้าที่เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ตัวแทนนายหน้าประกันภัยที่ดีจะขาดเสียไม่ได้

ความหมายของตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัย

ตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 มาตรา 4 นิยามคำว่า “ตัวแทนประกันวินาศภัย” หมายความว่า ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท

“นายหน้าประกันวินาศภัย” หมายความว่าผู้ซื้อหรือจัดการให้บุคคลทำสัญญาประกันวินาศภัยกับบริษัท โดยกระทำเพื่อบำเหน็จเนื่องจากการนั้น

และตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ.2535 มาตรา 4 นิยามคำว่า “ตัวแทนประกันชีวิต” หมายความว่า ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท

“นายหน้าประกันชีวิต” หมายความว่า ผู้ซื้อหรือจัดการให้บุคคลทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัท โดยกระทำเพื่อบำเหน็จเนื่องจากการนั้น

ลักษณะข้อพิพาทสัญญาประกันภัยสืบเนื่องจากตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัย

1. ตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัย ถือเป็นตัวแทนและนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่

ในเรื่องนี้เป็นปัญหาที่ยังไม่สามารถยุติลงเป็นที่แน่นอน เนื่องจากมีความเห็นของนักกฎหมายแยกเป็น 2 ฝ่าย ซึ่งมีทั้งฝ่ายเห็นว่าตัวแทนและนายหน้าประกันภัยไม่เป็นตัวแทนและนายหน้าตามความหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เนื่องจากตัวแทนและนายหน้าประกันภัยมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากตัวแทนและนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่อีกความเห็นหนึ่งเห็นว่า ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยมีความผูกพันความรับผิดชอบต่อการและบุคคลภายนอก เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้นจึงต้องถือเป็นตัวแทนและนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย

ความเห็น 1 ตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัยไม่เป็นตัวแทนและนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจาก

1) ลักษณะพิเศษของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยต้องอยู่ภายใต้ความควบคุมของรัฐ กล่าวคือ ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยต้องผ่านการสอบความรู้เฉพาะด้านตามมาตรา 69(8) และมาตรา 72 ของ พร.บ. ประกันชีวิตฯ และมาตรา 64(8) และมาตรา 67 ของ พร.บ.ประกันวินาศภัยฯ โดยต้องได้รับใบอนุญาตการเป็นตัวแทนจากนายทะเบียน ตามมาตรา 68 พร.บ.ประกันชีวิตฯ และมาตรา 63 พร.บ. ประกันวินาศภัยฯ สาเหตุ

ที่รัฐต้องเข้ามาควบคุมการประกอบวิชาชีพการเป็นตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัย เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริต อย่างยิ่งจากผู้ประกอบวิชาชีพ

2) ตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัย สามารถเป็นตัวแทนแก่ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยในขณะเดียวกันได้ ในขณะที่ตัวแทนและนายหน้าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่สามารถเป็นตัวแทนแก่คู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่ายพร้อมกันตาม ป.พ.พ. มาตรา 805 ได้บัญญัติห้ามมิให้ตัวแทนเข้าทำนิติกรรมอันใดในนามตัวการทำกับตนเองในนามของตนเอง หรือในฐานะเป็นตัวแทนของบุคคลภายนอก เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากตัวการ

3) การเข้ารับเป็นตัวแทนประกันภัย หรือเข้ารับเป็นนายหน้าประกันภัยเพื่อกระทำการจัดการเข้าทำสัญญาประกันภัยไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ กล่าวคือ สัญญาตัวแทนประกันภัย และสัญญานายหน้าประกันภัย ไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบทั้งๆ ที่กิจการที่ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยต้องไปก่อนทำการแทนตัวการ คือสัญญาประกันภัยมีกฎหมาย ป.พ.พ. มาตรา 867 วรรคแรก บังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบ พิจารณาได้ว่าเป็นข้อแตกต่างในสาระสำคัญของบทบัญญัติเรื่องตัวแทนตาม ป.พ.พ. มาตรา 798 วรรคสอง ซึ่งบังคับให้กิจการอันใดกฎหมายบังคับไว้โดยกฎหมายว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือการตั้งตัวแทนเพื่อกิจกรรมอันนั้นก็ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าว การกระทำการของตัวแทนและนายหน้าประกันภัยในอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปจึงไม่ต้องทำสัญญาเป็นหนังสือมอบอำนาจจากผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยเว้นแต่เฉพาะกรณีอำนาจให้รับเบี้ยประกันภัยในนามบริษัทแทนบริษัทรับประกันภัย ซึ่งตาม พ.ร.บ.ประกันชีวิตฯ และ พ.ร.บ. ประกันวินาศภัยฯ ได้บังคับไว้ว่า ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยต้องได้รับมอบอำนาจเป็นหนังสือจากบริษัทประกันภัยนั้นเพียงเรื่องเดียว

4) การได้รับค่าบำเหน็จหรือค่าตอบแทนใด ๆ ของตัวแทนประกันภัย และนายหน้าประกันภัยจากผู้รับประกันภัย ต้องอยู่ภายใต้ประกาศนายทะเบียน ซึ่งกฎหมายกำหนดควบคุมไว้ เหตุผลที่รัฐต้องจำเข้าควบคุมเงินค่าบำเหน็จตอบแทนที่ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยพึงจะได้รับนี้ เนื่องจากประกันภัยเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของประเทศ ค่าบำเหน็จตอบแทนและค่าตอบแทนอื่นใดอันเกิดจากค่าใช้จ่าย ผลประโยชน์ต่างๆ ที่บริษัทประกันภัยจะจ่ายออกไปจะเป็นต้นทุนในการนำมาคิดคำนวณเบี้ยประกันภัย ซึ่งผลสุดท้ายผู้ที่ต้องรับภาระเรื่องนี้ก็คือ ผู้เอาประกันภัย ปัจจุบันการแข่งขันทางการตลาดในธุรกิจประกันภัยค่อนข้างสูง ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยเป็นกลุ่มบุคคลที่มีผลโดยตรงต่อยอดขายและการหาลูกค้า บริษัทประกันภัยอาจมีความจำเป็นที่ต้องให้ค่าตอบแทนแก่ตัวแทนนายหน้าประกันภัยที่มีความสามารถ และประสบการณ์ ประกอบกับ

บริษัทประกันภัยใหม่ ๆ ที่เพิ่งได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีเมื่อเร็วๆ นี้ เริ่มการประกอบการในระยะแรก ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยเป็นหัวใจสำคัญของการตลาด ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ต่างๆ จึงถูกเรียกชื่อเสียใหม่ในรูปของเงินเดือน, เบี้ยขยัน, โบนัส หรืออื่นๆ เพื่อให้ขัดต่อกฎหมายที่กำหนดไว้ตามประกาศนายทะเบียน การที่กฎหมายกำหนดเรื่องค่าตอบแทนไว้โดยไม่สามารถให้คู่สัญญาสามารถกำหนดกันได้โดยอิสระ จึงเป็นข้อแตกต่างสำคัญกับการเป็นตัวแทนตาม ป.พ.พ. ซึ่งมาตรา 803 และมาตรา 817 ป.พ.พ. ไม่มีบัญญัติไว้ เช่น บัญญัติไว้ตาม พ.ร.บ. ประกันชีวิต พ.ศ.2535 และ พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย พ.ศ.2535

ความเห็น 2 นักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า แม้ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยจะมีกฎหมายบัญญัติเป็นกฎหมายเฉพาะ แต่สิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตัวแทนและนายหน้าประกันภัย ยังต้องใช้บทบัญญัติเรื่องตัวแทน, นายหน้าตาม ป.พ.พ. มาตรา 807-832 บังคับในกรณีที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้ต่างหาก ได้แก่

- 1) ตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อตัวการในความเสียหายอันเกิดจาก
 - กระทำการในอำนาจหน้าที่โดยทุจริต หรือประมาทเลินเล่อ (ป.พ.พ. มาตรา 812)
 - ไม่กระทำการตามที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ (ป.พ.พ. มาตรา 812)
 - ไม่กระทำการด้วยตนเอง เว้นแต่ตัวการให้อำนาจตั้งตัวแทนช่วงได้ (ป.พ.พ. มาตรา 808)
 - ในกรณีตัวการให้ตั้งตัวแทนช่วงได้ ต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของตัวแทนช่วงอันเนื่องจากการตั้งตัวแทนช่วงไม่เหมาะสมกับการงานนั้น หรือตั้งผู้ที่ไม่ควรทำการไว้วางใจ จนเกิดความเสียหาย (ป.พ.พ. มาตรา 813)
- 2) ตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก
 - กระทำการโดยปราศจากอำนาจ หรือนอกเหนือขอบอำนาจโดยรับผิดชอบ (ป.พ.พ. มาตรา 823)
 - กระทำการเข้าทำสัญญากับบุคคลภายนอกโดยเห็นแก่อำมีสินจ้าง เป็นทรัพย์สินอย่างใด ๆ หรือประโยชน์อย่างอื่นจากบุคคลภายนอก เว้นแต่ตัวการจะยินยอมเช่นนั้น

ตามที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าตัวแทนและนายหน้าประกันภัย มีหน้าที่อันเป็นหลัก 2 ประการคือ ชี้ชวนหรือชี้ช่องจัดการให้เข้าทำสัญญา และรับเบี้ยประกันภัย แต่ความเห็นของนักกฎหมายฝ่ายที่สองนี้ เห็นว่า ในความเป็นจริงตัวแทนและนายหน้าประกันภัยกระทำการ

แทนตัวการเกินกว่าหน้าที่ 2 ประการนี้ เช่น ในการจัดการเสนอขอเอาประกันชีวิต ส่วนใหญ่ตัวแทนประกันชีวิตจะทำหน้าที่กรอกข้อมูลในใบคำขอเอาประกันภัย หรือใบสมัครเพื่อเป็นการเอาใจหรือบริการ รวมตลอดถึงการทำเอกสารเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในกรณีเกิดสิทธิเรียกร้องตามสัญญาประกันภัย หน้าที่ความรับผิดชอบเหล่านี้ต้องมีผลผูกพันต่อตัวการเช่นเดียวกับตัวการตัวแทน ตาม ป.พ.พ. มิเช่นนั้นจะไม่สามารถเอาผิดกับการกระทำของตัวแทนนายหน้าประกันภัยกรณีดังกล่าวเช่นนี้

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นด้วยกับความเห็นของนักกฎหมายฝ่ายหลัง เนื่องจากในกฎหมายลักษณะเฉพาะประกันภัย 2 ฉบับคือ พ.ร.บ.ประกันชีวิต พ.ศ.2535 และ พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 มิได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า ตัวแทนและนายหน้าประกันภัยมีหน้าที่ชี้ชวนหรือชี้ช่องจัดการให้ทำสัญญากับรับเบี้ยประกันภัยเท่านั้น แต่ได้บัญญัติไว้ในเรื่องการต้องมีหนังสือมอบอำนาจในการรับเบี้ยประกันภัยจากบริษัทให้เกิดความชัดเจน และไม่มีการบัญญัติความรับผิดไว้เป็นการเฉพาะอีกเช่นกัน จะมีเพียงแต่ให้อำนาจนายทะเบียนที่จะเพิกถอนใบอนุญาตการเป็นตัวแทนนายหน้าประกันภัยตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งเป็นการลงโทษเพื่อความรับผิดอย่างหนึ่ง ดังนั้นสิทธิ หน้าที่ ความรับผิด โดยทั่วไปจึงต้องนำหลัก ป.พ.พ. ตัวการตัวแทนมาบังคับใช้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม อาจไม่เกิดผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีกฎหมายบังคับให้สัญญาตัวแทนประกันภัยและนายหน้าประกันภัยต้องทำเป็นหนังสือ โดยกฎหมายบังคับเพียงบุคคลที่ประกอบวิชาชีพนี้ต้องได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียนก็สามารถทำหน้าที่ได้แล้ว ดังนั้น เมื่อมีกรณีที่จะฟ้องร้องให้ตัวแทนต้องรับผิด จึงไม่สามารถฟ้องร้องกันได้เนื่องจาก มาตรา 798 บังคับให้ทำสัญญาตัวแทนเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดจึงจะฟ้องร้องบังคับกันได้

2. ตัวแทนและนายหน้าประกันภัย มีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ตนได้รู้มาหรือไม่

2.1 ความรู้ของตัวแทนมีผลผูกพันตัวการตามหลักทั่วไปของตัวการตัวแทน

ตามหลักกฎหมายต้องการตัวแทน เมื่อตัวแทนกระทำการใดโดยอยู่ในขอบอำนาจแห่งฐานตัวแทน กิจการทั้งหลายเหล่านั้นย่อมผูกพันตัวการที่มีต่อบุคคลภายนอกในทางกลับกัน หากตัวแทนกระทำการไปโดยปราศจากอำนาจหรือนอกขอบอำนาจ กิจการนั้นย่อมไม่ผูกพันตัวการ ตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเป็นการส่วนตัว การปฏิบัติหน้าที่แทนตัวการ หรือกระทำการนั้นย่อมเป็นหน้าที่ของตัวแทนต้องแจ้งข้อความหรืออำนาจจริงใดๆ ที่ตัวแทนได้รู้ หรือควรจะรู้อันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ให้ตัวการทราบ และถือได้ว่าการได้รู้

หรือควรจะรู้ ข้อเท็จจริงเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนและยอมผูกพันตัวการด้วย แม้ในความเป็นจริงตัวการจะไม่ได้รู้ข้อความหรือข้อเท็จจริงนั้นจากตัวแทน เว้นแต่การไม่แจ้งข้อเท็จจริงให้ตัวการทราบนั้นเกิดจากเจตนาทุจริต โดยการฉ้อฉล, ฉ้อโกง เจตนาปกปิดข้อเท็จจริง โดยข้อเท็จจริงนั้นเป็นสาระสำคัญให้กิจการที่ทำแทนนั้นเป็นผลสำเร็จ หรือกรณีบุคคลภายนอก สมรู้หรือได้รู้ว่าตัวแทนเจตนาปกปิดข้อความหรือข้อเท็จจริงต่อตัวการเพื่อให้การเข้าทำสัญญาต่อบุคคลภายนอกนั้นเป็นผล ในกรณีเข้าข้อหนึ่งข้อใดนี้แล้ว กิจการที่ตัวแทนไปทำไว้ไม่มีผลผูกพันตัวการให้รับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก

2.2 หน้าที่เปิดเผยข้อเท็จจริงต่อผู้รับประกันภัยของตัวแทนประกันภัย

เนื่องจากหน้าที่ตามคำจำกัดความของ “ตัวแทนประกันชีวิต” ใน พ.ร.บ. ประกันชีวิต พ.ศ.2535 และ “ตัวแทนประกันวินาศภัย” ใน พ.ร.บ.ประกันวินาศภัย พ.ศ.2535 ได้แก่ ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันชีวิต วินาศภัยกับบริษัท ดังนั้น หน้าที่โดยตรงของตัวแทนประกันภัยคือ การชักชวน หรือชักชวน ให้บุคคลเข้าทำสัญญากับอีกหน้าที่หนึ่งซึ่งโดยทั่วไปบริษัทประกันภัยจะมอบอำนาจโดยเฉพาะให้ตัวแทนมีอำนาจรับเบี้ยประกันภัยในนามบริษัท ดังนั้น หน้าที่การเปิดเผยข้อเท็จจริงต่อผู้รับประกันภัย จึงต้องเป็นเรื่องการเปิดเผยอันเกี่ยวกับหน้าที่ของตัวแทนประกันภัยโดยตรง กล่าวคือ หากขณะนั้นตัวแทนมิได้อยู่ในฐานะกระทำการแทนผู้รับประกันภัย เช่น กระทำการแทนผู้เอาประกันภัย ตัวแทนจึงหาจำเป็นต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ตนได้รู้มาจากผู้เอาประกันภัยต่อผู้รับประกันภัยไม่

ตัวอย่างเช่น การได้รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติสุขภาพ ความเจ็บป่วยของผู้ขอเอาประกันภัย แต่ไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงให้ผู้รับประกันภัยได้รู้ อันเนื่องมาจากไม่ต้องการให้บริษัทผู้รับประกันภัยปฏิเสธไม่รับการทำสัญญา ซึ่งจะเป็นผลต่อการได้รับเงินค่าตอบแทนในการทำหน้าที่ของตัวแทน ตัวแทนจึงไม่แนะนำให้ผู้ขอเอาประกันภัยเปิดเผยข้อความจริง หรือส่วนใหญ่ตัวแทนจะไม่แถลงข้อเท็จจริงที่ตนได้รู้มาลงในใบคำขอเอาประกันชีวิตเสียเอง การปกปิดข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าวขณะนั้นถือว่าเป็นกรณีตัวแทนประกันชีวิต กระทำการเป็นตัวแทนของผู้ขอเอาประกันชีวิต ไม่ใช่ตัวแทนของผู้รับประกันภัย และหน้าที่การเปิดเผยข้อความจริงตามสัญญาประกันภัย กฎหมายให้ถือเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย ดังนั้นการที่ตัวแทนซึ่งได้รู้หรือควรได้รู้ข้อความจริงอันเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ขอเอาประกันภัยแต่เจตนาปกปิดข้อความจริงดังกล่าวโดยไม่เปิดเผยแก่ผู้รับประกันภัย จึงไม่เป็นผลให้ตัวแทนต้องรับผิดชอบต่อผู้รับประกันภัยอันสืบเนื่องจากการกระทำดังกล่าว นอกจากตัวแทนไม่ต้องรับผิดชอบต่อตัวการ (ผู้รับประกันภัย) แล้ว ยังไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้เอาประกันภัยด้วยเนื่องจากไม่สามารถฟ้องร้องบังคับให้รับผิดชอบ

ได้ แม้ว่าภายหลังผู้รับประกันภัยจะใช้สิทธิบอกล้างสัญญาอันเป็นโมฆียะกรรมซึ่งเป็นผลจากการปกปิดข้อเท็จจริง ตามมาตรา 865 ต่อผู้เอาประกันภัย

คำพิพากษาฎีกา 1254/2531

ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตได้ยื่นใบสมัครหรือทำคำเสนอเพื่อทำประกันชีวิตกับตัวแทนของผู้รับประกันชีวิตนั้น จะต้องนำเอาบทบัญญัติพระราชบัญญัติประกันชีวิตมาประกอบการวินิจฉัยคดีด้วย ซึ่งหากไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ผู้รับประกันชีวิตมอบอำนาจเป็นหนังสือให้ตัวแทนของผู้รับประกันชีวิตทำสัญญาประกันชีวิตได้ในนามของผู้รับประกันชีวิตดังที่พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ.2510 มาตรา 61 บัญญัติไว้ ถือได้ว่าตัวแทนของผู้รับประกันชีวิตมีอำนาจเพียงรับแบบฟอร์มใบสมัครขอประกันชีวิต และรับเบี้ยประกันล่วงหน้าส่งไปให้ผู้รับประกันชีวิตพิจารณาก่อนเท่านั้น และต้องมีการสนองรับคำเสนอจากผู้รับประกันชีวิตโดยตรง สัญญาประกันชีวิตจึงเกิดขึ้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 505/2508

ผู้จัดการสาขาของบริษัทรับประกันชีวิตมีหน้าที่หาผู้เอาประกันภัย และมีหน้าที่เบื้องต้นคือสอบสวนผู้จะเอาประกันภัยแล้วทำรายงานเสนอสำนักงานใหญ่ของบริษัท มิใช่ตัวแทนของบริษัทในการทำกรรมธรรม์ประกันชีวิต การที่ผู้จัดการรู้ความจริงว่าผู้เอาประกันชีวิตเป็นโรคมะเร็งปากมดลูกจะถือว่าผู้รับประกันภัยรู้ความจริงดังกล่าวด้วยไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2447/2516

การที่ผู้เอาประกันภัยแจ้งรายได้จากการทำนาสูงเกินจริง ผู้รับประกันภัยสามารถสอดส่องเปรียบเทียบฐานะของผู้ขอเอาประกันชีวิตกับฐานะชาวนาในละแวกเดียวกันได้ไม่ยาก แต่ผู้แทนบริษัทกลับสนับสนุนและรับรองด้วยว่าผู้ขอเอาประกันชีวิตมีฐานะเพียงพอประกันชีวิตดังนี้ แม้ผู้เอาประกันภัยจะปกปิดความจริงหรือแฉงเท็จเกี่ยวกับรายได้การทำนาและการชำระเบี้ยประกันภัย บริษัทรับประกันภัยจะนำมาอ้างในภายหลังเพื่อปฏิเสธการจ่ายเงินหาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1531/2522

จำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้จัดการสาขาของจำเลยที่ 1 บริษัทรับประกันชีวิตหลอกให้โจทก์เอาประกันชีวิตโดยไม่ตรวจสุขภาพทั้งที่จำเลยที่ 1 มีระเบียบต้องให้แพทย์ตรวจสุขภาพก่อน ถือว่าจำเลยที่ 2 ทำการฉ้อฉลโดยหลอกลวงให้โจทก์แสดงเจตนาโดยสำคัญผิดเอาประกันชีวิต

โดยเข้าใจว่าเป็นการดำเนินการตามระเบียบแล้ว ซึ่งถ้าโจทก์รู้ว่าเป็นการไม่ชอบก็จะไม่ทำสัญญาด้วย จำเลยที่ 2 เป็นตัวแทนของจำเลยที่ 1 ขอให้โจทก์เอาประกันชีวิตกับจำเลยที่ 1 ถือว่าสัญญาประกันชีวิตได้มาโดยกลฉ้อฉลของจำเลยที่ 1 ตกเป็นโมฆียะ เมื่อโจทก์บอกล้างโดยชอบแล้ว สัญญาจึงเป็นโมฆะมาแต่แรก โจทก์และจำเลยต้องกลับคืนสู่สภาพเดิมโดยจำเลยที่ 1 ต้องคืนเบี้ยประกันภัยพร้อมดอกเบี้ยย